

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 26 (10931) хемис 25 – июнь, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Гъалибвилинин Парад

Чи мухбир

24-июндиз Урусатдин вири регионра хъыз, Дагъустандани Ватандин Чехи дяведда къазанмишай Гъалибвилинин 75 йис тамам хъуниз талукъарнавай Парад кыле фена. Асул мярекатар Каспийск шегъердин кылин майдандал тешкилнавай. Коронавирусдин тугъвалдихъ галаз алакълу яз, Гъалибвилинин Парад кьетIен шартIара кыле фена.

“Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гъукматдин Администрациядин пресскъуллугъди хабар гайивал, шадвилинин мярекатда РД-дин Гъукматдин Председатель Артем Здунова, Дагъустандин Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидова, РД-дин Къилин ва Гъукматдин Администрациядин руководитель Владимир Иванова, республикадин министерствойринни ведомствойрин, шегъеринни районрин администрацийрин кылиери, ветеранри, волонтерри ва гъурметлу мугъманри иштиракна.

Парад контр-адмирал, Каспийскдин флотилиядин командующий Сергей Пинчука къабулна, регъбервал адан сад лагъай заместитель, 1-рангдин капитан Сергей Екимова гана.

Екимова журналистриз хабар гайивал, мярекатда, санлай къачурла, са агъзурни вад виш касди, дяведин ва махсус техникадин 25 уьлчмеди, 10 самолетдини вертолетди иштиракна.

Трибунайрилай Парад кыле физвай

къайдадиз Ватандин Чехи дяведин 10 ветеран килигзавай. Гъайиф хьи, Бязи себебар аваз, теклифнавай вири ветеранривай мярекатдиз къез хъанач. Абурукай гзафбур Параддиз интернетдин куьмекдалди онлайн къайдада килигна.

Ленин тIварунихъ галай майдандал Каспийскдин флотилиядин штабдин офицерри, гимийрин 106-бригададин хуси составди, дишегълириккай ибарат тир ротади, гъуьлуьн пехотадин 177-полкунин къуллугъчийри, Дагъустандин МЧС-дин, Росгвардиядин векилри шадвилинин марш кыле тухвана. Абурухъ галаз санал и карда Ватандин Чехи дяведин 10 фронтдин тIаратIар гвай аскерри, Мосинан винтовкаярни Шпагинан танпачияр гвай къуллугъчийрини иштиракна.

Гугъуьнлай майдандал дяведин махсус техникадин уьлчмеяр пайда хъана. Абуру “БТР-82А” бронетранспортеррикай, реактивный къурулушрикай, ракетайрин комплексдиккай ибарат тир.

Са арадиллай Каспийскдин цавуз 4 вертолетдини 6 самолетди лув гана. Летчикри цава пешекарвилелди чпин устадвал къалурна.

Нянин сятдин 10-даз шегъерда Чехи Гъалибвиллиз талукъарнавай салютар ахъайна.

Къейд ийин хьи, 2002-йисалай инихъ Каспийскда цIи Парад сад лагъай сеферда кыле фена.

* * *

Ватандин Чехи дяведда къазанмишай Гъалибвиллиз талукъарнавай кылин Парад 24-июндиз Москвада кыле фена.

“Kremlin.ru” сайтди хабар гузвайвал, шадвилинин мярекатда иштиракун патал уьлкведин меркездиз Абхазиядин Президент Аслан Бжания, Белоруссиядин Президент Александр Лукашенко, Къазахстандин Президент Къасим-Жомарт Токаев, Къиргъизиядин Президент Сооронбай Жээнбеков, Молдавиядин Президент Игорь Додон, Сербиядин Президент Александр Вучич, Тажикстандин Президент Эмомали Рагъмон, Узбекистандин Президент Шавкат Мирзиёев, Кыблепатан Осетиядин Президент Анатолий Бибилов, Босниядин ва Герцеговинадин Президиумдин член Милорад Додик мугъман хъанвай. Абуру Урусатдин Президент Владимир Путин Кремлдин Гербдин залда къабулна.

Парадда, санлай къачурла, 14 агъзур военный къуллугъчийри, дяведин техникадин 200-далай виниз уьлчмеяр, 75 самолетдини вертолетди иштиракна. Парад уьлкведин оборонадин Министр, армиядин генерал Сергей Шойгуди къабулна, регъбервал армиядин генерал Олег Салюкова гана.

Къейд ийин хьи, Урусатдин военный къуллугъчийрихъ галаз санал Парадда Азербайжандин, Эрменистандин, Белоруссиядин, Индиядин, Къазахстандин, Къиргъизиядин, Китайдин, Молдавиядин, Монголиядин, Сербиядин, Тажикстандин, Туркменистандин ва Узбекистандин яракълу къуватрин векилрини иштиракна.

Параддин сергъятра аваз кылин рахунар уьлкведин Президент Владимир Путина авуна.

Нумрадай кIела:

ЖЕМИЯТ

Вад кас виш касдин аксина

Дяведин йисара акъатай “Гъалибвал” тIвар алай дивизиядин газетдин са шумуд нумрада адакай макъалаяр чапнава. Военный корреспондентар тир П.Кудинован ва П.Дорохован “Вад кас виш касдин аксина”, “Политтарсара” макъалайра разведчик Асланов Гъабипуллагъан дрибашвиликай ихтилат физва.

▶ 3

ЖЕМИЯТ

Баркалла алаз тухвай уьмуьр

П.А. Мейланова Къасумхуьруьн консервирдай завод вилик тухунизни кьетIен фикир гана. Нетижда заводди Россиядин Федерациядин промышленный карханайрин арада кIевкIевчи чкаяр къазвай, са шумудра заводди гъилий-гъилиз къведай Яру пайдахар къачунай.

▶ 4

ЖЕМИЯТ

Жаванрихъ галаз гъикI рахада?

Виридалайни менфятлу жуьре жаванрихъ галаз ара атIунар авачир алакъяяр хуьнин вахт чара авун я. И вахтунда аялрикай, абурун юлдашрикай, фикиррикай ва хиялрикай са гъихътин ятIани цийи делилар чир жеда.

▶ 6

САГЪЛАМВАЛ

Тугъвалдиз акси женг

Белиждин участокдин азархана са акъван екеди туш. Завалдик акатнавай уьмуьрар къутармишун патал койкайрин къадар артухарнавай. Палатайра чкаяр бес тежезвай вахтара азарханадин администрация дегълизарни кваз ишлемешуниз мажбур жезвай. Им, гъелбетда, хаталувилинин девирдиз килигна, къачунавай мягъкем кам тир. И кардалди жавабдар ксарин къайгъударвал куьтягъ жезвачир.

▶ 8

ЭДЕБИЯТ

Ам дережайрихъ калтугнач

А вахтунда, чи йикъара хъыз, гъар вуч хъайитIани чапзавачир. Ктаб акъудун гъикъван четин кар тиртIа гзафбуруз чиди. Гила, садан патайни гуьзчивал амачирла, хуси чапханайриз пул гуз, вуч хъайитIани акъудиз жезва. Бес абурун мана, чрайвал, тамамвал?.. Лугъудайвал, фекидинди чуьхуьн я, женнетдиз финни тефин, Аллагъдин гъиле ава.

▶ 10

ХАБАРАР

Чехи агалкъун

И йикъара Хийир Абдулкеримовахъ хъанвай мад са чIехи агалкъундикай адан ярар-дустари чав хабар агакъярна. Малум хъайивал, 2020-йисан Вирироссиядин духтуррин конкурсдин “Лап хъсан оторинларинголог” номинацияда Х.Абдулкеримова сад лагъай чка къуна. 36 номинациядикай ибарат чIехи конкурсда санлай 526 лайихлу духтурди иштиракна.

▶ 12

Президентдин рахунрай

23-июндиз Урусатдин Президент Владимир Путин уьлкведин агъалийрихъ элкъвена рахана. Къилди къачуртла, ада йисан къене 5 миллион манатдила гзаф къазанжияр къазанмишзавайбур патал НДФЛ-дин къадар хкаж жезвайдакай, аялар патал алава пулдин куьмекар гудайдакай, коронавирусдихъ галаз тухузвай женгинин нетижайрикай хабар гана. Агъадихъ чун абурукай къилди-къилди рахада.

Чи мухбир

НДФЛ-дин къадар ва бизнесдиз куьмек

Владимир Путина 2021-йисан 1-январдидлай йисан къене 5 миллион манатдила гзаф къазанжияр къазанмишзавайбур патал НДФЛ-дин къадар 13-далай 15 процентдал къван хкажун теклифна. Ада къейд авурвал, налогрин хкажнавай къадар вири къазанжийриз талуку туш, ихтилат йисан къене 5 миллиондила алатзавай паюникай физва.

Гъа са вахтунда уьлкведин Президентди алава хъувурвал, НДФЛ хкажунин нетижанда гъар йисуз бюджетдиз алава 60 миллиард манат къведа. И такъатар тек-туьк жедай азарар квай аялар сагъар хъувуниз чара ийидайвал я.

Владимир Путина Урусатдин Гъукуматдал инфраструктура вилик тухун патал яргал вахтунда пулдин такъатар чара ийидай алатрикай (къайдайрикай) геьеншдиз менфят къачунин жигъетдай теклифар гъазурун тапшурмишна. Идалай гъейри, ада 2021-йисуз зегъметдин базар тамамдиз арадал хун патал лазим тир серенжемар къабулунин буйругъни гана.

Агъалийриз куьмек гунин серенжемикай

Уьлкведин Президентди хабар гайивал, июлдин вахра 16 йисал къведалди яшара авай аялриз алава 10 агъзур манат пул гуда. Риклеп хкин, ихътин куьмек майдин вацрани ганай. Къвед лагъай сеферда гузвай пулдин такъатар вахчун патал цийи къилелай арза-

яр гъазурунин лазимвал авач. Абуру сад лагъай сеферда чара авур пулдин такъатар къачун патал гъазурай документрин бинеддалаз агакъарда.

Владимир Путина гъакни къезилвилер гузвай ипотекадин программа геьеншарунин тапшургуни гана. Гила къезилвилер гузвай ипотека Москва, Санкт-Петербург шегъерра, Москвадин ва Ленинграддин областра - 12, амай регионра 6 миллион манатдал къведалди къимет авай къвалер маса къачудайла чара ийида.

Мадни, коронавирусдихъ галаз алакълу яз къвалах амачиз амуькнавай агъалийриз июлдин, августдин варцарани пулдин куьмек гуда.

Тлугъвалдихъ галаз тухузвай женгина иштиракзавай яшайишдин рекъяй кардик квай къуллугърин векилриз (социальные работники) гузвай алава пулдин куьмекни 15-сентябрдал къван давамарда.

Тлугъвалдиз акси женгиникай

Владимир Путинан фикирдалди, алатай пуд вацран къене уьлкведин агъалийрин уьмуьрда еке дегишвилер къиле фена. Урусат тлугъундиз акси женгинин клевелай эгечина ва и жигъетдай къабулай серенжемири хъсан нетижаярни арадал гъана. Президентди къейд авурвал, уьлкведин медицинади вичивай садлагъана арадал атай акълтлай четин шартлара менфятлудаказ къвалахиз жезвайди къалурна. Коронавирусдихъ галаз алакълу яз тайинарай сергъятри, къайдайри, къабулай маса серенжемири цлуд агъзурралди инсанар къиникъдикай къутармишиз куьмекна, - гъисабзава Президентди.

Тахсиркарвал субутна

Дагъустандин образованидин ва илимдин виликан министр Шагъабас Шагъоваз къуд йисни зур кар гана ва 20 миллион манатдин къадарда авай жермени тайинарна. Идакай ТАСС-ди хабар гузва.

Москвадин Лефортово райондин судди Ш.Шагъов еке къадарда аваз ришвет къачунай ва бюджетдин такъатар харж авунай тахсиркар яз гъисабна.

Журналистриз Москвадин прокуратурадай хабар гайивал, судди 2013-йисан декабрдин вацра, Шагъабас Шагъова, республикадин образованидин ва илимдин министрдин къуллугъдал алаз, РД-дин "Дирекция государственного заказчика-застройщика" КП-дин директордивай ришвет яз "ROM" фирмадин, вичин къимет 293 агъзур манатдила гзаф тир диван къачурди тайинарна. Бюджетдин такъатар харж авуникай рахайтла, Шагъован рушан "Логос" центрадин ирид къуллугъчи (центр гъатта талуку тир къурулушра регистрацияни авунвачир) илимдинни техни-

ческий яратмишунрин рекъяй республикадин центрадин (РЦНТТУ) къуллугъчи яз къалурнавай. Къанунсуз гъерекатрин нетижанда 2016-йисан августдидлай 2017-йисан сентябрдалди абуруз 779 агъзур манатдин къадарда аваз бюджетдин пуларин гъисабдай мажибар гана.

И эпизоддай виликан министрдин руш Амина Шагъовадиз шартлуналди - 3, "Логос" центрадин виликан управляющий Мурад Абдурагъмановаз - 2,5, РЦНТТУ-дин виликан директор Марат Алиеваз 2 йис кар гана.

Духтуррин зегъмет къейдна

Дагъустандин Къил Владимир Васильева, жуьреба-жуьре шабагъар гуналди, республикада коронавирусдихъ галаз женг тухвай медицинадин 10 агъзур къуллугъчидин зегъмет къейдна.

ТАСС-ди хабар гузвайвал, Медицинадин къуллугъчидин йикъаз талуку яз РД-дин Къили къабулай Указдал асаслу яз, шабагъриз лайихлу хъайибурун арада духтурар, медсестраяр, медицинадин гъвечи персоналдин векилар ава.

Гъа ик, "Жуьрэтлу зегъметдай" медалдиз - 7, Дагъустан Республикадин Гъуьрметдин грамотадиз - 42, "Дагъустан Республикадин лайихлу духтур"

тварциз - 128, "Дагъустан Республикадин здравоохраненидин лайихлу къуллугъчи" тварциз - 41, тварцин сятиниз - 15 ва Дагъустандин Къилин патай Чухсагулдин чарчиз 10 агъзурдалай виниз ксар лайихлу хъана.

"Лезги газетдиз" РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, Махачкъалада "Шегъердин къулай шартлар арадал гъун" программадин сергъятра аваз эцигъзавай скверрикай сад тлугъвалдихъ галаз женг тухвай медицинадин къуллугъчийрин тварцихъ яда. Ана тлугъундин къурбандар хъайи духтуррин тварарихъ янавай къелемар цадайвал я.

* * *

И йикъара Дагъустандин Гъукуматдин Председатель Артем Здунова къиле Коммунаркада авай азарханадин къилин духтур Денис Проценко аваз тлугъвалдихъ галаз женг тухун патал Дагъустандиз атай Москвадин духтуррин састедив РД-дин Къил Владимир Васильеван патай Чухсагулдин чарар вахкана. Идакай "Лезги газетдиз" республикадин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гъажибрагъимова республикадиз куьмек гунай Урусатдин здравоохраненидин министерстводин, Москвадин здравоохраненидин департаментдин руководствойриз, Дагъустандиз

уьлкведин къецепатан регионрай атай вири духтурриз сагърай лагъана. Министрдин гафаралди, духтурри неинки тек са Махачкъаладин азарханайра къвалахна, абуру гъакни республикадин жуьреба-жуьре районрин азарханайризни фена, анра авай галарихъ галаз муькувай таниш хъана, меслятар гана.

Къейд ийин хъи, Урусатдин Президент Владимир Путинан тапшургуьдалди, коронавирусдихъ галаз женг тухун патал Дагъустандиз уьлкведин вилик-къилик квай клиникайрин духтурар, медицинадин университетрин пешекарар атана. Санлай къачурла, абуру Дагъларин уьлкведин 20 райондиз фена, чкадин духтурриз начагъбур сагъар хъувунин карда чпелай алакълдай куьмекар гана.

Къадагъа авунва

Чи мухбир

Саудовский Аравиядин гъукумдин къилевайбуру коронавирусдин тлугъвалдихъ галаз алакълу яз алай йисуз анжах пачагълугъда авай мусурманриз гъаж ийидай ихтиярар гуда. Ихтилат чкадин ва алай вахтунда пачагълугъда авай къецепатан уьлквейрин агъалийрикай физва.

Саудовский Аравиядин гъаждин ва умрадин крарин рекъяй кардик квай министерстводин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, ихътин къарар уьлкведа тлугъун чуькунин хаталувал авайди фикирда къуна къабулнава. Мадни, пачагълугъда авай вири мусурманривай гъаж

ийиз жедач, анжах тайин тир къадардиз ихътин бахт къисмет жедач.

"Марва-Тур" компаниядин генеральный директор Булат Къурбанован гафаралди, алай вахтунда Саудовский Аравияда дагъустанвийрикайни ава. Асул гъисабдай, абуру студентар ва карчияр я. Абурун къадар гъикъван ятла, компаниядиз малум туш.

Булат Къурбанова хабар гайивал, алай йисуз гъаж авун патал компаниядиз саки 3 агъзурдав агакъна дагъустанвийри пул ганвай. Абурувай пул элкъвена вахчуз ва я тахъайтла, къведай йисуз фин патал таз жедач.

Къейд ийин хъи, алай йисуз мусурманрин календардал асаслу яз, гъаж ийидай вахт июлдин эхиррал - августдиз эвел къилерал ацалтзава.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 24-июндиз Дагъустанда коронавирус акатнавайбурун къадар 7415-дав агакънавай. Гъа са вахтунда духтуррилай начагъ хъанвай 5465 кас сагъар хъийиз алакълнава. Санлай къачурла, республикада 149491 кас ахтармишнава. 3507 кас лагъайтла, амайбурукай чара авуна (изоляция), къвалера ава. Дагъустанда коронавирусди 360 кас къенва.

Къиблепатан Дагъустандин шегъеррани районра коронавирус акатнавайбурун къадаррикай рахайтла, рекъемар ихътинбур я: Дербент - 137, Дагъустандин Огни - 49, Дербент район - 63, Табасаран район - 68, Мегъарамдхуьруьн район - 45, Докъузпара район - 6, Ахцегъ район - 43, Рутул район - 28, Сулейман-Стальский район - 107, Хив район - 51, Агъул район - 53, Къурагъ район - 39. И делилар 22-июндиз Дагъустандин Роспотребнадзордин Управлениди райжна.

Вад кас виш касдин аксина

Алван РАМАЗАНОВА

Ингье алай йисуз Ватандин Чехи даяеда гъалибвал къачуна 75 йис тамам хъанва. И Гъалибвални советрин халкъди чпин игитвилелди къазанмишайдал гъич садавайни шаклувал гъиз жедач. Ватан немсерин чапхунчийрикай хуьз, вири халкъарихъ галаз сад хъиз, дагларин уьлкведин агъалиярни фронтдиз фена.

Къурагъ райондин Ашарин хуьрай даяедиз 93 кас фена, абурукай 37 кас телеф хъана, 8 кас гел галачиз квахъна, 48 кас хуьруьз гъалибвал гваз хтана. Ватандин Чехи даяеда иштираккай ашарвийрикай 50 кас орденринни медалрин сагъибар хъана. Абурукай сад **АСЛАНОВ Гъабибуллагъ** тир. Дяевдин йисара акъатай "Гъалибвал" твар алай дивизиядин газетдин са шумуд нумрада адакай макъалаяр чапнава. Военный корреспондентар тир П.Кудинован ва П.Дорохован "Вад кас виш касдин аксина", "Политтарсара" макъалайра разведчик Асланов Гъабибуллагъан дирибашвиликай ихтилат физва.

"ИкI, садра Белоруссиядин са гъевчи хуьре балканрал алай виш кас къван душмандин аскеррал чи вад разведчик къапакъап расалмиш хъана. Маса чара амукънач, разведчикри сифте абурал гъужумна. Женгинин гуръагур вахтунд краснофлотец Асланова куьчедин са дар кIла душмандин 6 аскер хура туна ва кичIе хъанвай абурев гъилер хкажиз туна..."

Сержант Павел Дорохова "Политтарсар" твар алай макъалада икI кхъизва: "Политтарсунин тема "Германиядиз акси коалициядин фронт мягъкемарунин ва гегъеншарунин, ислягъвиллин ва хатасузвиллин гъакъиндай месъла" я. Ингье женгинин аскер Асланова суьгъбетзава. Адак тIимил къалабулук ва ва урусдалди адаз рахаз четин жезва. Амма са герендилай ада вичи вич гъиле къазва ва фагъумиз, сабурулувилелди баркаллу гъалибвилерин йис тир 1944-йисуз Яру Армиядин агалкъунрикай ихтилат ийиз башламишна... Зун адан патав ацукънава, суьгъбетзавай тема адаз гъикъван хъсан чизва тIа заз аквазва".

Вичикай фронтдин газетра икI рахун киле физвай Асланов Гъабибуллагъа 1937-йисуз Дербентдин педучилище куьтягъна, Ашарин хуьре муаллимвиле кIвалачзавай.

Фронтдиз феи ада 84-морской пехотадин артиллериядин полкунин разведчик яз душмандихъ галаз киле феи къати женгера иштиракна ва Гъалибвиллин югъ душмандин чилел къаршиламишна. Хуьруьз ам 1945-йисан октябрдин вацра Баркалладин III дережадин ордендин, "Жуьрэтлувилай", "Германиядин винел гъалиб хъунай" медалрин, Верховный Главнокомандующий И.Сталинан къадалай артух чухсагъулдин чарарин иеси яз хтана ва вичин ислягъ девирдин гъурметлу пешедив эгечI хъууна. Аслановаз лап къетлен къегъалвилей орден ганвайдакай райондин зегъметчийриз ам хуьруьз хкведалди хабар авай. Гъеле 1944-йисуз райондин "Цийи уьмуьр" газетдиз частунин командирди вичин аскердин уьмуьрдин юлдаш Муьминатаз рахурау чар акъуднаваз хъана.

Армиядин жергейрай ахъай хъийидайла Аслановаз дивизиядин командир Петр Кудинова ширикхъена, аманатдин чар багъишна.

"Юлдаш Асланов! - кхъенва ана. - Вахъ галаз чун хъана четин рекъера,

Чехи я чи агалкъунар. Уьлеганра, окопра, муркIара, къерера,

Гъалиб хъана алахъунар. Хъфизва вун гила гуьзел Кавказдиз,

Ислягъ пеше дававра жуван. Фронтда хъиз зегъмет чIугу уьзгъгъдиз

Абад жервал хайи Ватан..."

(Царба-цар таржума)

Эхъ, коммунист Асланов Гъабибуллагъ пенсиядиз феилани акъалтзавай жегъил несилдиз тербия гуни баркаллу кардивай къерех хъанач. Иниз килигна ам 1960-йисуз ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Гуьрметдин грамотадиз лайихлу хъана.

1963-йисуз виликан командир Петр Кудинова вичин виклегъ разведчик жагъур хъууна. А вахтунда полковник П.Кудинова, отставкадиз экъечIна литературадин кIвалах гъиле къунавай. Фронтдин дустарин арада чарарин алакъа башламиш хъана. Командирди вичин "ЦIун тур" твар алай сифте повестда са шумуд чкадал "Гзаф виклегъ разведчик", "туьнт лезги" Асланован дирибашвал рикIел хканва. Гъайиф хъи, Аслановаз а ктаб кIелун къисмет хъанач. Яшлу муаллим ва ветеран ктаб печатдай акъатдалди рагъметдиз фена. Гуьгъуьнлай ветерандин хва, 10 аялдин буба Желила командирдихъ галаз дуствал давамарнай. Командирди вичин дустунин хъиз икI лагъана: "Ви буба акъуллу, намуслу, кар чадай, къанажагъ авай кас тир.

Ам амач лагъана вуна фикирмир... Зун ваз буба ва стIа я, за куь чIехи хизандал дамахвава ва куь веледарни бубайрин гъунарриз вафалубур яз чIехи жедайдахъ зун кIевелай инанмиш я". Эхъ, фронтда мягъкем хъайи дуствал уьмуьрлук яз амуькъа, ада генани цийи цIирер ахъайда, абур винелди хкажда, бегъерар гуда.

Желилни адан уьмуьрдин юлдаш Зерифа рагъметдиз фена, абурун веледри чпин чIехи бубадин ва буба Желилан рехъ давамарзава, чпин хизанар кутуна, чи Ватандин гъар са пиле яшамиш жезва.

И.Сталин ва Ватандин Чехи даяе

А.М. АГЪМЕДАГЪАЕВ,
илимрин кандидат

1941-йисан 22-июндиз, гъукуматрин арада баришугъвал хуьнин, сада-садал гъужум тавунин гъакъиндай кутIуннавай икърар векидаказ чIуруналди, Гитлер киле авай Германияди бейхабарвилелди ва хиянаткарвилелди СССР-дал гъужумна. Дяевди СССР-дин еримлувиллин чарх къулуьхъ элкъуьрна.

Секинвилелди эцигунар киле физвай гъерекартар аквазна, Советрин халкъари Ватан немсерин чапхунчийрикай азадунин женгерин муддат алуькна. Душмандиз къулуьхъди румар гун патал СССР-дин халкъарин вири къуватар элба-эл дяевдиз гъазур тир галдиз гъунин макъсадалди, СССР-дин Верховный Советдин президиумди, Центральный Комитетди ВКП(б)-дин ЦК-ди ва СССР-дин Халкъдин Комиссарин Советди 1941-йисан 30-июндиз Оборонадин Гъукуматдин Комитет арадал гъуни кьарар къабулна. Адан председателвиле И.В.Сталин тайинарна. Регъбер ва зегъметкешрин муаллим тир Сталин СССР-дин яракълу къуватрин киле аваз, Советрин халкъари мердимазар ва фендигар фашистрин аксина женгер гатIунна.

Ислягъвал кIани Советрин яракълу къуватар дяевдин сифте килера са акъван хъсан гъалда авачир. Хабарсузвилелди килиз акъудай гъужумдикай менфят къачур душманрин къуватрин къадар аскерин, техникадин жигъетдайни артух хъайивилей, Советрин армия женгера уьлкведин деринриз къван къулуьхъди чIугуниз мажбур хъана. Гитлеран къушунрилай дяевдин сифтегъан 10 йикъан къене Литва, Латвиядин са къадар мулкар, Белоруссиядин ва Украинадин рагъакIидай терефар къаз алакъна.

1941-йисан 3-июлдиз Сталина советрин халкъарихъ, Яру Армиядин, ВМФ-дин аскерихъ элкъвена радиолай тарихдин важиблу рахунар авуна. Ада киле физвай агъвалатриз талукъ дерин веревирдер авуна, ватан хуьнин карда къушунрин ва халкъдин тапшуругъар тайинарна. Ада душман инсафсуз ва регъимсуз тирди, немсери чпин вилик чи чилер, нефт чапхунчивилелди къакъудунин макъсад эцигнавайди малумарна.

Килел къведай кар виликамаз чизвайда хъиз, юлдаш Сталина и даяеда Советрин инсанар таъсибдарар амачиз амуькъада лагъанай: "Ватандин азадвал патал чна тухудай дяев Европадинни Америкадин халкъарин аслу туширвиллин, демократиядин азадвиллин женгерихъ галаз сад жеда. Им лукIвилук кутаз клан хъунин, къурхуяр гуни макъсадалди дяев ийизвай Гитлеран фашистрин къушунрихъ галаз азадвал патал акси женг тухуз кланзавай халкъарин сад тир фронт жеда".

Сталиназ аян хъайи кар уьмуьрди тестикъарна. 1941-йисан 12-июлдиз Англияди СССР-дихъ галаз "Германиядиз акси дяевдихъ галаз саналди гъерекатар киле тухунин гъакъиндай икърар" кутIунна. Гуьгъуьнлай, 1942-йисан июндиз, Америкадин Сад хъанвай Штатрини СССР-дихъ галаз "Чапхунчивиллин гъужумдиз акси яз тухудай дяев-

да сада-садаз куьмекар гуни гъакъиндай икърардал" къул чIугуна. Вичин вилик итало-германский коалиция барбатIунин макъсад эцигай англо-советско-американский коалиция арадал атана.

Яру Армия, Флот ва советрин вири ватандашар ватандин чилин гъар са чIиб, гъар са шегъер, хуьр патал стIал иви кумай къван ягъунар киле тухуниз мажбур хъана. Сталина Яру Армиядиз вири патарихъай куьмекар гуни, далу пад мягъкемарунин, къушунар яракъралди, дяевдин ва недай суьрсетралди таъминарунин месълаяр къетлен дикъетдик кутун важиблу яз гъисабна.

"Вири къуватар - душман барбатIуниз! Виликди, чи гъалибвилехъди!" - эвер гана И.Сталина. Партиядин эвер гун себеб яз Советрин Союздин вири халкъар Ватан хуьн патал къарагъна. Халкъдин майишатар, вири партийрин кIвалачар, гъукуматдин ва жемиятдин тешкилатар, фронтдин игътияжриз къуллугъун патал тадиз ва къетивилелди дяевдин шартIарив къадайвал туькIуьр хъууна.

1941-йисан 19-июлдиз СССР-дин Верховный Советдин Президиумди И.В. Сталин СССР-дин Оборонадин халкъдин комиссарвиле тайинарна.

Еке магърумвилер хъанатIани, 1941-йисан октябрдиз немсер Москвадин областдин сергъятрив агакъна. И йисан 19-октябрдиз Оборонадин Гъукуматдин Комитетдин председатель И.Сталина Москва элкъуьрна къунавай гъалда авайвиллин кьарар чапна. Сталина Москвадин сергъятра авай немсер кукIварунин гъакъиндай план туькIуьрна ва ам агалкъунралди килизни акъудна.

Душман Москвадин лап муькув агатвайIани, 1941-йисан 6-ноябрдиз меркезда Октябрдин Чехи социалистический инкIилабдин 24 йисаз талукъ гегъенш заседание киле фена. Анал рахай Сталина дяевдин къуд вацран нетижаяр къуна. Армиядин ва халкъдин регъберди уьлкведин килел атанвай хаталувал гъеле яваш тахъанвайди, ам генани артух хъанвайди къейдна. Гъа са вахтунда юлдаш Сталина фашистрин къушунар барбатI хъунухъ виликамаз гъисснавай.

1941-йисан 7-ноябрдиз меркездин Яру майдандал Яру Армиядин къушунрин парад киле фена. Анал Сталина Яру Армиядин асул макъсадикай ихтилатна: "Къуй и виклегъвиллин женгера квек чи чIехи уллу-бубайри - А.Невскийди, Д.Донскойди, К.Минина, Д.Пожарскийди, А.Суворова, М.Кутузова - руьгъ, гъевес кутурай! Къуй куьн чIехи Ленинан гъалибвал гъидай пайдахди куьлгедик кутурай!".

...1942-йисан гатуз, Европада къвед лагъай фронт тахъуникай менфят къачуналди, немсери чпин дяевдин вири суьрсетар, гъа жергедай яз чпин терефдарин къушунарни, советско-германский фронтдиз ахкъудна.

...1945-йисан 2-майдиз вири дуьньяда Яру Армиядин ва ВМФ-дин къушунрин Верховный Командующийдин кьарардин гафар чIлана: "Советрин къушунри Берлиндин немсерин къушунар барбатIунин гъерекатар куьтягънава ва къе, 2-майдиз, Германиядин меркез тир Берлин тамавилелди къуна".

Яру Армияди И.Сталинан эвер гун килиз акъудна: Гъалибвиллин пайдах Берлиндал хкажна! 9-май халкъарин шадвиллин, Гъалибвиллин суварин югъ яз малумарна.

Мейланов Пирмет Алиматовичан - 100 йис

Хазран КЪАСУМОВ

ИНСАНРИН къисметар жуьреба-жуьре я. Сад-бур ава чпел чан ала-мазни масадбуру чпин твар такьадай, хуьр, район, общество патал са артух хийрдин кваллах ийиз алак тавур.

Инсанар ава, рагметдиз фена гзаф йисар алатайлани, халкъди чпин тварар дамахдивди къадай, чпин умуьрда баркалла къведай гзаф крар авур, амма а крарикай са артух рахун тавур, чеб алай чка чир тавур. Гьа ихътинбурукай яз завай 2012-йисан 21-майдиз рагметдиз феи бажарагълу руководитель, тешкилатчи, республикадин машгур общественно-политический деятель, жегилрин насигъатчи, чешнелу хизандин къил хъайи Мейланов Пирмет Алиматовичан твар дамахдивди къаз жеда. Адан твар къени халкъдин риклера ама, ада авур баркалла кваллахарни чизма.

П.А. Мейланов 1920-йисан 15-июндиз ДАССР-дин Къасумхуьруьн (Сулейман-Стальский) райондин Испикрин хуьре гьа члавуз вири Куьреда машгур чатун устлар Алиммет Мейланован хизанда дидедиз хъана.

партиядин Къасумхуьруьн райкомдин 1-секретарвиле хъана.

1963-йисан январдила 1972-йисан январдалди Сулейман-Стальский райисполкомдин председателвиле везифаяр къиле тухвана.

Жавабдар кваллахар къиле тухвай йисара Пирмет Алиматовича республикадин, Мегьарамдхуьруьн, Ахцегь, Сулейман-Стальский районрин общественно-политический ва майишатдин умуьрда активвилелди иштиракна. Ам 3 сеферда КПСС-дин Дагъустандин обкомдин членвиле, ВЛКСМ-дин обкомдин членвиле, ДАССР-дин Верховный Советдин депутатвиле,

Баркалла алаз тухвай умуьр

1941-йисуз Пирмет Алиматовича Дербентдин педучилище хъсан къиметар аваз акалтарна. Вичин зегьметдин рехъ Кварчагърин там тушир юкъван школада муаллимвиле кваллах авунилай башламышна. Гуьгъунлай ада (1942-йисан январдила) Хтунрин сифтегъан школада заведующий ва муаллим яз кваллахна.

1942-йисуз П.Мейланова Советрин Армиядин жергейриз эвер гана. Ватандин вилик вичин пак буржи къилиз акъудна хтай ада Къасумхуьруьн райфинотделда налогрин инспектор яз кваллахна.

1943-йисан ноябрдин вацралай 1944-йисан майдин вацралай ада Мегьарамдхуьруьн райфинотделда налогрин инспектор яз зегьмет члу гана. Гуьгъунлай Пирмет Мейланов Мегьарамдхуьруьн райисполкомдин алишверидин отделдин заведующийвиле тайинарна. Хъсан чирвилер авай, тешкилатчиле кваллах алакьдай жегил пешекарди 1944-йисан декабрдила 1947-йисан сентябрдалди Мегьарамдхуьруьн райондин комсомолдин тешкилатдин сад лагъай секретарвиле везифаяр уьязгъаказ къилиз акъудна.

Гьа йисара Пирмет Алиматовича вичин чирвилерин дережа хкажуникайни фикризавай. Гьа ик ада 1947-йисалай 1949-йисан августдалди Махачкъала шеьгерда партийный школада келна.

Хъсан пешекар, тешкилатчи тир П.А. Мейланов къуллугъдин кларарайни хкаж хъана. Ик, 1949-1951-йисара ада Ахцегь райкомда идеологиядин рекъай секретарвиле, 1951-1953-йисара Ахцегърин райисполкомдин председателвиле кваллахна.

1957-1961-йисара П.А. Мейланова Москвадин Высший партийный школада келна. Анай хтайла, партиядин Къасумхуьруьн райкомда орготделдин заведующийвиле кваллахна. 1962-йисуз П.Мейланов

гзаф сеферра Ахцегь, Сулейман-Стальский райисполкомрин ва Дербентдин окружной исполкомдин депутатвиле хъана.

Пирмет Алиматович Мейланова 1972-йисан январдила 1973-йисан июндади "Касумкентский" совхоздин директордин заместителвиле, гуьгъунлай 2 йисуз "Ашагастальский" совхоздин директорвиле кваллахна.

1975-йисан 1-июлдай 2008-йисан мартдалди ада Сулейман-Стальский райондин "Знание" тешкилатдин жавабдар секретарвиле, Сулейман-Стальский райПО-да общественный тунрин директорвиле, юрист-консультантвиле, лежбервиле фермервиле "Пирмет" майишатдин руководителвиле кваллахна.

Къибепатан Дагъустандин чна винидихъ тварар къур района жавабдар къуллугърал кваллахайла, Пирмет Алиматовича анра хуьруьн майишат, хаммал гъялдай промышленность, эцигунар, образование, медицина, культура вилик тухуниз екедаказ фикир гана. И девирда вири района са шумуд сеферда техил, емишар, салан май-вояр, ципицар гьасилун артух хъана, Сулейман-Стальский районада 7000 гектардилай виниз майданра багълар ва уьзюмлухар кутуна.

П.А. Мейланова Къасумхуьруьн консервирдай завод вилик тухунизни къетлен фикир гана. Нетижада заводди Россиядин Федерациядин промышленный карханайрин арада квенквечи чкаяр къазвай, са шумудра заводди гъилляй-гъилиз къведай Яру пайдахар къачунай.

"Калининский", "Коммуна", "Касумкентский" совхозра, Цийи Макъарал члехи винзаводар эцигуникни Пирмет Мейланован еке пай ква. Идан нетижа яз майишатрин экономика екедаказ хкаж хъана. Ада Къасумхуьр аваданламушунизни пара фикир гана. Къилди къачуртла,

адан теклифдалди Къасумхуьрел, Алидхуьрел, консервирдай заводдиз, райбольницадиз хъвадай цин линияр кутуналди, агъалияр хъсан еридин михъи целди таъминарна.

Сулейман-Стальский райондин дагъдин паюна авай хуьрер арандиз кучарунин месэладани П.А. Мейланова активнидаказ иштиракна. Райкомдин 1-секретарь З.Б. Мехтиевахъ, хуьруьн майишатдин производственный управленидин начальник С.М. Медеевахъ галаз санал Пирмет Мейланова 17 хуьр кучарунин план тукъурна, ам къилизни акъудна.

1946-1956-йисара хуьрера 12 школа, медицинадин 7 пункт, 11 клуб, 3000-далай виниз къилдин ксарин яшайишдин квалер эцигна.

Пирмет Алиматович 1938-йисалай ВЛКСМ-дин, 1945-йисалай КПСС-дин член, 1980-йисалай Союздин метлеб авай персональный пенсионер тир.

Гьелбетда, чна винидихъ П.А. Мейланова кваллах авур чкайрин, къилиз акъудай жавабдар къуллугърин тварар къунва. Инал "кваллахна", "везифаяр къилиз акъудна" гафар къхин тимил я. Газет келзавай гьар са касдин бейнидиз и гафарин далдахъ гьикъван зегьметар, къарай квахъай йикъар, ахвар тавур йифер, гьалтай четинвилер галатла къведа. Са касдилай икъван кваллахар, крар алакун - ибур хци рик авай жумарт касдин гьунарар я, фикризав за.

Ик тирди чаз Пирмет Алиматовича ганвай шабагърай, гьурметдин грамотайрай аквазва. Адахъ гусударстводин гзаф шабагъар, къилди къачуртла, "Знак Почета" орден, "1941-1945-йисарин Ватандин Члехи дяведа намуслу, гьакъисагъ зегьметдай", "Кавказ хуьнай", "Зегьметдин ветеран", В.И. Ленинан 100 йисан юбилейдин, Члехи Гъалибвиле 50 ва 60 йисарин медалар, гьакни ВЛКСМ-дин ЦК-дин, РСФСР-дин ва Дагъустандин Верховный Советрин Президиумдин ва гзаф къадар маса гьурметдин грамотаяр авай.

Чна макъаладин сифте къилляй къхейвал, Пирмет Алиматович Мейланов чешнелу хизандин къилни тир. Адан 3 веледини къилин образованияр къачуна. Ик, вахтсуздаказ ва рикле еке умудар, крар амаз рагметдиз феи Руслан Мейланов физикадин математикадин илимрин доктор, профессор, Дагъустан Республикадин физикадин Институтдин директордин заместитель тир.

Къвед лагъай гада Сабир Мейланов Цийи поселокдин СОШ-да муаллим, руш Ханум республикадин библиотекадин къуллугъчи я.

Пирмет Алиматовичан стха Алиммет Алиматовича яргал йисара Сулейман-Стальский райкомдин 1-секретарвиле, Дагъустандин Министррин Советда ва жавабдар маса къуллугърал кваллахна.

Алай вахтунда Алиммет Алиматовича Сулейман-Стальский райондин Общественный палатадин председателвиле кваллахзава, райондин общественный умуьрда активвилелди иштиракзава.

Пирмет Алиматович Мейланован 100 йис таман хъуниз талукъарнавай макъала къхиналди, чаз лугъуз кланзава хъи, хайи район, республика, халкъ паталди баркалла къведай крар-кваллахар авур, чпин умуьр чешнелудаказ къиле тухвай къегъал рухвар неслири садрани рикледай ракурдач.

Алишер Навоиди лагъайвал, инсанар гьамиша чан аламаз амуьдач, вичин твар неслири риклера хуьзвайди бахтлу кас я. Пирмет Алиматович хъиз.

Алкьвадрал - цийи школа

Хазран КЪАСУМОВ

И йикъара Сулейман-Стальский райондин къил Нариман Абдулмуталибов Алкьвадрин хуьре цийи школа эцигзавай майдандал фена.

"Комплексное развитие сельских территорий" программадай Алкьвадрал алай аямдин къве мертебадин, 110 келзавайдан чкаяр авай цийи школадан дарамат эцигзава. И кар патал 1 гектардин майдан чара авуна.

Кваллахрин заказчик РД-дин "Дагсельхозстрой" ГКУ я. Эцигунар "Капитал" ООО пудратчи тешкилатди къиле тухузва. Эцигунар умуи къимет 122 482 миллион манат я. Адан 90 процент федеральный бюджетдай, 5,5 процент республикадин бюджетдай ва бюджетдин бур тушир фондарай гуда.

Къейд авун лазим я хъи, райондин мулклар "Стальские сады" проект-миллиардник умуьрдиз кечирмишуни, къилдин инвесторин 500 миллион манатдилай виниз пул агропромышленный комплексдиз желб авуни, объект эцигунар проектдин сметадан документар аваз хъуни, гьакни меценатри пул гуни патухъай заминвал авайвиле районди "Комплексное развитие сельских территорий" программада иштиракдай мумкинвиле менфят къачуна.

Алай вахтунда эцигунар объектда учебный корпусдин бинеда бетон цунин кваллахар къиле тухузва.

Проекта образованидин хиле истемешунар, школадихъ махсус тадаракарди таъмин тир кабинетар, классар, спортдин зал, пищеблок, технический тадаракар хъана кланзавайди гьисаба къунва. Школадин гъаятда мини-футболдин ва волейболдин майданар жеда. Эцигунар алай йисан эхирдалди акалтарда.

Пудратчи тешкилатдин ва школадин руководствойрихъ яб акалайдалай гуьгъуниз райондин къил Нариман Абдулмуталибова дингълийрин, камалгълийрин, зурба алимин ватанда алай аямдин школа эцигунихъ еке метлеб авайди къейдна.

- Халкъдин образование вилик тухунин, Дагъустандин педагогвиле фикир арадал гьунин карда еке роль къугъвай, Къиблепатан Дагъустанда къугънебурукай сад тир школа Алкьвадрин хуьре 1838-йисуз эцигнай, - лагъана Н.Абдулмуталибова. - Гуьгъунлай зурба алим Алкьвадар Гьасан эфендиди светский школа ачухна. Анай вири дуньядиз машгур хъайи алимар, конструкторар, композиторар, писателар ва шаирар акъатна. Алай аямдин школа хъуни мадни дерин ва еридин чирвилер къачудай мумкинвал гуда, - алава хъуьуна райондин къили.

Къейд авуна кланда, Алкьвадрал алай вахтунда кардик квай школа 1976-йисуз эцигнай. Ам ишлемишунин вахт фадлай алатнава ва чкидай гьалдиз атанва.

Аттестатар вахузва

Дашемир ШЕРИФАЛИЕВ

РФ-дин Гьукуматдин Къил Михаил Мишустинан кьарардалди, Россиядин школьник-выпускник цийи, 2020-йисуз, аттестатар ЕГЭ-дин имтигъанар галачиз вахузва. ЕГЭ анжах вузрик экечиз кланзавайбуру вахкуда. И карда школайрин муаллимри абуруз имтигъанриз гьазур жез онлайн къайдада куьмедда. Сузриз (училище, колледж) аттестатрин нетижайриз килигна, къабулда. Имтигъанар вахкунин, яни чирвилерин нетижаяр кьунин адетдин къайда дегишарунин себеб цийи къуд пата коронавирусдин инфекция чуклу хъана. Мажбуридаказ къабулнавай къетлен серенжемри аяларни абурун муаллимар ва диде-бубаяр садакай масадак акатдай хаталу азардикай хуьниз куьмедда.

Къейд ийин, Ахцегъ районда цийи 252 аялди 9 (абуру ОГЭ вахкун лазим тир) ва 157 касди 11-классар куьтягъзава, абурукай 26 кас чпивай аттестатар вахчуз тахъай виликан йисаринбуру я, 7 кас къизилдин медаль къачуз алахънава. Ик, школа акалтарнавай 157 жегилдикай цийи вузрик экечлун патал анжах 101-да ЕГЭ вахкудайвал я.

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел 23-25-нумрайра)

Чна виликрайни лагана: милли газет милли члал хуьзвай, ам ахтармишзавай, виликди тухузвай килин куватрикай сад хана, гилани я. Газетдин патав вири йисара гьякван нуфузу, кардин гьавурда авай члалан члехи алимарни, яратмишдай интеллигенциядин ва муаллимрин еке дестеяр тупламиш хьанвай.

Гьажибег Гьажибеговалай, Алибег Фатаховалай гатлунна, и кар Мегьамед Гьажиева, Ражидин Гьайдарова, Унейзат Мейлановади, Букар Талибова, Максим Алипулатова, Агьмедуллагь Гуьлмегьамедова, Фаида Гьаниевади, Гьахьверди Рамалданова, Гьалиб Садыкьиди, литературадин илимдин еке дестекар хьайи Агьед Агьаева, Фируза Вагьабовади, Айбике Гьаниевади, Зибивуллагь Бирембегова, Гьажи Гашарова, Гьаким Кьурбана, Рагьим Кельбеханова, Исламудин Гуьсейнова, масабур давамарна. Члалан месэлайрай гьихьтин сулар вилик атанатлани, абурай кьил акьудиз винидихь тварар кунвай ва маса пешекарри куьмек гана, газетда мукьвал-мукьвал а месэлайрай чпин фикирар лугьуз хьана.

Милли журналистика: “Коммунист”

Лезги журналистрин са десте

Газет миллетдив члал, литература, педагогивилин хьсан ирс, адетар, культура агакьарзавай кьетлен чешме хьана, гилани гьакл яз ама. Газетди гьар са мектебда, колледжда, вузда, гьар са хизанда, члалан чирвилер артухариз, менфят кьачун лазим я. Тежрибалу муаллимри, диде-бубайри, жегьилри и кардал амални ийизва. Масакла литературадин (кхьинрин) члалан хазина я хуьз, я чириз хьун мумкин кваллах туш.

И кар “Коммунист” газетди вичин лап члехи десте мухбиррихь (абурок газетди кхьизвай чи алимарни, шаирарни, муаллимарни, культуработникарни, пешекарарни акатзава) галаз санал устадивиледи кьиле тухвайди гьа сифтегьан нумрайриз вил вегьейлани чир жезва.

Месела, “Коммунист” газетдин 1962-йисан 5-нумрада ДГУ-дин ст-

дент **ТАГЬМЕДХАНОВАН** (адакай гуьгьуьнлай чи газетдин кьуллугьчини хьана) “Жегьилрин сесер” кьил ганвай макьала-рецензия чапнава. Жегьилди кьетлен фикир цийиз акьатнавай шииррин ктабда гьатнавай эсеррин члалан дуьзвилез, гуьрчегвилез, художественный такьатралди девлетлувилез, ахпа шиирар тукьурь хьунин техникадиз ганва.

Жегьил авторар (ктабда а члалан жегьил авторрин - Д.Абдуллаеван, Кь.Рамазанован, А.Фатуллаеван, Ханбичедин, А.Султановадин,

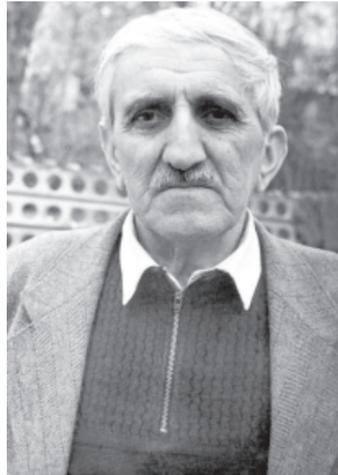

Тажидин Агьмедханов

мунистрин” гьа йисан 26-нумра “Журналистрин ва рабселькоррин съезддин иштиракчийриз чими саламар!” лишандик кваз акьуднава. Ина “Кьелем мадни хци ая, юлдашар!” кьил гана, редакциядин члехи макьала чапнава.

Ана неинки члалан девлетрив эгечлунин устадивиликай, гьакл материал кватлунин, делилар дуьз хьагьунин ва чарчел гьунин тежрибадикайни хейлин чирвилер гузва.

И нумрадай чаз а члалан жегьил гзаф мухбиррин тварар чир жезва:

Забит Ризванов

илимдин сессиядай члехи материал чапнава. Ана лезги члала гьалтзавай хейлин четин месэляяр арадай акьуддай рекьер кьалурнава. Кьилди кьачуртла, гьеле гьа члалуз чи члала гьалтзавай кьве тахан гьарфар ишлемиш тавунин (гереквал авачирвилин) гьакьиндай кьарарни ава. “Виликдай кьве гьарфуналди кхьизвай ккал, ттар, ччил ва масабур гила гьамиша са гьарфуналди кал, тар, чил кхьида”, кьейднава кьарарда.

Ихьтин кьарар кьабулун патал саки йисни зуран вахтунда алим-

Кьадир Рамазанов

малдинован, И.Мурадован, А.Рашидован, М.Жалилован, П.Фатуллаевадин, С.Гуьсейнован, Сажи-динан, Т.Агьмедханован, А.Султановадин, Алуван Шагьэмировадин, Ю.Мамедован, масабур эсерризни чка ганва. Месела, 1962-йисан 30-майдин нумрада сифте яз члехи чин жегьилриз бахшнава. Ана шаир Алирза Саидова “Адетриз вафалу хьухь, жегьилар!” кьил гана анализдин члехи макьалани чапнава. Ам устадивилин метлеблу тарс хьиз я...

* * *

Милли члал, литература, культура, журналистика виликди финиз кьетлен тагьсир авур вакьайрикай сад чи члехи улкведа, саки вири республикайра, 1969-йисуз гегьеншидиз кьейд авур XX асирдин Гомер, Дагьустандин халкьдин шаир Стлал Сулейманан 100 йисан юбилей хьайидал шак алач. И юбилейди чи лезги журналистикадинни литературоведенидин, члалан илимдин, санлай яратмишдай вири куватрин тупламишвал артухарна. “Коммунист” газетди а вакьайриз тамам нумрайр бахшна.

Гегьенш материалар Москвада, Кремлдин Колонный залда кьиле фейи шадвилдин собранидайни ганай. Махачкъалада, Дербентда, Бакуда ва Агьа Стлалдал кьиле фейи мярекатрини газетда еке чка кунва.

Газетдин са шумуд нумрада Стлал Сулейманахь галаз дуствилин алакьаяр хвейи зурба векилин - М.Горькийдин, М.Тихонован, Вл.Луговскоян, П.Павленкодин, Б.Пастернакан, Э.Капиеван, Цладаса Гьамзатан, Расул Гьамзатован ва гзаф масабур эсерар лезги члалаз таржума авуна, чапнава. И карди санлай чи журналистикадинни публицистикадин, литературдин художественный таржумайрин дигмишвал артухарна. Члехи пай и крарик редакциядин кьуллугьчийри - Ш.Э.Мурадова, А.Саидова, А.Фатуллаева, Б.Салимова, литературдин критикар ва таржумачияр тир Агьед Агьаева, Гьажи Гашарова, Межид Гьажиева, Гьалиб Садыкьиди, масабур кутуна. А материалрин метлеб, авуатлувал гилани клусни агьуз аватнавач.

1969-йис чи милли культурадин тарихда виликан Кьасумхуьруьн район шаир Стлал Сулейманан тварунихь ягьайди ва гьа йисалай инихь гьар йисан 18-май Стлал Сулейманан ширатдин суваринди яз гьатнава. Чи журналистикадин ирс генани девлетлу, куватлу хьана.

* * *

Эхь, икк башламишна ва виликди тухванай “Коммунист” газетди милли журналистика, члал, литература, культура, адетар, ирс хьунин, виликди тухунин крар.

Гьа и дережада аваз, винидихьни лаганвайвал, газетдин а члалан редактор, жегьилрин гьакьикьки кьайгудар хьайи Имамудин Жамиевич Апаев 1972-йисан январдин вацра садлагьана рагьметдиз фена.

Амма газет хьсан редактор авачиз яргалди амуькнач. Республикадиз (партиядин Дагьустандин обкомда квалалахал) вичи Москвада общественный илимрин Академияда философиядин илимрин кандидатвилдин дережа хвенвай алим, виликан “Дагьустандин правда”, “Социализмдин правда” газетра мухбир, таржумачи, жавабдар секретарь яз квалалахай Агьмедов Агьмед Насруллаевич хтанвай. Февралдин 1-числодиз “Коммунистдин” редакторвиле гьам тайинарна...

(КьатI ама)

Кь. Рамазанов, Я.Шайдаев, Ш.Исаев, Кь.Кьайибханов, Н.Кьарибов, А.Ляметов, А.Алибегов, А.Эсетов, М.Дадашев, Т.Тагьиров, Н.Шабанов, Б.Мамедьяров, И.Асланов, А.Бабаев, Кь.Зияханов ва масабур. Тварар кунвай вири авторрин куьруь макьалаяр, шиирар и нумрада гьатнава. Чаз абуру кхьизвай чкаяр (хуьрер, районар) чир хьунихь галаз сад хьиз, кьатлунрикайни хабар жезва. Месела, чи твар-ван авай духтур Азедин Эсетова гьеле гьа вахтара Мегьарамдхуь-

руьн райондин больницадай “Духтурдин меслятар” рубрикадик кваз хейлин материалар кхьизвай.

Машгур педагог ва писатель Имам Асланова - тербиядин месэляяр, тарихчи алим Алимегьамед Бабаева чи тарихдин месэляяр дериндай кьарагьарзавай.

Кьайибхан Кьайибхановакай, Нариман Кьарибовакай гуьгьуьнлай чи газетдин хьуси мухбирар хьана.

Лезги члал асиррай атанвайдакай ва ам тарихдихь галаз алакьада аваз ахтармишун, чирун герек тирдакай а члалан аспирант, гуьгьуьнлай яргьал йисара ДГУ-дин филфақдин декан хьайи бажарагьлу алим Максим Алипулатова члехи макьала кхьенва (“Коммунистдин” 1962-йисан 34-нумра).

Гьа и нумрада Дагьустандин члаларин орфографиядин ва терминологиядин месэлайриз талуьк

ри, муаллимри, журналистри, писателри... дискуссия тешкилнай ва эхирни илимдин сессия эвер ганай.

Яни, гила хьиз, гьар ни хьайитлани члалал вичин гужар илитзавачир. Икк кхьихь, акл кхьимир лугьуз, эмирар гузвачир. Месэла халкьди сад хьана гьалзавай. Члалан илимдин гьакьикьки сагьибрихь яб акалзавай.

Члал вилик тухузвай члехи чешме хайи литература я. “Коммунист” газетда, журналистикадиз хьиз, и терефдизни кьетлен фикир гайиди чун инал рахазвай гзаф нумрайрин материалри субутзава.

Газетди гьам жегьилриз, гьам а члалан агьил, машгур хьанвай авторриз вичин чинра чка ганва.

Дугьри я, гила хьиз, кьилдин авторриз тамам чинар ганвач. Амма авторрин цийи эсерриз талуьк пиплер (шиирар, гьакаяр, критикадин макьалаяр-рецензияр) чара авуна.

А члалан машгур авторрикай “Коммунист” газетдин 1962-йисан ва гуьгьуьннин нумрайрани Дагьустандин халкьдин шаир Шагь-Эмир Мурадован, Абдул Муталибован, Шихнесир Кьафланован, писателар тир Зияудин Эфендиеван, Агьед Агьаеван, Абдулла Искендерован, Кьияз Межидован, Кьази Кьазиеван, Искендер Кьазиеван, жегьил авторрин - Алирза Саидован, Ибрагьим Гуьсейнован, Кичибег Мусаеван, Байрам Салимован, Жамидинан, Асеф Мегьманан, Азиз Алеман, писателар тир Межид Гьажиеван, Мурадхан Шихвердиеван, Якуьб Яралиеван, Буба Гьажикьулиеван, Кьурбан Акимован, Расим Гьажидин, Абдулбари Магьмудован ва масабур эсерар хейлин гьалтзава.

Анжах кьелем гьиле кунвай, яни жегьил писателрин а члалан соещанийрин иштиракчийрин - М.Ка-

Веревирдер

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

И макъала кхьиниз зун уьлкведа чи кьилин Закондин - Россиядин Конституциядин бязи паярик дегишвилер кухтунин месэла вилик гъайидалай инихъ кьиле фейи бязи рахунри (политикри, депутатри, адетдин инсанри) ва гъаки чи печатдин бязи такъатра чин хъайи макъалайри мажбура.

Чи государстводин виридалайни кьилинбурукай сад тир "Российская газета" - диз (2020-йисан 18-июнь) акъатай РФ-дин хатасузвили Советдин секретарь Николай Патрушев "Нужны ли России "универсальные" ценности?" (Россиядиз "универсальные" ивирар герек яни?) кьил ганвай члехи макъалади зак генани руьгь кутуна.

Ихтилат, зи фикирдалди, садлагъана гъар садавай къатуниз тежезвай, амма гъар садаз, иллаки жегъил несилдиз, чир хъун гъакъван герек тир месэлайрикай физва.

Ивирар - затлар я, гъакъван устадивилелди ва гъакъван метлебар чпик кутуна гъазурзавай. Абуру ядигарар яз несилрилай несилралди агакъарзава, хуьзва, абурукай

Куьз герек я? ГъикI хуьда?

Руьгьдинни марифатдин ивирар

несилриз тербия гун патал менфят къачузва ва икI мад. Месела, чи бадейрини дейри храз хъайи гуьзел чешнейрин гамарни халичар, чи заргарри туькьуриз хъайи багъа къашарни къватир, къапар, чи устларри гъазуриз хъайи музыкадин милли алатар ва хейлин маса затлар ядигарар ивирар я.

Амма инал ихтилат затларикай физвач. Руьгьдинни марифатдин ивиррикай рахазва. Чпизни чи государстводин суверенитетдин (садалайни аслу тахунин) бине луьгузва. Вучар я ахътин багъа ивирар? Акъван важиблур, кар алайбур? Государстводин аслу туширвили бине арадал гъизвайбур ва хуьзвайбур?

Чи Конституцияда государстводин суверенитет хуьниз къетлен фикир ганва. Ватан къецепатан басрухрикай, гъужумрикай саламат хуьн лазим я. Алай вахтунда а басрухар пара хъанва. Яракърилайни артух маса къуватар, такъатар кардик кутазава. Яракъ гъилеваз къевезвай чапхунчи аквазва. Яракъдиз яракъдалди жавабни гузва.

Бес такваз, чал илтизавай басрухриз, гужариз, фикирризни ниятриз вуч ийида? ГъикI жаваб гуда и басрухриз? ГъикI хуьда и терефда чи аслу туширвал - суверенитет?

Чна инал твар кунвай макъала тамвилелди, вилериз такваз, амма чал датлана илтизавай басрухрикайни гужарикай, санкциярикайни къадагъайрикай, тапан ватанпересвилини гражданвилини фикиррикай, вязерикай хуьнин везифайриз талуькарнава.

За къатлузвайвал, сифте яз эхиримжи 20-30 йисан вахтунда государстводин хатасузвили кьуллуьгъдин кьилевай ксарикай сад и тежерда ачухдаказ чал къецепатай (Европадай, Америкадай, масанрай) илтилиз алахънавай, чи руьгьдиз, инанмишвилериз, тарихдиз, чи ацукъун-къарагъунин (уьмуьрдин) къайдайриз акси ва гъакъван члуру, члулав идеологиядин басрухрикай раханва.

Мадни артух, алатай асирдин 90-йисара СССР хътин государство чуклуруни киди дуньяда арадал атай къаришмади чун ва хейлин маса уьлквейри неинки идеологиядин инанмишвилерин жигъетдай, гъаки экономикадин, культурадин, илимдин, маса рекъерайни гъикъван кьуллуьгъди члугуна, гилани гъа тежерда кьуллуьгъ члугъаз алахънаватла, мисалралди къалурнава.

Им коммунизмдин идеологиядиз ваь лагъана, либерализмдиз майдан гайила хъанвай кар я.

СССР чуклуруни чи уьлкведани цийи либералрал чан гъана. Ибуруз лагъайтла, тарихда гъатнавайвал, гилани вирира акъазвайвал, чпин хуси идеалар, михи къастар, ватандин аслу туширвал хуьнин метлебар хъайибур, авайбур туш. Вири къанурилай, къайдайрилай, къенидалайни члурудалай къадакъар алудна, "рикиз кланивал дуньядиз клур ягъун" къетлен ивир яз гъисабзава ибуру. "Перестройщикри" гъайи а "ивирди" неинки СССР чуклуруна, Россияни саки гъа кидиди сергъятдал гъанай.

М.Горбачев луьгудай "архитекторди", чун "вири инсанятдин ивирар" ("общечеловеческие ценности"), хуьнал элячизава лагъана, малумарнай. Гуя чи обществода инсандин, хизандин ва гъаки маса ихтиярар, азадвилер, мумкинвилер авачир. Европа, Америка и рекъерай гъаф вилик фенва, абурув "ахъакарна" кланзавайди раижнай.

Вуч гъана чаз гъакъван вилик фенвай Америкадайни Европадай? Макъалада къейднавайвал, либерализмдин лагълагъри чи туькьивенвай общество, идахъ галаз сад хъиз, хейлин хизанар чуклурунал, диде-бубадиз, къанун-къайдадиз гъурмет тавунал, члехиди-гъевчиди какадарунал, итимни паб, рушни гада чир таххунал, маса хейлин эдебсузилерал гъана. Идан нетижа яз чина коррупциядини, наркома-

ниядини, алкоголизмдини, чалкечирвилини, бандитвилини, эхирни, террориствилини идеологияди цуьк акъудна. Вирира къайгъусузвилини къайдасузвили агъавализ гатлуна.

Им чи хътин гъаф миллетрикай, гъаф члаларикай, адетрикай, культурайрикай, динрикай ибарат общество, государство патал лап хаталу гъал тирди гила аннамишиз башламишнава. Россия басрухрикай хуьз эгечлайвалди мад гена цийи "санкция", маса "къадагъар", "шаклувилер", "вилкан буржар" хлган хуьнар... кардик акатна.

Чи Конституциядик дегишвилер кухтаз эгечлайла, генани а кардиз аксибур кивачел акъалтна. Неинки къеце пата, гъаки чи къене патани. Конституция - кьилин Закон мягкемди, гъар са патахъай дуьзгундаказ фикирна туькьурнавайди, халкъдин итижриз ва государстводин хатасузвилиз кьуллуьгъзавайди хъайила общество мягкемди, государство вич хуьдай къудратлуди жеда! И кардихъай цийи либерализм цлуьхъай хъиз кичле я.

Чал илтизавай "уьмуьрдикай клани къван кеф хкуд", "вири таб - пул гъахъ", "вири квий - зун сагъ жеда", "зун ава - мад садни" луьгудай хътин ивирар нацистрин фашистрин идеология тирди, ада сагъ затни тан тийидайди, сифте инсан, ахпа хизан, ахпа общество, государство чуклурудайди эхиримжи вахтунда дуньяда кьиле физвай гъаф мусибатри субутзава.

Гъавилай чаз, россиявийриз, гъа жергедай яз, дагустанвийриз, килди лезгийризни жуван чил, халкъ, члал, культура, литература, асирра арадал атанвай игитвилини хъсан адетар, къайдаяр, чи умуми кьул, члехи Ватан, халкъарин садвал, дуствал, архавал хуьнлай маса дуьз рехъ авачирди чирна кланзава. Чун фенвай асиррин рекъерини, чи Члехи Гъалибвилини и кар субутзава. Чун халкъаринни члаларин, культурайринни динрин гъафвилелди, чи къени адетралди, мердвилелди ва мергъаматлувилелди къуватлу я! Гъа къуватди чун хуьзва!

Чи Конституциядик кухтунвай дегишвилерни, цийивилерни гъа макъсад - метлебар паталди къачунвай камар я. Сифте яз чина идеологиядин тербия гунин кивалахар, инсандин эвелимжи ихтиярар ва азадвилер заминламишун герек тирди къетлендиз къейднава. Чун инал рахай макъаладин асул метлебни гъам я.

Тербиядин месэлайрай

Жаванрихъ галаз

гъикI рахада?

Нариман МАМЕДОВ,
журналист-педагог, РД-дин культурадин лайихлу работник

Зи танишдан гададин 12 йис тамам хъайила адан диде-бубадиз чпин велелдин кьилихра еке дегишвилер хъанвайди малум хъана. Гъа икI гада вичин кивале кьилди жезвай. Школадилай кьуллуьгъ гъаф вахт куьнеда акъудзавай ам диде-бубадихъ галаз алакъада саки амукънач. Тебии яз, абурук къалабулух акатна. Гадади, гъавурда гъат тийизвайди къуна, диде-бубадин суалриз кагъулдаказ жавабар гузвай.

- Тахминан 11-12 йисан яшда авайла, хуси диде-бубайрин патахъай жаванрин рикI хазва, - луьгузва инсан ахтармишдай "Сан-Рей" твар алай центрдин президент, психологиядин илимрин кандидат Анатолий Павлович Наминача. - Гъевчи яшда авайла аялри чпин диде-бубаяр дуньяда виридалайни кьуватлуьбур, акьуллуьбур ва гуьрчегбур яз гъисабда ва абуруз чпин гъевчи сирер ихтибарда. Амма гуьгъуьнай аялар гъаф крариз маса вилерай килигзава ва абуру диде-бубайриз чпин уьмуьрдикай мад суьгъбет хъийизмач. И йисара жаванри вири дикъет элкьурна кунвай дуньядиз гузва ва абуру уьмуьрда чпиз тайин тир чка жагъурун патал кивелай чалишмиш жеда. Гъавилай абуру, сифте нубатда, сада садаз сирер ахъайда, бязи дуьшуьшра муаллимривай ва я яргъал алай муькьва-кьилийривай меслят къачуда ва анжах эхиримжи нубатда - чпин диде-бубайривай.

Аялриз виридалайни хъсан куьмек уьмуьрдикай гъаф хабар авай диде-бубайрикай жеда. Психологиядин илимрин кандидат, Россиядин образованидин академиядин (РАО) психологиядин институтдин лабораториядин заведующий Наталья Львовна Моринади гъисабзавайвал, диде-бубайрихъ галаз гъамиша алакъада авай аялривай куьчедин гъихътин хъайитлани пис таъсирдиз аксивал ийиз жеда. Амма гъаф диде-бубайри жаванрихъ галаз алакъайра четивилер гъиссазава. Ингъе кез "кисунин цал" чуклуриз куьмекдай са шумуд меслят.

1. Алакъаяр патал кьуллай гъалар яратмиша. "Жаванрихъ са гъихътин ятлани месэлаяр авайла, абуру суьгъбет тек-бир дуьшуьшра сифте кудда, - къейдзава психолог А.Наминача. - Диде-бубаяр хизанда аялдихъ галаз тебии жуьреда рахунин шартлар яратмишиз чалишмиш хъана кланда. Члехибурухъ галаз вичин яшайишдин четивилерикай веревирдер ийиз вердиш хъайидалай кьуллуьгъ жаванди, вахт атайла, абурухъ галаз мадни еке сирер пайда".

Виридалайни менфятлу жуьре жаванрихъ галаз ара атлунар авачир алакъаяр хуьнин вахт чара авун я. И вахтунда аялрикай, абурун юлдашрикай, фикиррикай ва хиялрикай са гъихътин ятлани цийи депилар чир жеда. Хизандихъ галаз санал фу тлуьнни вахт саналди акъуддай лап вижевай мумкинвал я. Амма диде-бубайри и кардин важиблувиле бязи дуьшуьшра лазим тир фикир гузвач. Куьне столдихъ аялдихъ галаз гъикъван вахт серфзаватла, гъадаз фикир це.

2. Аялдихъ галаз кардин арада рахадай устадвал къачу. Адет яз, ихътин суьгъбет са квелди ятлани машгул инсанрин арада жезва. И вахтунда инсанар сад садаз килигзава. Ийизвай кардикай фикирзавай абуру вири месэлаяр азадвилерин гъалара гъалзава. Алакъаяр хуьнин ихътин жуьре, шаксуз, гъам куь аялди ва гъам кезни хуш жеда. Хейлин диде-бубайриз чпин аялрихъ галаз эсиллагъ рахаз чидач эхир ва гуьжетрикай кьил къакъудун патал абурухъ галаз ачух суьгъбетрик экечIда.

3. Жуван меслятар илитмир. Гъикъван куь меслят хъсанди хъайитлани, ам буйругъдин къайдада лагъайтла, жаванди ви-

чин уьмуьрда адал садрани амалдач. Аялди хуси тежриба пай ая, риклин азабрикай суьгъбета, амма къурху гудай начальни кидиз элкьевмир. Куь аял масадбурун фикирриз яб гуз вердиш хуьн лазим я. Амма и вахтунда адан намусдик хкIун тавун важиблу я. Куь аялди са гъихътин ятлани гъалатI ахъайнавайди кез чир хъайила, меслятар гуз тади къачун тавун иллаки важиблу я. Адет яз, аялри чпин гъалатлар лап хъсандиз аннамишзава. Амма артухан сеферда и кар абурун рикIел кхайтла, аялдиз вичел «вири дунья хуьрезвайди хъиз жеда». И кардихъай жаванриз виридалайни гъаф кичле я. Аялдихъ галаз арадал атанвай гъалар сабурулудаказ веревирд ая.

Зи рикIел са хизанда арадал атай гъалар кхезва. Диде-буба зи патав меслят къачуз атана. Кар ана авай хъи, абурун 15 йисан яшда авай хъи келзавай школада тербиясуз жаванрин клеретI пайда хъанвай. Абуру гъар юкьуз шокладин аялрихъ галаз куклунарзавай. Зи танишбурун хва гъар юкьуз кивализ чинал вили хъанвай чкаяр алаз кхезвай ва ада суалриз жавабар гуникай кьил къакъудзавай. За диде-бубадиз гада хурук кутун тавун ва месэла адахъ галаз секин гъалара гъялун меслятна. Эхирни, гада ачух рахунал гъиз алакъна.

Гадади гъавурда турвал, вич неинки классда, гъаки вири школадани лидер (башчи) яз гъисабзава ва арадал атанвай гъаларай экъечлунавай гадайрин арада адан керсерлувал аслу я. - И куклунаррикай зи уьмуьрдиз ва я сагъламвилеиз къурхулувал авач. Амма идалай зи абуру мягкем хуьн ва я гъамишалугъ яз вахъун аслу я, - луьгузвай гадади. И рахунрилай кьуллуьгъ шокладин патав куклунар беъгем хъана. Гадади вичин патахъай диде-бубади рикIел къазвайди къатлайла ва вич патал вуч кьилинди ятла чир хъайила, ам вичин дустарни галаз куклунарзавай а клеретIдихъ галаз гуьруьшмиш хъана ва ислягъ икьардал атана.

4. Сад тир къуватралди экъечI. Мумкин я, гъар са аял вичин буба ва я диде акси акъвазариз чалишмиш жеда. Абуру ихътин уюн акъудда: "Бубади заз аниз фидай ихтияр гузва лагъана!". Адет яз, жаванри ихътин рахунар диде-бубаяр хъел жезвай ва я чпин арада гуьжетарзавай шартлар ийизва.

- Диде-бубайри а кар гъамишалугъ яз рикIел хуьн лазим я хъи, абуру чпин алакъайрай анжах агалнавай ракаррихъ кьил акъудна кланда, - тагъкимарзава психологиядин илимдин кандидат М.Моринади. Жаванар алай ккадал алакъаяр тайинаруналди, куьне неинки жуван, гъаки абурун намусдикни хуькуьрзава. Эгер жуьжет аялар алаз арадал атанатла, меслятдални абурун вилик хтана кланда. Тебии яз, инал са гъихътин ятлани "тамашаяр" къалурна виже къеведач - аялди рахун алачиз фашвал гъиссда.

5. Аялриз текдаказ амукъдай мумкинвал це. Жаванрихъ чеб масадбурулай аслу туширвилини гъисс хуьн герек я. Гъаф дуьшуьшра абуру диде-бубадин "диктатдикай" азадвилерин хиялар ийизни гъазур я. Ихътин гъиссер абуру жуван территорияда, яни жуван кивале авайла арадал гъиссда. Эгер жаванди чи ихтибарвал гъисс ийизватла, ам гъамиша чаз къаршидин кам къачуз гъазур я.

Психологри гъисабзавайвал, жаванриз тербия гун яргъал вахтунин ва четин кивалах я. Куьн куь аялдиз халис дуст хуьн лазим я. Герек квекай консультант, управлюющий ваь, идаз акси яз, жавандиз гъихътин хъайитлани гъалара жуваз хъиз ихтибарзавай инсан жен. Эгер квевай жуван аялдихъ галаз ихтибарлувилерин алакъаяр тайинариз алакъайтла, куьне адетдинди тушир разивал гъиссда. Жуван аялдихъ галаз дуствилелай диде-буба патал мад важиблу вуч ава?

Гатун кваллахрин кьайгьуйра

Хазран КЪАСУМОВ

Бубайрин мисалда лугузвайвал, гад гьарай я, адан са йикъа хьуйтуьн са варз турарда.

Сулейман-Стальский райондин хуьруьн майишатдин карханаяр, лежбервиллини фермервиллини майишатар ва арендаторарни гатун чуьлдин кваллахар кьиле тухунин кьайгьуйра ава.

Гь. Абдулкафаровни Р. Къафланов багьда

- Алай вахтунда карханайрин, арендаторин вилик акъвазнавай кьилин везифайрикай сад мал-къара патал алафар гьазурун я, - лугузва райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальникдин заместитель Гьамидин Абдулкафарова. - Векеьер ягьунив сифтедай "Зардиян" зонадин хуьрерин майишатар ва арендаторар эгечна. Алай вахтунда алаф гьазурун саки вири хуьрерин зегьметчийрин кьайгьу хьанва. Санлай къачурла, алай йисуз районда 26000 тондилдай тимил тушиз векьи алаф гьазурда. Гьамидин Абдулкафаровахъ галаз чун

Вини Сталлин хуьрйя тир тежрибалу арендатор Расим Къафланован багьдиз фена. Кьве кас махсус агрегатралди векеьер ягьунал машгул тир.

- Захъ, стха, 1966-йисуз кутунвай 1,5 гектар ичин багь ава, - лугузва Расим Къафланова. - Багь куьгьнеди ятлани, за анай гьар йисуз ичерин хьсан бегьер вахчузвайди я. Вучиз лагайтла, зун адахъ йисан кьилляй-кьилиз гелкьезва. Идахъ галаз санал, за яваш-яваш куьзуь хьанвай тарар атлузва, абурун чкадал цийи кьелемар цан хьийизва. И кваллахни за сад-кьве йисан кьене акьалтларда.

Расим Къафланова алава хьувурвал, багьларай гьар йисуз булвилелди векеьерни кватл хьийизва. Вичиз бес жедайбур туна, артухан векеьер маса гузва. Идани са къадар къазанжи гьизва.

А. Мегьамедова векь язава

Чаз акурвал, арендатордин багьдин участок хьсан гьалда ава. Багьларай кватл хьувур ичер маса гуни патахъайни четивилер гьалтзава, абур Къасумхуьрел ичер къабулдай базадиз вахкузва. Михьи емишриз гьар йисуз хьсан кьиметни жезва.

Ваз къуватар хуьрай, гьуьрметлу арендатор Расим Къафланов!

Куьмек хьайитла, менфятлу я

Ражаудин СУЛЕЙМАНОВ

Ахцегь район цадай чилерин майданрал гьалтайла, кьитвал авай чка я. Зулун магьсулар ина общественный пуд майишатда цазва: "Луткунский", "Самурви" ва "Мурад" КФХ-ра. Абурун кваллахдикай мукуьвай чирун патал, чун райондин УСХ-дин начальникдин заместитель Ханлар Ризванович Рамазановахъ галаз гьуьруьмиш хьана.

Суьгьбетдай малум хьайивал, цийи районда вири санлай 510 гектардин майданра зулун тумар цанва. Районда 700 гектардин тегил цадай чилер аватлани, гьар жуьре себебрикди абур ишлемишиз жезвач. Алай вахтунда къацар чпин еридиз къезва, хьсан бегьер битмишарун патал чна чилер миянарзава: лазим тир къадарда аммиакдин селитра ишлемишзава, ятлани тарифдай гьал авач, миянардай шейьери чпел авур харжиярни кваз пара вахтара звез хьийизвач. Шазан, яни 2019-йисан бегьердикай рахайтла, цик квачир чилер я кьван, кьурагьни хьайила, бегьерлувал тимил я, са гектардай 16 центнер тегил кватл хьувуна.

Куь майишатра чил къарагьардай, тегил цадай, кватл хьийидай техника авани ва абурун гьал гьик я?

- Лежбервиллини фермервиллини "Луткунский" ва "Мурад" майишатрихъ хуси комбайн, цан цадай ва тум вегьидай куьгьне техника ава, "Самурви" КФХ-ди комбайн кирида къачузва. Санлай къачурла, 20 йисан куьгьне машинари я кьван, мукуьвал-мукуьвал чур жезва, абур КФХ-ри чпин гьакьидихъ ремонт ийизва.

Ханлар Ризванович, магьсулдарвиллин хиле квел мад гьихьтин четивилер акьалтзава?

- Сад лагайтди, техника саки авач. Эхиримжи сеферда цийи комбайн чаз 1997-йисуз хтана. Базардин экономика я кьван, техника багьа я, ам маса къачудай такьатар чи кесиб майишатрихъ авач. Мада са кар, ГСМ-дин кьиметар багьа тирвилляй, тегилдин кьиметни виниз акьатзава. Иеси кьилел алачир гьайванар цанвай никлера гьатиз, тегилдиз клур гузвай дуьшуьшарни пара я. Къаравул кьун майишатриз багьаз акъвазнава, гьавилляй майишатрин лежберри чпин къуватралди никлерал гуьзчивалзава. Месела, "Луткунский" КФХ-дин коллектив, еке пул гана, къаравулчидиз балкран къачуниз мажбур хьана. Гьелбетда, ихьтин харжияр авун абуруз четин акъвазнава.

Бегьер кватл хьувурдалай куьлухъ ам маса гуз жезвани?

- Эхъ, бегьер кватл хьувурла, ам хармандал хкана, михьна, сифтени-сифте къведай йисуз цадай тум кьилди ийизва. Пул авачирвилляй КФХ-дин членризни мажибдай куьул гузва. Амукуьай тегил шаз 10 манатдай вахкана.

Ци тегил кватл хьувуни мус эгечдайвал я, и кардиз гьазурвал акунвани ва гьихьтин бегьер гуьзетзава?

- Адет яз, чи шартлара тегил июнь-июль варцара кватлзава. Жавабдар и кардив чун эгечнава: виликамаз майишатдин техника ремонтзава, авачир машинари кьеце патай кирида къачузва. Цийи чна са гектардай 16 центнер бегьер гуьзетзава.

Куь фикирдалди, чи райондин шартлара магьсулдарвал менфятлу рехъ яни?

- Агротехникадин серенжемар вахт-вахтунда ва дуьздаказ кьиле тухудай мумкинвал, алай аямдин истемешунрив кьур техника, хьсан пешекарар ва госуьдарствонин патайни талукь тир куьмек хьайитла, гьелбетда, менфятлу я. Гьайиф, гьелелиг и крар чи умударни мурад яз амукуьзава.

Сифтегьан 10-дак акатнава

"Сбербанк страхование" компания-дини интернетда авай Туту.ру сервисди 2020-йисан 1-майдилай 15-июндади маса гайи авиабилетар фикирда кьуна кьиле тухвай ахтармишунрин бинедаллаз, россиявийар алукуьнавай гатуз сиягьат ийидай фикирдилай элячнавач, амма, чьехи пай агьалийри и кар улкведдин кьенепата ийида. Махачкъалади ял ягьун патал хьанвай виридалайни машгьур рекьерин арада 9-чка кьунва.

Хаталу азар чукуьнихъ галаз алакьалу яз Россиядин агьалийри авиасиягьатриз билетар виликамаз саки къачуз-мачир.

Алай гатуз виридалайни рикл алаз хьязавай чкаяр, алаатай йисуз хьиз, Симферополь (маса ганвай билетрин 9,6%), Сочи (3,3%) ва Анапа (3,1%) я. 4 лагьай царцлиз сифте сеферда яз Минеральный Ятар (2,7%) хжаж хьанва, йис идалай ви-

лик и шегьер 8-чкадал алайди тир. Сифтегьан цуд шегьердин арада гьакни Краснодар, Калининград, Санкт-Петербург, Уфа, Махачкъала ва Геленджик ава.

Россиявийри, лагьана кланда, гьакл кьецепатан улквейризни, месела Туркиядиз, Германиядиз ва Чехиядиз итиж ийизва, амма анриз асул гьисабдай гатун эхирдай фин пландик кутунва. Кьецепатан улквейриз тир авиабилетрин къадар гьеле 5 процентдилай тимил яз ама. Ял ягьун патал россиявийри асул гьисабдай хьязавай 10 шегьердиз самолета аваз финиз билетрин юкьван гьакьи, алаатай йисан и вахтунив гекьгайла, 17 процентдин агьуз хьанва: 8696 манатдилай 7232 манатдал кьван. Кьве патахъни, яни фин ва хтун патал виликамаз къачузвай билетрин кьиметар 25 процентдин агьуз хьанва: 15 7123 манатдилай 11 817 манатдал кьван.

Центр тешкилнава

Субтропика жедай хьтин, чпиз тешпигь авачир культураяр битмишарун ва чай гьасилунин кар виликди тухун патал Сочида Россиядин илимрин академиядин субтропикрин илимдин центр тешкилнава. "Федеральный ахтармишунардай центр РАН-дин кьве идара - Вироссиядин илимдинни ахтармишунардай цуькчивилини ва субтропикрин культурайрин институт ва Сочида авай РАН-дин илимдинни ахтармишунардай центр сад авуналди арадал гьанва", - хабар гузва ахтармишунардай центрадин пресс-куьлуьгьди.

1894-йисуз Сочидин багьларин ва хуьруьн майишатдин тежрибадин станция хьиз арадал гьанвай Цуькчивилини ва субтропикрин культурайрин институт улкведдин илимдин кар алай тешкилат яз гзаф йисар я. Ам арадал атай чьавалай инихъ алатнавай 125 йисан вахтунда улкве патал багьманчивал кьиле тухунин кьайдадин, промышленный цуькчивилини бинеяр арадал гьанва. Битмишарзавай чкайрив къадай жинсер ва сортар арадал гьунин кваллахдин нетижада Россиядин мулкунал чай, цитрус-

дин ва лаврдин тарар, фундухар гьасилдай мумкинвал хьанва.

"Цуькчивилини ва субтропикрин культурайрин институтдин бинедаллаз арадал гьанвай емишрин ва цуькверин сортар гьам ватаанда, гьамни кьецепатан улквейра авайбурулай усалбур туш. И кваллахдин кар алай хилерик экономика патал важиблу месэла - улкведа чай гьасилунин хел арадал хкун ква. Ина кьиле тухузвай ахтармишунри культура экечлуьниз ва адахъ гелкуьуьниз талукь вири терефар гьисаба кьунва", - кьейдзава пресс-куьлуьгьди.

И хилерилай гьейри, РАН-дин субтропикрин илимдин центрада РАН-дин Сочидин илимдинни ахтармишунрин центрадин алимри экономикадин, социологиядин ва экологиядин рекьерай кьиле тухузвай ахтармишунари давамарда.

"Вилик эцигнавай аслу месэлайрикай сад ботанический "Дуствиллини Тар" багь гзаф жуьре культурайрин ва миллетрин арада авай алакьайрин центр яз виликди тухуниз талукь комплексный план уьмуьрдиз куьчуьрмишун жеда", - лугузва пресс-куьлуьгьдин малуматда.

Июлдилай къадагьа я

Кьалп суьрсетдихъ галаз женг члугунин макьсадалди алай йисан 1-июлдилай РФ-дин субьектра, гьа гьисабдай яз Дагьустандани бязи шейьэр рекьемрин куьмекдалди чарасуздаказ маркировка авунин кьайда къуватда гьатзава. Идакай маркировкадин милли "Гележег авай технологияр виликди тухунин центр" кьурулушдин оператордин пресс-куьлуьгьди хабар гузва.

Алишверидин сетра маса гун патал сифтени-сифте чарасуз яз маркировка авуна кланзавай шейьерин сиягьдик дарманар, плагирисар ва кьвачин кьапар акатнава. Июлдин эвелдилай башламишна и шейьэр, идалай вилик акьуднавай дарманар (абур ишлемишдай вахт алатдалди маса гуда) галачиз, рекьемрин маркировка алачиз маса гудай ихтияр авач.

Ихьтин цийивилини асул макьсад базар кьалп ва контрафактний, яни за-

консуз рекьералди улкведиз гьанвай метягьдикай михьи авун я.

И серенжем шейьиниз гьеле ам акьудзавай вахтунда рекьемрин код гуналди кьилиз акьудда. Гьар са код вичиз тешпигь авачирди жеда, и кар себеб яз, метягьди, ам акьуднавай чкадилай маса гузвай чкадал агакьдалди атлузвай рехъ (гьатта маса къачунвай шейь элкъуьрна туьквендиз вахкай дуьшуьшарни кваз) ахтармишиз жеда.

Муьштеридивай, мобильный телефонра авай "Намуслу лишан" приложенидин куьмекдалди маса къачунвай шейьиникай тамам делилар чириз жеда.

Криптографиядин лишандалди хуьзвай шейь, месела, азарханадиз чара авунвай дарман, туьквендин кассовый аппаратдай ракуьриз жеда.

Гуьзлемешзавайвал, 2024-йис алукуьдалди шейьэр рекьемралди маркировка авунин системади саки вири производство къада.

Дерт ва гележегдин уьмуьр

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Коронавирусдин тлугвалди инсанрин уьмуьрда, адет хьанвай кьайдайра, кваллахда дегишвилерни цийивилер пара туна. Гзафбуруз самоизоляциядин шартлара квалле ацукьун четин имтигандиз элкьевена, бязибуруз азарди тади гана, виридалайни агьурди-хейлинбур багьрийрикай магьрум хьана. ИкI, 16-июндиз Дагьустандин Роспотребнадзордин Управленида раиж авур делилрал асаслу яз, чи республикада коронавирдик 335 кас кьена. Кьуй Аллагьди чпиз рагьметар гурай!

Алай вацран юкьварилай республикада коронавирдик галаз алакьалу яз тайнарнавай бязи сергьятар алуднаватлани, кваллахдив эгеч хьувунвай вири карханайри Роспотребнадзорди тайнарнавай кьайдайрал амал авун чарасуз я, гьикI хьи, кьенин юкьузни азардикай авай кьурхулувал квахьнавач...

- Багьри касдин кьиникь гьар са инсандин психика патал еке имтигьан я. Ихьтин гьал, дерт-гьам инсандивай вичин сагъламвал патал члуру таьсир - стресс - "кьазанмиш тавуна" алудиз лап тек-туьк дуьшуьшра жеда. Багьри касдивай кьакьатун аннамишуну риклин тлал кьвердавай кьати, эхиз тежер гьалдиз элкьуьрда, - кьейдзава чна и йикьара вичихь галаз видеоалакьадин куьмекдалди суьгьбет авур духтур психиатр-психотерапевт, чи кьелчийриз фадлай таниш **УРУЖЕВА Жамиля Али-Агьаевнади**. - Багьри кас кьакьатуни гьар са касдиз риклин еке тлал, дерт гьизва. Четин гьар са тлал, гьа гьисабдай дерт алатун патални вахт герек я.

Пешекарди кьейдзавайвал, дерт 4 паюникай ибарат я. Адахь эвел ва эхир ава. **Сифтегьанди - шок**. Им кьетпен, члуру са кар хьанмазди, инсандин бедендин жаваб я. Ихьтин вахтунда бязибурук лап теспачавал акатда. Садбур лагьайтла, кьарши яз, "биши хьайиди хьиз" жеда. Ихьтин гьал са ва я са шумуд гьафтеда давам жеда. **Кьвед лагьайди - агьун тавун**. Инсанди багьри кас кьакьатун, члуру кар, бедбахтвал кьилел атун инкар авун. Ихьтин вахтунда инсанди "налугьуди им зи кьилел атанвай кар туш", "зун агьазвач" гафар мукьвал-мукьвал лугьуда. И паюниз иштягь квахьун, гьилий кар татун, рахаз клан тахьун хас я. Ам 6-7 гьафтеда давам жеда. **Пуд лагьайди - тахсир гьисс авун** (гьатта жувни тахсиркар яз гьисабун). И паюна инсанди вичин багьри кьутармишиз хьун мумкин, амма са вуж ятлани себеп яз, и кар кьилиз акьудиз тахьайди гьисса. И вахтунда духтуррилай суддиз арзаяр гзаф кьведа. **Кьуд лагьайди - авай гьал кьабулун**. И паюна инсанди багьри кас кьакьатнавайди аннамишда, и кардихь галаз вердиш жез гатлунда. Гзаф вахтара и паюна инсан депрессияда гьатда. Бязи вахтара садлагьана (приступдин кьайдада) дерт кьати жеда. Идалай кьулухь инсанди хьайи члуру кар кьа-

булда, "цийи" уьмуьрдив вердиш жез башламишда. И паюна дердинин чка багьридахь, лугьуз тежер гьалда, вил хьуни ва сефилвилли кьада.

- Гьелбетда, и паяр гзаф вахтара сад-садавай тамамвилелди кьакьатнаваз кьиле фин тавунни мумкин я. Амма абуру вири санлай тахминан са йис вахт кьазва. Ахпа инсан и гьалдив вердиш жезва. Кьулухь элкьуьр хьжедай затI авачирди аннамишда. Эхь, рикле тлал амуькьа, амма виридалайни четинди тир вахт алатзава, - суьгьбетзава Ж. Уружевади. - Багьри кьакьатуниди залан дердиник акаатай вахтунда вуч авуна кланда? Сифте нубатда, жуван дерт кьене хуьз алахь тавун лазим я. Кьез шехьиз кланзава тла, шехь. Жуван рикле дерт басмишмир, дерт гафарихь ва накьварихь галаз акьатзава, ам кьезил жезва эхир. Ихьтин вахтунда виле гьвал кьалурун, дерт жуван кьене хуьн лазим туш. Мадни вуч рикле хуьн лазим я?

- *Винидихьни кьейднавайвал, дерт алатун патал вахт герек я, рикле дерт кьати хьайи вахтара шехь, тлал, кьалур тийиз, лугьурвал, рикле хуьз чалишмиш жемир.*

- *Жув са кьел ятлани машгьулариз алахь.*

- *Багьри кас кьакьатун аннамишун хаинвал туш. Амма уьмуьр давамаруникай отказ авун жув патал хаинвал авун я, кьакьатай багьри кас куьне и тегьерда жувадай гьил кьачунал бажагьат рази жеда.*

- *Гьар са касди уьмуьр давамар хьийидайди я. Мумкин я, исаятда куьн и кардихь галаз рази туш, амма гьакьикьат ихьтинди я. Багьри кас кьакьатайдалай кьулухь, куьн виликдай хьтинди яз амуьк тавунни мумкин я, амма куьн яшаммиш хьжеда, уьмуьр давамар хьийиз алакьада, гьатта бахтлудаказ яшаммиш жезни алахьда.*

- *Эгер жуван хьусуи ва куь патав гьай ксарин куьмек тлмил ятла, утанмиш жемир, пешекар-духтурдин патав алад!*

Духтурди мадни кьейдзавайвал, гьар са инсанди дерт са жуьреда кьабулзава. Сир туш, бязибурук риклив кьадайбур жеда, бязибуруни - риклин тлалдиз фад дурум гуз алакьдайбур. Инсанрихь гьардахь вичивай ялиз жедай пар ава. Гьаниз килигна агьурдаказ дердини инсандин рикле зур йисалай кьве йисалди вахтунда чка кьун мумкин я. Идалай гзаф вахт алатайла, инсан "вич-вичел хкьезвачтла", патав гьайбуру гьал четинди тирди аннамишун герек я.

- Гзаф йисарин тежрибадай аквазвайвал, гьар вад лагьай касдиз пешекар-духтурдин куьмек герек кьезва, - тестикьарзава Жамиля Али-Агьаевнади. Ингье адан фикирдалди, виридалайни гзаф фикир гана кланзавай гьалар:

- *датлана вичин дерт рикле хуьз, лугьурвал, ам риклелай ракуьр тийиз чалишмиш хьун;*

- *дерт эхиз тежервилляй, жуван чандиз кьаст ийиз клан хьун;*

- *магьрумвилехь агьаз клан тахьун, и кар тамамвилелди кьабул тавун;*

- *жувавай жув хуьз тежер датлана ва гзаф (кьадарсуз) шехьун;*

- *энгел авуналди (заторможенност) жавабар гун, инсан физический жигьетдайни яваш хьун;*

- *лап гзаф яхун хьун;*

- *чеп регьятдаказ кьилиз акьудиз жедай квалли кьайгьуяр четин хьун, абуру кьилиз акьудиз алакь тавун.*

-Эхирдайни лугьуз кланзава, багьри кас кьакьатайди кьабулун, им а кас риклелай алудун лагьай члал туш. Амма им кьулухь элкьуьр хьийиз тежедай кар тирди аннамишна ам кьабулун, чаз, чан аламайбуруз, жуван уьмуьр давамариз, а касдикай рикле кхунри чаз кьуват гудайвал уьмуьр туьхкьуьриз куьмекда, - лугьузва пешекар духтурди.

Кьуй садахьни еке магьрумвилер, риклиз сабурулувал гуз тежедай дердер тахьурай!

Абдул АШУРАГЪАЕВ

Тлугвалдин кьилин лишанар чизвайтлани, зун, цлуд юкьуз, квалле рапар ягьиз, кьаткана. Гьал хьсан тежер акурди, за "Тади куьмекдиз" хабар гана. Духтурди зи гьал ахтармишайдалай кьулухь, зун Белиждин участокдин азарханадиз агакьарна...

*Гатун цлуг я -
Элкьевена куьн маргьалприз,
Гьиле кьуна
Гапур Гьажу Давудан.
Акуна аз:
Туруналлаз цлелхемар,
Шарвилдин,
Куь гьилера шумудан.*

Палатадиз атай духтурдин дун акурла, зи рикле Ватандин Чехи дяведин йисарин кинорай кьалурзавай тамамвилелди лацу парталар алукинавай партизанар ва я разведчикар кьезвай. Амма абурун арада са чаравал авай. Кинорай хьуйтлун вахтунда гьилера автоматар авай аскерар душман тергиз физвайтла, гила, гатун цлугиз, гьа аскериз ухар яз, духтурар халис бягьсиниз экьечзавай. Душман сад тир - тлугвал. Тайинсуз ва инсафсуз. Ятлани абурулай ам акьажариз, муьтлугьариз алакьзавай, вични, чирвал кьалхан яз кьуна, сабурулувилелди. Гзаф вахтара сабурулувал руьгьдин гужлу кьуватдиз элкьуьрна

Тлугвалдиз акси женг

кланзавай, гьикI хьи, духтурриз я йикьан кьарай авачир, я - йифен ахар. Гьар ругуд сятдилай чпин постунал хтун патал абуру тамамвилелди юргьунвал рекьизни агакьзавачир. Ятлани, абуру чеб ганвай кьинез вафалу тирди кьалурзавай. Гьа карди абурун руьгьдин кьуватни - сабурулувал вини дережада эцигзавай. Им тлугвалдихь галаз члугвазвай бягьс тир. Халисан бягьс.

*Гапурни тур
Гьалиб жеда
Дяеда,
Уьмуьрдин ранг
Куькьуьзавай
Вяеда.*

Белиждин участокдин азархана са акваан екеди туш. Завалдик акатнавай уьмуьрар кьутармишун патал койкайрин кьадар артухарнавай. Палатайра чкаяр бес тежервай вахтара азарханадин администрация дегьлизарни кваз ишлемишуниз мажбур жезвай. Им, гьелбетда, хаталувилдин девирдиз килигна, кьачунвай мягькем кам тир. И кардалди жавабдар ксарин кьайгьударвал куьтгь жезвачир. Адан сергьятар а крари геьеншар ийизвай хьи, духтуррин азарлуьрихь гелкьуьн, абуру гьакьикьатдин гьавурда тун гьар са касдин руьгьдин гуьзел кьатуниз элкьезвай. Ахьтин вахтар жезвай хьи, тлуьр дарманди, ягьай рапуни азарлуьрин сагъламвал дегишарзавачир. Ихьтин вахтара духтурри, бедендин кьуватлувиллиз ва я зайифвиллиз килигна, дарманар масабуралди эвез ийизвай. Са гафуналди, тлугвалдин аксина мягькемдиз гьазур хьанвай духтуррин командади датлана, сятини хьиз, кваллахзавай.

Азарлудан жигерин сагъламвал тайнарун патал гьар юкьуз 3-4 кас Дербентдиз томографиядиз тухузвай, махсус жуьредин анализар Махачкьаладиз ракуьрзавай ва икI мад лазим серенжемар кьабулзавай.

Бязи вахтара зи кьилиз ахьтин фикирар кьезвай хьи, гуя духтурар гапурарни турар гваз майдандиз экьечзавая...

ГьакI язни тир. Зун сагьар хьувур цлукьуд йикьан кьене аз, чина хьвер амачир гзаф агьалияр гьикI шадвиллини гьевесдив ахцлана, беденда сагъламвиллин хважамжам куькьивена хьфенатла, акуна. Им, са шакни алачиз, духтурри, душмандал кьачунвай гьалибвиллин лепе тир.

*Куьн вужар я,
Чаз таниш,
Чаз тежирбур,
Цавун эмир
Кузвай руьгьдин
Гьунеда,
Михьи риклив
Лукьмандин
Кьин гайибур,
Сагъламвал хуьз,
Гьазур тир гьар
Легьзеда?*

Чин, гьилер, беден лацу парталдалди кьевирнавай духтурар сад-садавай кьакьан - асканвилелди, бязи вахтара дегиш хьанвай сесиналди са уьтери тайинариз жезвай. Белиждин поликлиникадихь, духтурханадихь алакьа авачир касдиз абуру сад тир: пешекар духтур, медсестра, ашпаз, гьатта санитарка - вири. Ихьтин чир-тежирвал, белки, азарлуда гьиссин ийизвай жеде, амма адан кьилин гьисс анай вич сагь хьхьана эхкьечлуникай тир. Духтурдин кьайгьударвилкай чара жезвай азарлудаз югькьандавай, месела аз, жув азардин кьармахрай гьикI акьатзавайтла, акваз-

вай. И члавуз шадвиллин, ашкьидин, гьевесдин, илгьамдин гьиссер артухни жезвай. Абуруни, гьар жуьре рангаринбур тирвилляй сад тир лепе арадиз гьизвай - сагъламвиллин лепе. Винидихь лагьанвайвал, сагъламвиллин хважамжам. Вужар тиртла, яраб, ажалдин вилик кьалхан хьана акьвазна, чун кьутармишайбур? Эхирдай аз чир хьайивал, тлугвалдал гьалибвал кьачурбурун арада пешекар духтурар: Ибрагимов Эмиран Кьагьриманович, Мегьамедов Вагиф Исаевич, Османов Алибег Радикович, Селимов Селим Кьадиевич, Эскендаров Аюб Халилович; медсестраяр: Алиева Тамара, Вагьабова Таиса, Гьуьсейнова Наида, Гьамидова Сефият, Жаватова Рамида, Женетханова Фаиза, Кьасумова Марина, Казимова Мегьдуна, Марданова Марият, Рамазанова Зарина; санитаркаяр: Исакова Тамара, Магьмудова Земфира, Гьамзатова Раиса, Балаугьланова Гуьлперни - авай.

Белиж поселоқдин участокдин азарханадин административдиз ва духтурин коллективдиз коронавирдик галаз женг тешкил авунай, сагъламвиллин кьаравулда тарифлудаказ акьвазунай Хив райондин Фиригьрин хуьрляй тир Ашурагьаеврин хизанди чухсагьул лугьуза, гьакIни и йикьара кьейд авур Вирироссиядин медицинадин кьуллуьгьчидин югь ачур рикледи мубаракзава.

Шегьерэгъли “нехирбан”

Азедин ЭСЕТОВ

Са вахтара гъар хуьруьхъ вичин нехирни авай, нехирбанни, нехирбандихъ - чантани. И чантада иесиди недай са йикъан суьрсет твадай.

Нубат атана - калин иеси и юкьуз нехирдив фин лазим тир. Вич тефена, масад ракъурзаватла, адан чанта генани дулу ийидай.

Нехирбандин кылин везифа гъайванар тухарна, сагъ-саламатдиз иесидив агакъарун я.

ИкI, шегьерда яшамыш жезвай хва хтайла, нехирдин нубат атанвай бубади ам малар хуьз ракъурна.

Жегъил лагъайтIа, вири патарихъай чранвай, укIуь-чурудан гъавурда авай, яр-дустунални рикI алай кас тир.

Экуьнахъ фад шегьердай хтанвай «нехирбанди», малар санал кIватIна, ахпа вердиш хъанвай патахъ гъална. Дустарихъ вридахъ телефонар ава къван. “Нехирбандихъ” галаз абуру алакъа хуьзвай.

Рагъ хкаж хъана, Нисин дагъдин (чкадин дагъдин тIвар) кукIушдин къаншардив агакъайла, тух хъана, галатнавай малар, ятарни хъвана, менгелдал кIватI хъана.

И арада, шегьердай хтай дуст хъсандиз “къаршиламышун” къетIнавай дустарни дагъдин ценев атана агакъна. Ацукъна жегъилар булахдин кылил, хуьтуьл ястух хътин къацу чIурал. Экиъна суфра, ахъайна чпив гъайгур - гъалал. Шегьердай хтанвайдаз им ах-

варайни такур хътин пишкеш хъана. Ихтилатар, тIуьн-хъун кылилди хъана. Са арадилай вири гъа алайвал яргъи хъана, михи чIурал ахварал фена...

Югъ хурушум хъайила, гадайри, нехирдин амукъаяр ахкуна, хуьруьз гъал хъуьуна.

Шегьерэгъли “нехирбан” гъаятдив ахгакъайла, югъ мичIи хъанвай. Ина лагъайтIа, гъаятдал чIехи собрание ала.

Маларин иесияр атанва. Буба - айвандихъ, абур - агъада. Векъи рахунрин къаришма.

Хва хтана бегъем ахгакънач, бубади адаз ахмурарзава: “Диде-бубадиз куьмек патал хтанвай хци кылил гъихътин наразивилер гъанватIа аку!”

- Куьне алазни-алачиз зак тахсирар куьтамир. Чурай хкведайла, за виринра вил экъуьрайди я. Алатнавай, амукънавай гъайван анра авачир.

Атанвайбур мадни туьнт хъана. И чIавуз шегьерэгъли «нехирбанни» рахана:

- К.халу, тахтанвайди кал ятIа, зи диде хутах, яц ятIа, буба, дуьгве ятIа...

Ихътин жаваб садани вилив хвенвачир. Гъасятда кыл кIарцIи ягъайбур хъиз, гъаятдай экъечIна...

Амма малар санихъни алатнавачир. Гъарма вичин гъаятдал хтана, иесияр вилив хуьзвай.

Шегьерэгъли «нехирбан» и карди генани рази авуна. Квахънач малар! МасакIани хъун мумкин тир эхир...

Ша, фин базардиз

Нурудин НАСРУЛАЕВ

*Ша фин, ша фин, базардиз,
Камар везьен, ша зарбдиз,
Базар пулдин макан я,
Шад хабаррин девран я.*

БАЗАР, инсаниятдин яшайишдихъ галаз арадал атана, виликни физва. Эгер къунши са калада авай нек гваз атайтIа, вуна адав, ам хъфидайла са кака къванни вахкуда. Им гъуьрметдиз гъуьрмет хуьвун, жуван кылин селигъалувал, абур-сабур, эдеблувал хуьн я.

Ингъе базардин майдан. Инсан гзаф ава, руьгъдик диривал, гьерекатун ква. Дезгеяр гъар жуьредин рангарин емишралди безетмиш я, на лугъуди, цуькверин еке суварин гъазурвилер я ибур.

Са яцIу халади, пул твадай яру-цIару дамахрин чантани гарданда аваз, “ичер-ичер, мелгъемдив барабар я ичер!” лугъуз, чаз килигиз, тарифар ийизва.

- Къудкъадай я, чан. Килав - тек къудкъадай! Къачу, къе гъанвайбур-е...

- Я хала, гъеле югъ ачух тахъанмаз, куьн къе хкиз гъикI агакънай?

- Э-э, итIи-битIийра къекъведа ман!.. Атанани базардиз, къимет лагъанани? Къачу ман лагъайвал. Гъалал я квезни, зазни, шутI-рашутI!..

Аквазвайвал, пулуни кьадир ава халадиз. Пул экъечIнава майдандиз! Адаз, шириндаказ “чан-чан” лугъуз, чун ахъайиз кланзавач. Чун пул гарал гадарзавайбур хъиз аквазва халадиз. Ада цIийи-цIийи ихтилатар кудзава:

- Зун яхцIур йис я, кутIуннавайди хъиз и базардал алаз. Зи бубади, рагъметар хуьй вичиз, кIелзавай зун 8-классдай акъудна, хуьтуьл вацра идаз гана, - лагъана, къалав аквазнавай, гъа вич хътин яцIу, вини хуьре авай Пулдин хътинди къалурна.

- Пулуни къведай затI авайди туш! Пул я, пул-ул чарасузди! Пул мастI, пул рази я яшайишдин! - ахъайзава халади, сивин къвалай кызилар къалуриз. Элкъвена, чна итимдиз салам гайила, адан сивяйни акъатайди “вижевай ичер я, къацу!” лугъудай гафар хъана.

- Хъсан базарар хуьй квез, къенин пуларин девлетар куь жибиндиз, куь бахтуниз

атурай! - лагъана, чун хъфиз анихъ элкъевезвай, билбил хъиз рахазвай халадин чиник серин акатна. Вичин бейнидай кIамаз хъана адаз, чун хътин пул гъайбуру вичивай къачунач лугъуз. И арада а къваларив гъайбуру гъарайзава “зибур хъсанбур я, ибур къванни къачу!” лугъуз.

Чаз аквазвайвал, базардал гъакI ацукънавайди туш. ГъикI гайитIани, гана кланзавайди я гъай шей. Безиргандин “илим” къетIенди я. Шириндаказ хуррам ванцел рахаз, алачир тарифарни ийиз, гузвай шей эскикдизни гуз алахъна, са манат къванни вичин хийирдиз гъин...

“Пулди” руьгъ къачунва... Пул агакънава вичин агъайнавализ. Бюджетрикай ихтилатар кватайлани ашкара жезва миллионар виликдай хъиз, артух гъисаба амач, миллиардрикай, триллионрикай рахазва. Бес икI хъайила тушни темягъар ачух жезвайди, адаз хъайила, аз вучиз авач лугъузвайди? Низ кландач къван хъсан машинни, хъсан пулни, хъсан туькIвей кIвалерни кыл вине къуна, олигархрин жергеда жез?

И муьквара “Лучше всех” передачада, вад йиса авай аялдивай “Вуч пешекар жез кланзава?” лагъана, хабар къурла, аялди галкIунни тавуна, тадиз лагъана: - Пул къведай кIвалах!

- Гъикъван бес жеда ваз? - жузуна М.Галкина.

- Миллион, миллионни зур вацра, - жаваб гана аялди.

Вад йиса авай аялдиз миллиондикай хабар хъун намумкин кар я. Ибур аялди чIехибурувай къунвай гафар я. Ихътин ниатар гваз чIехи хъайи аялдин темягъар йикъа манатдин къанихвилехъ элкъеведачни?

Лугъуда, базардай къуьрен карчни гъатда. Умуд кваз физва базардиз.

КIани шейэр гъатда, къачуда лагъана. Ажеб тир, умуд кваз, шаддиз фейиди хъиз, кар кланвал туькIвена, шаддиз квезни жедайтIа...

Базарди темягъар ачухзава. Темягъди къве гъил къуна ялдайди хъиз, ялда пулдахъ. Руьгъдай гъатзава пулуни есирда.

Гъар са куьниз вичин уьлчме, вичин къадар авайди я. Пулуни дад акурдаз дулдурмадини дад гхудах...

За гъана...

Шихали БАГЪИРОВ

Са пачагъди са юкьуз вичин вилайт-ада авай инсанар кIватIна, лугъуда: “Ни аз Хидирнеби буба къуна гъайитIа, адаз 5 кило кызилар икърардин сифте кыляй ва вад кило ам къуна гъайидалай гуьгъуьниз гуда”. Садайна ван акъатдач. Эхирни са пара аялар авай касди лугъуда хъи: “Пачагъ, вун сагърай, за гъида ам”. КутIунда ада пачагъдихъ галаз икърар.

Алцумна къачуда вад кило кызилар, гваз хкведа итим кIвализ.

Папай гъарай акъатда: “Я итим! Вуна и кызилар нин банк, нин кIвал атIана гъанвайбур я?”

Итимди хъайи агъвалат ачухда.

- Я гуж хъайи итим, вуна чи кIвал чIурна хъи. Са гужналди аялар хуьзвай вавай а кIвалах кылил акъудиз жеда ни? Ви гардан яна галудайла, за и аялар гъикI хуьда?

Итимди папаз гъар юкьуз гузвайди гъа са жаваб тир:

Я паб, Аллагъдин сад тирвиллиз шукур хъурай, адан регъим пара я. Адаз чун, чи аялар язух къведачни бес? За гъа Аллагъдин яха къунвайди я.

Са-са югъ алатиз физвай, икърардин вахт муькьва жезвай. Итимди кызилар харж ийиз, аялриз цIийи пек-партал къачуз, хъсан тIуьн гуз, Аллагъдиз ялвариз, йикъар акъудзавай. Атана агакъда икърардин вахт - яхцIур югъ тамам хъана. Амай кызилар папав вахкана, вич пачагъдин патав рекъе гъатда. КIвалляй экъечIна са тIимил мензилдиз фейила, итимдал са лацу чуру квай куьзуь итим гъалтда. Салам гана фидайла, куьзуь касди лугъуда: - Я чан хва, и экуьн вахтунда вун вуч тади кваз физва? Хийир хъурай?

- Хийир я, буба. За пачагъдихъ галаз кутIуннавай икърар ава. ГъакI хъайила, вахт хъанва икърардин. Фена адаз жаваб хгана кланзава. Икърардикай суьгъбетда куьзуь касдиз. Ада лугъуда: - Я чан хва, жечни зунни вахъ галаз атайтIа?

- Я чан буба, къе зи эхиримжи югъ я. Зи гардан пачагъди яда. Вуна вучзава атана? Эхирни абур къведни санал фида. Аквада пачагъдиз атанвайди са куьзек я. Чан вичин везирдиз эверда, вуч авуна кландатIа, гъабурал алуькда.

Пачагъди гъанвай кас вуж я лагъана, хабар къада.

- Пачагъ, вун сагърай, а буба вуна къабулзавай къарар гъихътинди жеда тIа чириз атанвайди я. Вахъ шагидар ава

пачагъ, вун сагърай. Зи шагид - куьзуь буба.

Жузада пачагъди сад лагъай везирдивай икърар кылил акъудиз тахъай и касдиз вуч жаза авуна кланда лагъана. Сад лагъай везирди чатук хъсандиз яру жедалди шишер ифирна, беденда сухиз акъудна кланда лугъуда. - Къуй агакърай вичин жазадив, вакай тапарар авунай, ви кызилриз темягъ авунай, алава хъийида ада.

Жузада пачагъди къвед лагъай везирдивай. Ада чан аламаз хам хтIунна кланда лугъуда.

Эхиримжи гуд лагъай везирдивайни жузада вуч авун лазим ятIа и касдиз. Пуд лагъайда лугъуда хъи: “Пачагъ, вун сагърай, закай хъелни къвемир, кесиб кас я, аялар пара авай. А вад кило кызилри вун кесиб ийизвай чка авач. Адан аялрин язух ша, ахчух кас вичин аяларин патав. ГъакI авуртIа, ви девлетни пара жеда, Аллагъдизни а кIвалахдикай хуш къведа”.

Куьзуь касди гъар везирдин гафарилай къулуьхъ, эсил хуьй лугъуз, тикрарна.

Пачагъди куьзуьздавай хабар къада, вуна гъар сеферда зи везирри чпин фикир лагъайла, эсил хуьй лагъана. Жечни а гафарин мана-метлеб ачухайтIа?

Куьзуь касди лугъуда: “Я чан хва, вун пачагъ ятIани, зун валай пара чIехи я. Вун аз хчин дережа жезва. Гила фикир це, за гъар сеферда эсил хуьй вучиз лагъанатIа. Ви сад лагъай везирдин бубаяр, ата-бубаяр чатухъанар хъана. Гъавилляй ада ваз, чатук шишер ифирна, адан беденда ифенвай шишер суха лагъана. Адан эсил чатухъанар я.

Къвед лагъай везирдин бубаяр къасабчияр тир. ГъакI хъайила, ада чан аламаз хам хтIунна кланда лагъана. Пуд лагъай везирдин бубаяр пара къени, дугъри ксар тир. ГъакI хъайила ада ваз ам вичин аялрин патав аххъаюн тIалабна”.

Пачагъди куьзуь касдихъ элкъевена, зун нин чIалаз килигна, ни лагъайвал авуна кланда лагъана, хабар къуна.

- Вуна, пачагъ, завай жузаватIа, вун гъа пуд лагъай касдин чIалаз килиг. Аллагъдиз а кIвалах пара хуш жеда. Ви девлет, ви берекат авайдалай са шумуд сеферда артух жеда. ИкI лагъана, куьзуь кас хъфида.

Аялар пара авай касди пачагъдиз лугъуда: “Пачагъ, вун сагърай, за ви патав Хидирнеби буба гъанвай. Къуна кландай ам. Ам ви буржи тир. Квевай къаз хъанач. Гила зи муькуь вад кило кызиларни вахце.

Чара хъанач пачагъдиз, хгана мадни вад кило кызилар аялрин бубадиз...”

Хайи йикъалай буьркъуьбур

Загъир ГЪАМИДОВ

Им за Чиркей ГЭС-дал кIвалахдайла хъайи кар я. За “Кабельные краны” участка телекоммуникацийрин электрик-инженервиле кIвалахзавай.

Кранар сад вацIун са къерехда, муькуьди муькуь къерехда, чилелай 15 метрдин къакъанвиле ракъарин эстакададал эцигнавай. ВацIун са къерехдилай муькуь къерехдал къван яргъивал 500 метрдилай гзаф тир. Кранар, чеб-чпихъ галаз сад хъиз кIвалахун патал, кабелрин куьмеқдалди алакъада тунвай. Кранов-цикдиз бетон агакъардай чка акван тийизвайвилляй, машинистдинни оператордин арада рациядин алакъа авай.

Лугъун лазим я, чи участокдиз атанвайбур вири Красноярский ГЭС-дал кIвалахай пешекарар тир. За а вахтунда Ростов шегьерда радиотехнический техникум куьтягнавай.

Чи руководителрик 4 урус дишегъли квай, къудни вилерал айнаяр алайбур... Абурун фялеяр чун, дагъустанвияр, тир...

Чи руководителри чеб тухузвайвал акурла, зун мягътел хъана. Экуьнахъ кIвалахал атана агакъ тавунмаз, чавай чаяр, кофейар гъазурун, столар михи авун истемизшава. Нагагъ чибурукай са касди абуруз са гаф лагъайтIа, абуру къудани адан винел гъужумзава: - “Куьн чун атайдалай къулуьхъ дагъларин къванерин кланерикай хкатнавайбур я. Чун иниз куь вилер ахъайиз атанвайбур я...”. И гафар ван хъайила, мад завай акъвазиз хъаначир. За абурувай тIалабна: “Я рушар, куьн садра къудни гуьзгъудай килиг. Куьн куь дидейри хайи йикъалай буьркъуьбур, вилерал айнаяр алаз ханвайбур я. Дидейри вилер ахъа яз хайи чи вилер куьне гъикI ахъайда?...”.

Гъа йикъалай чи “регъберар” регъимлу хъанай.

Ам дережайрихъ калтутнач

САЖИДИН, шаир, "Куьредин ярар" макан тешкил авурбурукай сад,
РФ-дин писателрин ва журналистрин Союзрин член

РИБ шешелда хуьз жедач лагъайвал, авай гаф талгъана завайни акъвазиз жедач. Ихтилат хейлин йисара дурумлудаказ Сулейман-Стальский райондин Шихидхуьруьн юкъван школада хъсан муаллим, тешкилатчи яз квалалахзавай, чи виридан рикл алай писатель, Чеховакай пай атанвай Нажмудин Шихнебиевакай я. Гьикаяяр кхьинай ам хъсандиз макъамар ядай зуьрнечи ятла, шириар туклуьрунун рекъай, завай ам зил къазвайди яз гьисабиз жеда. Са гафуналди, кшил-кыилеллаз, устадвилелди яратмишзавай кас я. Адан яратмишунрин асас рехъ гьикаятдихъ галаз алакълу я. Амма адахъ са алакълун мадни ава. Сатирикдин бажарагъ. Адан къелемдикай хкатнавай гьикаятдин хейлин эсерар сатирадин рангари, тавари мадни метлебул, кесерлу авунва. Чебни вири девирриз хас ва кутугайбуру я.

Бажарагълу писателдин "Куьредин билбил", "Мехъер" ва хейлин масабур (за вирибурун тварар къадач), гьар гьикая келайтлани, хъсан образралди, риклел аламукъдай вакъийралди девлетлу я. Абурукай гзафбур Советрин девирда чапдай акъатна. А вахтунда, чи йикъара хъиз, гьар вуч хъайитлани чапзавачир. Ктаб акъудун гьикъван четин картирла гзафбуруз чиде. Гила, садан патини гуьзчивал амачирла, хуси чапханайриз пул гуз, вуч хъайитлани акъудиз жезва. Бес абурун мана, чрайвал, тамамвал?.. Лугъудайвал, фекьидинди чухъун я, женнетдиз финни тефин, Аллагъдин гьиле ава.

Нажмудин Шихнебиеван гьикаяяр, фельетонар келзавайдак хъвер кутадай, мад сеферда кел хъийиз клан жедай эсерар я. Им писателдин яратмишунрин къетненвал, устадвилдин куклуш я. Ихътин ери эдебиятдин вири векилриз хас туш. Нажмудин Шихнебиеван эсерин члал хъуьтуьлди (яни келгиз регъят), гьа са вахтунда дерин фикирралди девлетлуду я.

Заз Нажмудин муаллимди жемиятдин умьурда иштиракуникайни са шумуд гаф лугъуз кланзава. Алай вахтундани кардик кумай "Куьредин ярар" тешкилатдин твар кюрла, чи фикирдиз алай виш йисарин четин вахтар риклел жквезва. Заз 1990-йисуз Яламадак буюр авур са гъевечи чар атана. А чар, зи багъа документрин важиблу чарарин архивда, гилани саламат яз хуьзва. Чарче, Къуба патан лезгийри, чпихъ гьялна кланзавай чарасуз дердияр аваз, мярекат тухузвайдакай кхъенвай ва гзафбуруз хъиз, Сулейман-Стальский райондай зазни, ана иштиракун теклифнавай. Физ гъазур хъайила, хизанри, вун гьиниз физвайди я лугъуз, чпин аксивал квалурна. Низ клан жеда, кьве патан терфдарар авай ва къал квай чкадиз фин? Вични, Самур вацун а патаз. Къал квай патаз. Захъ, са кар риклел акъалтайла, ам кьилиз акъуддай адет авайди я. Абуру зунни лезги члалахъ, хайи халкъдихъ рикл кузвай шаир яз гьисабна, буюр авунвай. Тефейтла, закай маса хиялни ийидай, зун, са бязибуру хъиз, лезгийр патал чан гуда лугъуз, мярекатра хур гатаз, кар чкадал атайла, кьил къакъудзавай шаир хъиз жедай.

Залай гьейри мад Яламадиз теклифнавай кас аватла, суракъ авурла, зи бахтунай хъиз, зал Къасумхуьрел атанвай Нажмудин муаллим гьалтна. Нетижада чун къведни Яламадиз рекъе гьатна. Декабрдин эхирар тир. Хъуьтуьн къаярикай, сергъятдал аламай Сталинан памятник алай чкадал, са сятинилай

виниз Яламадихъ фидай улакълал вил алаз акъвазайдакай зун яргълалди рахадач. Ихтилат Нажмудин муаллимдикай тирвилляй...

Са гафуналди, чна мярекатда иштиракна, гьарда вичихъ авай кьве келима ва шириар келна. Рагъметлу Дагъустандин халкъдин шаир Байрам Салимова, чун къвед вичихъ галаз сгдадин кваллиз хутахна, гъана йиф авуна, пакадин юкъуз ватандихъ хквез рекъе гьатна. Машинда аваз хквекдайла, Нажмудин муаллимди заз "Сажидин муаллим, ша, чнани, Яламадин векилри хъиз, чи райондани, яратмишзавайбуру санал агуддай культурадин макан тешкилин" лагъана.

- Районда культурадин идара аваз, мад культурадин маканни тешкил ийиз тадани? - чабар къуна за хияллу яз.

- Твар чна адаз "Куьредин ярар" гун, - давамар хъуьнуз ада, на лугъуди, "хъухъ!" лагъана, жедайди хъиз.

- Акл ятла, за "Куьредин ярар" макан гьихътинди хъун лизим ятла, гьадакай хъфидай рекъе ширири туклуьрда, - алава хъуьнуз за.

Куьрелди, шири арадал атана. Амни Нажмудин муаллимди композитор Къагъриман Ибрагъимовал агакъарна, а къегъалдини, гьиле-гьилди мани мярекатдиз акъудна.

Са къадар вахтар арадай фейила, макан арадал гъунин месэладални клукл атана. И кардани заз Нажмудин Шихнебиеван алакълун акуна. Чна культурадин маканда иштиракдай яратмишзавай векилар кватлна ва жегъилриз кумек гунин, тарих риклел хкунин, коллективрихъ галаз шаиррин гуьруьшар тешкилуни месэлар гьиле къуна. Къасумхуьруьн "Коммунизмдин гатфар" газетдин редакцияда кватл хъайила, за цийиз тешкилнавай макандин председателвиле Нажмудин Шихнебиев хкягъунин теклиф гана ва анал кватл хъанвайбуру зун адан заместитель яз хкяна...

Гъа ик чна санал, гъатта Белиждай Къагъриман Ибрагъимов киле авай къавалрин дестедиз эвериз, райондин хуьрера, шумудни са карханада, райондин культурадин управлендилай йисаралди алакъл тийизвай мярекатар тешкилна. Райондин агъалияр и крарин шагъидар я. Садан къванни твар къан. Кьулан Стлалдал, халичар, гамар храдай артель, гуьгъуьнлай гамарин фабрика, эхирдай "Касумкент" твар алай объединение аваз, са мярекатни тахъай чкада, чна еке межлис тешкилна. Фабрикадин виликан рабочийри гилани зун акурла, кьуне гьикъван хъсан межлис авунай лугъуз, риклел хкизва.

Нажмудин муаллимдиз, школада тарсарни гуз, гьар юкъуз Къасумхуьрел къвез-хъфидай мумкинвал тежезвайди фикирда къуна, цийиз арадал гъанвай макандин председателвиле кьилин образование авай экономист Агъмедпаша Агъмедпашаев, заместителвилени - шаир ва газетдин къуллугъчи Абидин Камиллов хкянай...

Са кардал фикир желб ийиз кланзава: цудралди ктабрин автор, хейлин йисара бегъерлудаказ образованидин, медениятдин хиле зегъмет члугъазвай пешекар муаллим, бажарагълу писатель, Урусатдин писателрин Союздин член Нажмудин Шихнебиев "Дагъустандин культурадин лайихлу работник", я тахъайтла, "Дагъустандин лайихлу муаллим" тварариз лайихлу тахун алапатдин кар я. Вич дережайрин суракъда авачтлани, ихътин лайихлувилер авай касдин зегъметдиз кутугай къимет тагун дуьз кар туш.

Намик ФЕРЗАЛИЕВ

ШОФЕРДИ вичин нефсиниз рехъ гана, зур сятинин геж чкадилай югъурай автобус сиве-сивди ацанвай: ацукънавайбурулай квачел акъвазнавайбуру гзаф тир. Ихътин шкил сад лагъай сеферда акъваздайди автобус дагъдин хуьруьз хъфидай кутлал рекъерай саламатдиз агакъдайдан члалахъ жедачир. Чкадилай югъвадайла, адан мотордай залан, зуруна гьатнавай инсандай хъиз, ванер акъатзавай. Амма къеневайбуруз къайгъуни тушир: са сятдилай автобус хуьре жедайдал садани шак гъизвачир. Аксина, автобус зарафатрин ихтилатри, хуьрезвайбурун ванери къунвай...

Райондин меркез куьтыгъ хъана, хуьр галай патахъ элкъведай чкадал автобус акъвазна: мадни акъахдайбуру авай. Лугъуналди гьилиз са затлани текъведайди, шоферди яб тагудайди чизвайтлани, рахадайбуру хъана:

- Чан Фазил стха, гъала, хъвач, гьиниз акъахда абур, чка авани? Ина авайбуру сад-садан клулаваз хъфизва...

- Къала кван, пара рахамир, са тлимил сих хъухъ а килевайбуру, виридаз хъфиз кланзава, низ кланзавачтла, эвичрай, рекъин машинраваз хъфидар, - лагъана шоферди.

Хуьруьз буш хъфидай рекъин машинара авачирди виридаз чизвай, виридалайни хъсандиз - Фазилза.

Гъа са рекъин винел, сад-садан арада 4-5 километр аваз, къуд дагъдин хуьр алай.

Гьар хуьруьзни вичин автобус авай, амма мадни виридалай яргъаз хъфизвай и автобусда гъамиша басрух жедай. Сад лагъай хуьруьз агакъна, эвичдайбуру хъанайтла, автобус са тлимил къезил жедай. Тахъайтла, умуд къвед лагъай хуьруьк кумукъдай. Адалай ахпа са яргъи рехъни амачир...

Шофердин патав, шегъеррин автобусра кондуктор ацукъдай чкадал, чин машиндин къенехъ элкъуьрна, рехи, яргъи спелар авай Мисениф буба ацукънавай. Яшар къудкъан-ницудав агакъзавай Мисениф буба лап дагъдин клане авай эхиримжи хуьруьз хъфизвай. Ада мукъвал-мукъвал бармак хтлуниз, автобусда чими тирвилляй гьекъ жезвай пел йилухдив михъиз, мадни вичин кьилел ахлукузавай.

Къвед лагъай хуьруьн агъалияр эвичлайдалай къулухъди автобус къезил хъана. Гила вири ацукънавай, квачел касни аламачир. Мисениф бубадиз гила виридан чин акъвазвай. Вилик квай чкайрикай садакъл къанни цувад-яхцур йисарин яшдин жегъил итим, адан патавни, даклар галай патахъай, цуд-цикъвед йисан яшаравай са гада аял ацукънавай. Абурун арадани члагъан авай. Мисениф буба сифте члагъандиз килигна, ахпа аялдин чиниз, ададайни гуьгъуьниз жегъил итимдиз:

- Ви бала яни?

- Ун, Мисениф буба, члагъан ядай гъевесар ава...

- Лап хъсан, чан хва, амни сенят я, сенятдиз писди, хъсанди авай туш, ам камилдиз чирун-чир тавун ава, - лагъана Мисениф бубади, вичин икъван члавалди айнаяр вуч ятла течидай вилер аялдин чина туна:

- Я хтул, ягъ тлун чна чаз са лезги макъам, чи рехъ мукъвал хуьрай!

Аялди къуьзуь кас вичив рахайдни къатана, суал авай вилер вичин бубадин чина туна: яраб къуьзуь бубади вуч лугъузватла?

Итимди вичин хва гъавурда туна: адаз дидедин члал чизвачир. Аялди веревирдзавай вичин кьиле: зарафат ятла, тахъайтла члагъан гьилиз къачудани? Ам фикиррик кумаз, Мисениф буба адан бубадихъ элкъвена:

- Я хва, аялдин диде неркай я, лезги тушни?

- Я, Мисениф буба, чи хуьрай я, ваз зун чир хъханвачир хътинди я, зун Гъайдар бубадин хтул я.

- Заз вун лап хъсан чир хъанва, чан хва, вак квайдини чи къурушви Сефтеран хтул я, - Мисениф бубадин къалин, рехи рацламар агаж хъанвай. - Бес дидени буба лезгийр тир аял вучиз рахазвач, вучиз члал чирнавач кьуне адаз?

- Лагъ тлун, чан Мисениф буба, гьикъван лугъуда, чирдани ламран хци, - итим вичин аялдин винел элкъвена, - ингъе, акъвазани ваз, ви туьгъметар я зи чина акъазвайбуру...

Аялдин квалламар агъуз-виниз жезвай.

- Вучда ада лезги члалакай, ам шегъерда яшаммиш жезва, лезги члал куьз герек я адан? - фадлай ихтилатдиз яб гузвай Нуьгъбала суьгъбетдик акахъна, - гила хуьрера авайбуруз рахаз хкланзамак дидед члалал, амукъна шегъердавайбуру!

- Чун ина яшаммиш жезва, и гьукуматдин члал вине къуна кланда, гъабуруз кландайвал авуна кланда. Чна незвай фу гъабуру гузва, гила аси жедади чун? - автобусдин а кьилий къвезвай и гафар лугъузвайдини жегъил са итим тир.

- Вуна вучиз абуру гузвай фу незва, я хва, вак гьил-квач квачни, фена квалалахна, жуваз фу къазанмиша ман, - рахазвайдан гъавурда акъазвачир къасарна Мисениф бубади.

- За квалалахзава, амма майишат гъабуру гузвачни, лап къан гъа куь пенсия - ам гъабурунди тушни, чун нин чилералла?..

Секин акъазвай Мисениф бубадик дуьз хъел акатнавай, ам чкадал тик хъана, са гьиливди вилик квай ракъун тар къуна, мукъуь гьил виликна, югъуриз-югъуриз рахана:

- Ихътин ихтилатар ийидалди, кисна жуван чкадал ацукъа! Вун гъа Эждеран хтул тушни, колхоздин ижласда къарагъна, "Чи кьилин чубан вучиз къурушви хъана кланда,

Члагъан

чкадинбурукай эциг жедачни?" лагъай. Хипераллайбуру къурушвирай хъайила, бес гьим хъана кландай чубанрин кьил? Зун лезги яз, заз "атанвайди" лугъузвай Эждеран хтулдивай вуч гуьзетиз жеда? Чкаяр чарабуруз маса гана, абуруни анра чпин имаратар эцигнава, куьнни, паб-аялар галаз, гъабурун гъаят-бажада, гъабуруз квалалахиз, гъабурун гьилиз килигиз ама! Де, хва ятла, лагъ тлун абуруз: "Куьн гьинай атанвайбуру я?"

Квевай, хва, мал-къарани хуьз хъжезмач кичлела, вучиз лагъайтла, квез авай акъл им я, куь кьилихар лукларин кьилихар хъанва! Ата-бубайрин чкайрал ацукъна, куьне куьн луклар хъиз гьиссзава! Куьне ганвай чкайрал дараматар эцигнавайбуру квез лугъузва: "Жуван мал-хеб жуван квачел кутлуна: зун физ-хквезвай рекъе абурун цлапар, цлимилар такурай!". Квевай куь ата-бубайрин йилахриз хъфиз жезмач! Вуна нин фу незватла, заз чидач, амма за жуванди незва! Цикъвед йисан яшдилай за, бубайри хъиз, чубанвална, зи пенсияни за, ингъе, и гьилерив, - ада са легъзе ракъун тар ахъайна, кьве гьилин виликна, - жуван зегъметдив къазанмишна, зи пабни, къуьд-гад, йилах-къишлах талгъуз, захъ галаз хъана. Гила вун вуж я хъи заз лугъуз: "Вуна нин пенсия къачузва, нин фу незва?" Гьукумат и чилераллай виридан я гьикл гъабурунди ятла, гьакл видини я. Куьне куьн къерехдиз акъудайла, гьукуматди квез вуч хъийида? Куьн хилер хъайила, чубанни жагъида!.. Исан сифте вич вичин вилляй я аватдайди, ададай къулухъди - виридан!

Автобус хуьруьн кланик агакънавай, Мисениф бубадин квал хуьруьн кукла авайтлани, ада шофердиз лагъана:

- Акъвазара, чан хва, а ви машин, ихътинбурухъ галаз рехъ давамариз жедач завай!

Акъвазардай чкадив агакънавачиртлани, Фазила квач тормоздал илисна. Мисениф бубади вичин рекъин кири гана, шофердиз элкъуьр хъийиз кланзавай артух пулни вахчун тавуна, ам, къетнелай кьилелай хтлунавай бармак гьилеваз, къецихъ акъатна.

Автобусда авайбуру вири киснавай, на лугъуди, хъиперин вириз къван вегъенвай. Са гьил члагъандаллай аялдин вилер автобусдивай яргъа хъанвай Мисениф бубадал аламай. Ам, члехи итим хъиз, фикирри тухванвай...

Гьурметлу дустар! Гатун варцари чи чилерал вичин берекатлу рангар гъанва. Аранда техилар агакьнава, дагъ-лара векьер язгунив эгечнава.

Аялрини гзаф чкайра ял язава. Коронавирус лугьудай тугьвалди чи гзаф крариз зиянар ганатлани, уьмуьр вичин кьайдада аваз давам жезва. Аялрин гадни виридалайни шад ва гуьзел вахт яз кьиле физва.

Виридалайни артух чуьлда, тлебиатдал хьун герек я. Вацлар, вирел, гьуьлел, дагъда ял язгун. Гьар сана ийидай крар гзаф жезгиди.

Ял ядай, сагьламвал мягькемардай лагерра хьайитла, мад-ни хьсан я. Анра спортдиз, сиягьатриз, жуьреба-жуьре конкурриз (куьлер авун, манияр лугьун, шиклар чуьгун ва икI мадни) чка артух жезда, гатун вахтни метлеблуди жезда. Вири вахтунда ктабар келунни, алатай тарсар тикрар хьувунни рикелай алудна виже кьведач... Ялни язга, зегьметни чуьгу!..

Аскердин катул

(Гьикая)

Мерд АЛИ

Чи кьунши Ибреш бубадихь катул авай. Дяведай хкведайла хкайди. Шихинин чантада авай ам инсандин кьвалал акI алкIдай хь, гьич гвайди хьизни жедачир. Гьавилай, белки, Ибреш бубади ам виринриз - рекьиз-хуьлез фирлани, нехирдив, хиперив фирлани, ма-санризни тухудай. Кьвалал чанта алай командир хьиз аквадай ам.

Хуьрек недайла патарив гвай вирибуруз, вичихь галаз неь лугьуз, теклифдай. "Неь, аскердин катулдай тьурла, квекайни кьегьалар жеда!", - лугьудай яшлу касди, клусни зарафат квачиз.

Дяведай ам залан хирер алаз хтанай. Сивин са патални цжел-хемди ягъай хьтин гел аламай. Касдин сиве сарар амачир, проте-зар тваз, акхьуддай, гьар сеферда хуьрек недайла. Катулда, адет яз, жими хуьрек (хешил, тьурарин хапла, чIахарин аш, чIигьиртма) жедай. Жакьвадай сарар герек тушир затлар. Кьуьзудан гуьгуьл кьумбардай аскердин катулди.

Гадайрини, яшлуда теклифайла, ваь лугьудачир. Дадмишдай аскердин катулдай, ахпа фена виклеьдиз векь ядай ва я цан цадай. Зани акI фикирдай: дугьриданни, аскердин катулдай тьурла, виклеьг жезвайди я вирибур. Гьавилай а катулдай са затI тьунихь зи вил галай. Ахьтин дуьшуьшни вич-вичелай хьана.

Мафи бадеди, Ибреш бубадин кьариди, са юкьуз, чан бала, чи женжел ШагьутI кивале авач, и катул фермадал алай Ибреш буба-див агакьара. Хтайла бадеди ваз ичин зурарни гуда, клерецарни, лугьуда.

"Пагь, лагьана за рикIяй, ичин зурарни клерецар... Аскердин катулдай тьун гуда лугьудач..."

Фена зун фермадал. Ибреш бубадиз нисинин тьун гваз. Катул за жуван хьуьчуьз вегьена. Лап кьулайдиз кьазвай завни ам. Шихинин чантада тунвай лацу ракъун кьаб кьалпагъди акI кьвнавай хь, клани кьван кьаб югьура, цавай гадара, ачух жедайди туш, я стIални авахьдач. Авахьдай, чкIидайдакI аскердин катул жедайни? Походра, рекьера, живерикни марфарик санал жедайда чими хуьрек чимидакIа, кьайиди кьайидакIа хуьзвай, Ибреш бубадизни адакIа виринра юлдаш гьавилай хьанвай...

Фермадив агакьдайла са десте кицIери, кьал кваз, зи кьарши-диз чукурна. Зун акьваз хьана. Низ чиди, гьайванриз вуч акунвайтIа.

КилигайтIа, зи далудихь зун рекье твазвай чи цIарба гала. Ки-цIериз гьам акунвай. Залайни алатна, абуру ЦIарбадал гьужумза-вай. Амма ЦIарбади акI вичин кьил чуьнуьхна хь, кицIериз амуьк-айди зи патав хтана, хуьрек авай чантадикIа ни чуьгун хьана. Зун гьавурда акьуна: и "куьмекчийризни" гагь-гагь катулдакIа пай жа-гьизва...

Ибреш бубади фадлай зун вилив хуьзвай. "Ша бубадин, ша, кицIери вак кьядач. Абуруз хьсан мугьманар хуш кьведа..."

Кьазмадин вилик секуьдал кьулайдакIа чка кьуна Ибреш буба-ди аскердин катул чантадай акьудна. Адан кьене мад са чанта-кьул-тух авай. Ана аскердин лацу ракъун тьур, шиш, чуьлул, пудни санал са тIвалунал алкIурна, хуьзвай. Им са суьгуьурдин ядигар тир.

Катулдин кьалпагъ алудайла, зи нерихь таза некIединни кьуь-луьн миьхи гьуьруькай рганвай хешилдин низер галуькна. Тухдан иштIагьни, белки, ачух жедай.

Кьалпагъдин винел, кьенени вад пиплен гьетрен шикил атIанвай. Ада, исятда кьеле ганвайда хьиз, цIарцIар гузвай. Ибреш бубади гьа гьетрен винел лацу кьалпагъдиз нек цана, ахпа хешилни акьудна, зав карасдин тьур вугана. Вичи аскердин лацу тьур кардик кутуна.

- Неь, хва. Аскердин катулдай тьурла виклеьг жедайди я, - ла-гьана ада, за тьур кьачун вилив хвена.

Заз фадлай и катулдин хуьрек дадмишиз кланзавайтIани, ре-гьуьвалзавай. Амма Ибреш бубади вичин сарар садни амачир си-виз иштIагьдивди таза, ргар хешил некIедихь галаз вегьезвай тегь-ер акурла, зи иштIагь мадни ачух хьана...

Пагь, аскердин катулдай тьур а хешилдин дад вири уьмуьрда зи рикелай физвач. Виклеьг гьикьван хьанатIа заз чидач. Амма ажуз-вални за санални авунач. Аник аскердин катулдин пайни квайди якъин я. А залум дявейра чи бубайриз тьун гайи катул...

Квез чидани?

Чи мухбир

Яд вуч я?..

Яд чна хьвазвай, чуьхуьзвай, хуьрек гьазурза-вай, куьрелди, виринра герек тир, вирера, гьуьлера, вацIара, булахра... авайди квез чиди.

Яд цавай, булутрикай, циферикай, марф, жив яз, чилел авахьзава, чили кужумзава. Булахар, хуьлер, вацIар, гьуьлер арадал хквез, мад гьуьлерихьди авахьзава...

Вичин бинедай яд кьве жуьре газдикIа ибарат я: водороддикIа ва кислороддикIа.

ЯтIани яд махсусдакIа, маса гзаф затIар хьиз, арадал гьизвач. Ам тлебиатди чаз гузва.

Амма химиядин лабораторийра яд арадал гьиз жеда. Винидихь тIварар кьунвай кьве газ сад-садак акадарна, махсус кьапара ргар ийизва, яни цIай яза-ва. ИкI арадал кьезвай цин кьадар лап тIимил я...

Яд гьикьван залан я?

Цихь заланвал авайди виридаз чиди. Амма адан кьадар цин гьалдилай аслу я. Яни цик квай кьелерин ва маса затIарин кьадарди цин заланвал арадал гьизва.

ИкI, 1 литр марфадин цин заланвал, ам 4 градус-дин чими авурла, 1 килограммдиз (1000 граммдиз) барабар жеда.

Амма, яд чими ийиз эгечIайла, ам кьезил жез

эгечIа. Гьавилай 1 литр кьайи яд 1 литр чими целай залан жеда.

Са литр яд ва са литр мурк

Яд 0 градусдин ва адалай агьуз кьайи авурла, ам муркIадиз элкьведа.

Кьайи хьайила, яд залан жедайди чаз чиди. Гьавилай 1 литр мурк 1 литр целай залан хьун вилив хуьда.

Гьакьикьатда акI жедач. Куьз лагьайтIа, кьайи хьайила яд ам авай кьаб кьван (объемдиз) чIехи жез-ва. ИкI 1 литрдин кьапуна яд гзаф (999 грамм), муркI тIимил (990 грамм) жеда...

Гьуьлуьн яд вучиз кIуь я?

Гьуьлуьн яд гзаф кIуь тирди виридаз чиди. Океан-нар, гьуьлер марфарин, живерин ятари, гьакIни вулкан-рай цавуз акьатзавай бугьди (парди) арадал гьизва.

Марфадин ва гьакI бугьдин цихь са дадин галач. Амма гьуьлера, океанра авай яд кIуь я. Инриз акьван кьелер вацIарин ятари гьизва.

Кьелер яд хьиз бугьдиз элкьведач. Гьавилай абур санал кIватI жез, еке клусар, кьаябар арадал кьезва, гьуьлерин, океанрин ятарни кIуь жезва.

Винелай гьуьлуьн яд гьакьван миьхьиди хьиз аква-да. Гьакьикьатда адак жуьреба-жуьре кьаришма-яр гзаф ква...

("Вуч? Вучиз? ГьикI?". Аялар патал суалринни жвабрин чIехи энциклопедиядай).

Аялрин рикI алай шаир Нариман КЪАРИБОВА вичин клани дустариз - гьвечIи кIелчийриз цIийи ктаб гьазурзава. Агьадихь а ктабдин эсеррикай язибур гузва.

Нариман КЪАРИБОВ

Эрзиман мурад

Шадвилелди, аялар,
Куьрединни Кьубадин,
Кьабула куьне чIалар
Куь Нариман бубадин.
Жуван хайи хтулрай кьаз
Куьн, вири аялар,
Квез чIал бахшун хуш я заз,
Риклеваз пак хиялар.
Акурай квез дем-сувар
Ахварани йифериз,
Куьн патал ачух цавар,
Лув гуз авай лифери.
Гьар чкада рахазва зун,
Зи фикиррин макьсад яз,
Даим куьн хушбахт акун,
Лап эрзиман мурад яз.

"Кабач"

Чи кали, вич лап яру,
Хана дана пел цIару.
ГьвечIи хтул Аладина
Калин патай и савкьат -

Хкана тадиз а дана -
Цурай кIвализ саламат.
Адаз нек клан хьайила,
Дидед патав хутахиз,
Тийижз архайинвал,
Ава зи хтул дамахиз.
Гзаф шад я Аладин,
Лугьуз, хьсан кар хьана.
Фикирна хьиз, данадиз
"Кабач" лугьур тIвар гана.

Кадетрин мани

(Дербентдин кадетрин мектебда кIелзавайбурун мецелай)

Дербентда ава чахь чи,
Кадетрин чIехи мектеб,
Уьмуьрда авай вичихь
Чун патал зурба метлеб.
ГьвечIи ятIан, кьуьнерал
АлукIнаваз пагонар,
Вафалу яз кьинериз,
Кьалуриз кьастни гьунар.
КIелзава чна гьар юкьуз
И мектебда чаз масан,

Вири тарсарай кьачуз
Кьиметар хьсан ва лап хьсан.

Спортдани, ахлакьдани
Чахь ава чаз хас тир гимн,
Хийирлу кIвалахрани
Жезва чун зирек, лигим.
Хуьз баркаллу адетар,
Намусдивни виждандив,
Гьазур я чун, кадетар,
Кьуллугь ийиз Ватандиз!

Пуд дуст

Чи магьледа ава пуд дуст:
Мирим, Беглер, Алимет.
ГалатайтIан тежедай сушт,
ЧIугваз кландайбур зегьмет.
Хуьре авай яшлугуьруз
Гудайбур я куьмекар,
Мектебдани ава кьачуз
Вири хьсан кьиметар.
Ингье, кьени гьвечIи дустар
Пудни санал кьурак ква,
Накь гьиле кьур хийирлу кар
Тадач лугьуз, зуракI яз.
Алиметни Мирим, Беглер
КIвалахдик ква виклеьдиз,
КIарасдикIа кIватIиз кIвалер
Чпин дустар-нуькIвериз...

Бубадихь галаз хтай бахт

Марият АБДУЛЛАЕВА

Ватанди цIай кьунвай сифте вахтар тир. Адан гьарайдиз агьзуррал-ди инсанар физвай. Абурун жергедик кIвале жегьил свасни куьрпе аял тур зи чIехи бубани квай...

ЧIехи ягьунар хьана, чIехи кьиникьарни. Гьар юкьуз, гьафтеда чи хуьруьзни чулуав чарар хквезвай...

Чи аскерри Рейхстагдал Гьалибвилдин пайдах акIурайла, хабар вири дубьнядиз чкIанай. Амма дяведай элкьвена вири хтаначир. Абурукай яз - чи чIехи бубани. Бязибуру ам ама, бязибуру амач лугьузвай. И ванери кIвале амай жегьил сусан ийир-тийир квадарнавай. Адаз вуч ийидатIа чизмачир. ЯтIани, ада вичин намус квадарнач, дагьларин адет-ралди яшамш хьана, зегьмет чуьгуна, аялни хвена...

Ийкьарикай са кьуз чIехи буба, чубарук хьиз, хабарни авачиз кIвализ хтана! ЧIехи дидедин шадвилехь кьадар амуькьнач. Эгер ахьтин шадвили инсандик лувар кутадайтIа, чIехи диде гьетерал кьван хкаж жедай... ЧIехи буба хтунин гьурметдай межлис кьурмишна. Вири хуьруь адаз хваш-беш авуна. Адани вичикай суьгьбетна. Ахпа чир хьайивал, залан хер хьана, буба яргьалди госпиталриз аватна. Гьавилай адакай хабар амуькьначир... ЧIехи диде, адахь галаз свасни, бици балани бахтунин луварик ахкатнай... Кьуй инсанар руьгьдай вегьедай дявевар мад чилерал таххурай! Рухваря - дидейривай, бубаяр - веледривай, сусаривай кьакьат тавурай!..

Цийн Фригь.

Саид ТАГЬИБЕГОВ

Эмиров

Тагьира ваз яна мани,
Чешнелу, хьсан, Эмиров.
Гьейранна чун крари ви,
Цаварин аслан, Эмиров!

Гьайиф татай са клусни чан,
Хуьдай чIавуз диде-Ватан,
Уьмуьр авур халкьдиз кьурбанд,
Магьалриз масан, Эмиров.

Парча-парча авур душман,
Вердишарай цавар кьакьан,
Вун ракь тирни, тирни гьулдан,
Кард тирни-инсан, Эмиров!!!

Цаву хуьзма кьени ви гел,
Дагьларин хва, тахьай энгел,
Вун фашистриз хьана цIун хьел,
Гьунаррин лейсан, Эмиров!...

Цийн Фригь.

Мергьяматлувал

“Лекьерин” къайгъударвилер

Республикада коронавирус себеб яз четин гьалар арадал атай макъамда мергьяматлувилин “ЛЕКИ” фондунини хейлин кваллахар кылизи акъудна.

Гзаф ватанэгълийрин гьалгьвал авайдалай пис хъунин гьакъикъат фикирда къуналди,

майдиз “ЛЕКИ” фондунини ФЛНКА-дихъ галаз санлай гьар йисуз кыле тухузвай ифтардин чкадал ции хусуи такъатрихъ Дагъустандин эменни тимил авай хизанриз недай суьрсатар паюннин кьарар къабулна.

Мергьяматлувилин серенжемдиз шериквал авур гьар са ватанэгълидин къайгъударвал себеб яз, дарда авай 1300 хизандив санлай 15 тонн недай суьрсатар агакьарна. Кьилди кьачуртла, серенжем Кьиблепатар Дагъустандин районрин, Дагъустандин Огни шегьер-

дин турпагъра кылизи акъудна. Тешкилатрин активистри кьейдзавайвал, тлугъвалдин шартлара суьрсатар чкайрал агакьарунин карда гуьгъуьллувилелди зегьмет члугурбур халисан ватанпересар ва кьегьалар я.

Июндин сифте кылера «ЛЕКИ» фондунини корона-вирусдикди начагъ хъанвай 100 кас сагъар хъийидай дарманар, 17 литр кислороддин баллонар, гзаф сеферра ишлемишдай кислороддин хъуьцуьганар (40 литр) маса кьачуна. Санлай кьачурла, зарбачийри маса ватанэгълийрин куьмекарни галаз и затлар кьачун патал 800 агъзур манатдилани гзаф пул кватна. Кьилди кьачуртла, и жигьетдай куьмекар Мегьарамдхуьруьн, Докъузпара, Ахцегъ, Рутул, Сулейман-Стальский, Кьурагъ ва Хив районри агакьна.

Ихтилат физвай фондунин векилри милли меденят вилик тухунин макъсадалдини гзаф крар кылизи акъудзава. Хъсан серенжемрик кьил куьтазвай ватанэгълийри баркалла!

Чи ватанэгълияр - гьар сана

Чехи агалкъун

Къве йис идалай вилик чна газет кьелзавайбур РФ-дин лайихлу духтур, медицинадин илимрин доктор, здравоохраненидин хиле гзаф йисара зегьмет члугунвай ва гьакъисагъвилелди давамарзавай Хийир Тагъирович АБДУЛКЕРИМОВАХЪ галаз танишарнай.

И йикъара Хийир Абдулкеримовахъ хъанвай мад са чехи агалкъундикай адан ярар-дустари чав хабар агакьарна. Малум хъайивал, 2020-йисан Вироссиядин духтурин конкурсдин “Лап хъсан оториноларинголог” номинацияда Х.Абдулкеримова сад лагъай чка къуна. 36 номинациядикай ибарат чехи конкурсда санлай 526 лайихлу духтурди иштиракна. Гъалибчийр и йикъара РФ-дин здравоохраненидин министр Михаил Мурашкодин председателвилек квай конкурсдин кылин комиссияди тайинарна.

Ахцегъ райондин Калук хуьрай тир Хийир Абдулкеримов 1986-йисалай Уралда яшамеш жезва. Ина ам оториноларингологиядин ва нейрохирургиядин рекъяй тварван авай пешекар, Уралдин федеральный округдин ва Свердловскдин областдин кылин отоларинголог, Уралдин гьукуматдин медицинадин академиядин профильный кафедранин заведующий, профессор, Екатеринбургдин 40-нумрадин ГКБ-дин оториноларингологиядин отделенидин заведующий я.

Пешедин рекъяй сифтедай

духтурди Тюменда, Агъа Тагилда кваллахна, гуьгъуьнлай ам Екатеринбург шегьердиз акъатна. Медицинадикай хъсан хабар авай алим яз, Хийир Тагъировича 300-дав агакьна илимдин кваллахар, гъа жергедай яз 5 монография, студентар патал 15 пособие кхьена.

Нуфузлу пешекар гъамиша кваллахдик, гьерекатдик ква. Ам нерай гипофиздин лап четин операцияр кылизи акъудзавай тежрибалу хирург я. Ихътин операцияр кылизи акъудиз жезвай хирургар чи уьлкведа са акъван гзаф авач.

Хийир Тагъировичан регимлувилик, дикъетлувилик, бажарагълувилик чпин патай интернетдин сайтда алхишдин гафар кхъизвайбуру ам Аллагъдин патай пай ганвай кьеттен пешекар яз гьисабзава.

Къейдна кланда хьи, Абдулкеримоври саки духтуррин сихил арадал гъанва. Хийир Тагъировича уьмуьрдин юлдаш Зубейда Сейфуллагъовнадихъ галаз пуд хва чехи авунва. Чехи къве хвани духтурар я.

Х.Абдулкеримова медицинадин илимрин кандидатвилек диссертация 1996-йисуз Санкт-Петербургдин С.М.Кирован тварунихъ галай Военно-медицинский академияда ва докторвилек диссертация 2003-йисуз Санкт-Петербургдин И.П.Павлован тварунихъ галай медицинадин госуниверситетда хвена.

Россиядин оториноларингологрин илимдин кваталдин президиумдин член, и рекъяй Свердловский областдин ва Уралдин кылин пешекар, Свердловский областдин здравоохраненидин министерствода оториноларингологиядин рекъяй медицинадин къуллугъчийр аттестация авунин комиссиядин председател, гъа и пешедай РФ-дин Минздравдин бюродин член, Свердловский областдин патай Вироссиядин “Объединение ЛОР педиатров” жемиятдин ассоциациядин член я.

Хийир духтурди гьар йисуз вичин гъвечи ватандиз хъфидай мумкинвилерни жагъурзава.

Чна Хийир Тагъировичаз къазанмишнавай цийи агалкъун мубаракзава. Къуй адахъ чандин сагъвал ва кваллахда мадни зурба агалкъунар хуьрай!

Къез чидани?

Филерикай

Чилел яшамеш жезвай гъайванрикай виридалайни екеди фил яз гьисабзава. Филерихъ вирибуруз малум тушир кьеттенвилерни ава. Ингъе абрукай бязи итижлу делилар:

- Филдин са гунг 200 килограммдин заланвилез барабар хъун мумкин я.
- Филеривай чпин еке япарин куьмекалди беден кьуриз жезва.
- Нек хъвадай гъайванрикай хкадариз тежезвайди анжах фил я.
- Филдин хуртлудихъ 40 агъзурдалай гзаф жуклумар ава.
- Юкъван гьисабдалди, филер 60-70 йисуз яшамеш жезва.
- 22-сентябрь дуьньяда филер хуьнин югъ яз кьейдзава.
- Филериз арахисар кландан.

- Филдиз гьар юкъуз 300 килограмм тлун ва 160 литр яд герек жезва.
- Дуьньяда къве жуьредин филер ама: Африкадин ва Азиядин.
- Азиядин филдивай вичин хуртлудма 8,5 литр яд къаз жезва.
- Филдин нефтл инсандинадалай 3-4 сеферда еке я.
- Адет яз, филер гьар юкъуз 2-3 сятда ксуда.
- Филериз члужерихъай кичледа.
- Филер инсанрин гьиссерин (гъамунин, шелдин) гъавурда акъада.
- Ракъини кун тавурай лугъуз, филери къум ва кьар ишлемишда.
- Тебиатда филери суткадин къене 20 сят къван недай затл жагъуруниз серфзава.
- Чехи филдин заланвал 5 тонндив агакъда.
- Филдин бедендин яргъивилел 6-7 метр жеда.
- Дуьньяда Африкадин филер зур миллион къван аваз гьисабзава, Азиядинбур - тахминан 10 сеферда тимил.
- Филер гзаф акъуллу, дуствал кландай гъайванар я, абуру къадим девирлилай инихъ инсанриз къуллугъзава.
- Филер нехирралди яшамеш жезва.

Дуьньяда

Банкоматрай ракъурайтла...

Гатун эвел кылерилай Сбербанкдин банкоматрай кылизи акъудзавай вири переводар пулдихъ хъанва. Ракъурзавай пулдин кьадар гьар гьихътинди хъайитлани, ватандашар са процент комиссия гуниз мажбур жезва. Идакай “Новости” РИА-ди хабар гана.

Къейдзавайвал, регионрилай аслу тушиз, къазвай пулдин (комиссиядин) кьадар 1 агъзур манатдилай артух жедач. Цийи кьайда 2-июндилай кардик кутунва.

Кредитдин тешкилатди раижайвал, гзаф муьштерийри сада-сада “Сбербанк-онлайндин” ва “СМС-банкдин” куьмекалди пул ракъурзава. И дуьшуьшра 50 агъзур манатдин кьадардал къван ракъурзавай пул гъавая кылизи акъудиз жезва.

Агъуз аватзава

24-июндин делилралди, Россиядин 85 регионда санлай 606 881 касдик коронавирус акатнава. 8513 кас къенва, 368 822 - сагъар хъувунва. “Интерфакс” чешмеди кхъизвайвал, вирус акатзавайбурун кьадар югъ-къандавай тимил жезва.

24-июндиз дуьньяда вирус акатнавайбурун кьадар 9 266 021-дав агакьна. Санлай кьачурла, дуьньяда 477 643 кас вирусди къена. 4 632 645 кас сагъ хъхъана.

Куклун-чухун галачиз

Белоруссиядин президент А. Лукашенкоди яракъар гзаф арадал гъунин чарасузвиликай малумарна. Идакай “Лента.ру” чешмеди хабар гана.

Ада гуьлле гудай яракъар, женгинин суьрсатар арадал гъунин, гьакъни алай аямдин яракъар, гъа жергедай яз ракетайрин комплексар арадал гъунин карни вилик тухун герек яз гьисабзава.

Лукашенкодин фикирдалди, уьлкве кьечепатай экономикадин жигьетдай басрухдик кутун мумкин я. “Вучиз лагъайтла чакъ галаз дяве авун хаталу я, амма уьлкведин дережа агъуз ийиз кланзавайбурун ава”. Белоруссиядин регьберди вири месэляяр ислягъвилелди гъялуниз, куклунрик-чухунрик кьил кутун тавуниз эвер гана.

Духтурар кьит я

Россияда духтуррин кьитвал 20 процентдикай ибарат я. Ихътин делилар Сеченован тварунихъ галай Москвадин Сад лагъай медицинадин университетдин ректор П.Глыбочкоди малумарна. Адан гафар “ТАСС” чешмеди раижна.

Здравоохраненидин хиле пешекарар кьит хъунин месэла гъалун патал Глыбочкоди профилдинбур тушир университетра медицинадиз талукъ факультет ачухун теклифна.

Къейдзавайвал, гзафни-гзаф Камчатский крайда духтурар бес жезвач.

Наразивал

Токиодин мулкара США-диз ракетайриз акси оборонадин комплексар эцигдай фикир авай, амма Япониядин гьукумди наразивал къалурна. Хабарар кьунин серенжемда иштираккай агъалийрин са паюни наразивилин тереф хуьзва. “Новости” РИА-ди хабар гуьзайвал, идан гьакъиндай уьлкведа тухванвай ахтармишунри шагъидвалзава.

Хабарар кьунин жуьреда тешкилай ахтармишунра 18 йисалай виниз яшда авай 1270 агъалиди иштиракна. Идалай вилик хабар гайивал, Японияди разисузвал къалурунине себебрикай сад коронавирисдин тлугъвал я. Гьукумдарри ракетайриз акси комплексдихъ галаз алакьалу экономикадин, технический месэляйрин метлебдизни фикир гуьза.

США-ди 2023-йисуз Япониядин островра ракетайриз акси оборонадин комплексар эцигунин план гъеле 2017-йисан эхирда малум хъанай.

Ихтибар зайиф жезва

Украинадин президент В. Зеленскийдиз халкъдин патай авай ихтибардин дережа са йисан муддатда агъуз аватна. Идан гьакъиндай “Социальный мониторинг” центради тухвай ахтармишунрин делилри шагъидвалзава, кхъизва “Страна.иа” чешмеди.

Хабарар кьунин серенжемдин нетижайрал асаслу яз, Зеленскийдиз тамамвилелди анжах 13 процентди ихтибар ийизва. Уьлкведин кылизи тамамвилелди ихтибар тийизвайбур кьадар 28,3 процентдикай ибарат я. Амайбур атлай жаваб гуз тежезвайбур, къве риклин хъанвайбур я.

Къурху гана

США-дин президент Д.Трампа милли хатасузвилидин рекъяй вичин виликан меслятчи Д.Болтон дустагъда ацукьун ва адавай пулдин такъатарни вахун лазим тирди малумарна. Идакай Трампа вичин Twitter-аккаунтда кхьена.

Трампа фикирдалди, къазанжи кьачунин макъсадалди сирлу информация раижай Болтоназ ихътин жаза къеззва. Трампа идалай вилик Болтоналай гьил кьахчур макъамдин патахъайни гъайиф члугъваза.

Цавун гъужум

Сириядин Сувейда ва Дейр-эз-Зор вилаятра авиациядин цийи гъужум кыле фена, хабар гуьза “SANA” агентстводи.

Гъавадай авур гъужумдиз Сириядин ПВО-ди аксивална. Гъужумдин нетижакда къве военный къена, къуд касдални хирер хъана. Материалдин жигьетдайни зарар хъана. “South Front” чешмеди тестикъарзавайвал, авиациядин гъужум Израилдин армияди кылизи акъудна.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понеделник, 29 июня

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Самолет летит в Россию» 16+
11.10 «Служа Родине» 12+
11.30 Т/с «Штрафник» 8 с.
12.30,14.30,16.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Годак» 6+
13.25 «Парламентский вестник» 12+
13.50 «Память поколений. Саадлула Мусаев» 12+
14.15 Д/ф «Последний житель Гамсутля» 12+
14.55 «Человек и право»
16.05 «Арт-клуб» 0+
16.55 Д/с «Исчезновения»
17.25 Т/с «Штрафник» 9 с.
18.30 Мультфильм 0+

18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Здоровье» 12+
21.05 «Экологический вестник» 12+
21.20 «Учимся побеждать»
21.40 «Дагестан туристический» 6+
21.55 «На виду» 12+
22.55 «Черным по белому»
23.20 «Угол зрения» 16+
23.50 Д/ф «Белла, чао, или Цветок на память» 1 с.
00.55 «Черным по белому»
01.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.50 «На виду» 12+
02.15 «Здоровье» 12+
03.00 «Черным по белому»
03.05 «Учимся побеждать»
03.20 «Дагестан туристический» 6+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Время покажет».
15.00 Новости. (16+).
15.15 «Давай поженемся!»
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 Вечерние новости.
18.40 «На самом деле».
19.40 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Знахарь».
22.25 «Док-ток».
23.25 «Вечерний Ургант».
00.00 «Познер».
01.00 «Время покажет».
03.00 Новости.
03.05 «Время покажет».
03.30 «Наедине со всеми».
04.15 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даймокс» (на чеченском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.30 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 «Судьба человека с Борисом Корчевниковым».
12.40 «60 минут».
14.00 «Вести».
14.50 Т/с «Тайны следствия».
17.00 «Вести».
17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир».
18.40 «60 минут».
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Березка».
23.40 «Вечер с Владимиром Соловьевым».
02.00 Т/с «Тайны следствия».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала».
06.00 «Утро. Самое лучшее».
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след».
09.25 Т/с «Морские дьяволы».
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы».
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
13.50 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.25 «ДНК».
18.30 Т/с «Пес».
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Пес».
21.30 Т/с «Алекс Лютый».
23.40 «Сегодня».
23.50 «Поздняков».
00.00 Т/с «Шелест. Большой передел».
01.55 «Мы и наука. Наука и мы».
2.45 Т/с «Морские дьяволы».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров».
07.05 «По делам несовершеннолетних».
09.10 «Давай разведемся!»
10.20 «Тест на отцовство».
12.25 Д/ф «Реальная мистика».
13.30 Д/ф «Понять. Простить».
14.35 Д/ф «Порча».
15.05 Мелодрама «Забывая женщину».
19.00 Мелодрама «Девушка средних лет».
23.00 Т/с «Исчезнувшая».
01.00 Д/ф «Порча».
01.25 Д/ф «Понять. Простить».
02.20 Д/ф «Реальная мистика».
03.10 «Тест на отцовство».
04.50 «По делам несовершеннолетних».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 Х/ф «Первый эшелон».
10.35 «Короли Эпизода. Станислав Цехан».
11.30,14.30 «События».
11.50 Т/с «Она написала убийство».
13.40 «Мой герой. Анастасия Стоцкая».
14.50 «Город новостей».
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи»
17.00 «Хроники московского быта».
17.50 «События».
18.10 Детектив «Три в одном».
22.00 «События».
22.35 «Война теней».
23.05 «Знак качества».
00.00 «События. 25-й час».
00.30 «Петровка, 38».
00.45 «Полезная покупка».
00.55 «90-е. Золото партии».
01.35 «Знак качества».
02.15 Д/ф «Малая война и большая кровь».
03.00 Д/ф «Ворошилов против Тухачевского. Маршал на заклятие».

ЗВЕЗДА

06.00 «Не факт!»
06.35 Д/ф «Легенды государственности».
07.25,08.15 Д/ф «Шарль де Голль. Его Величество Президент».
08.00,13.00 Новости дня.
08.40,10.05 Х/ф «Ожидание полковника Шалыгина»
10.00 Военные новости.
10.25,13.15,14.05 Т/с «Синдром Шахматиста»
14.00 Военные новости.
14.30 Х/ф «Калачи».
16.15 Х/ф «Прорыв».
18.00 Новости дня.
18.30 «Специальный репортаж».
18.50 Д/с «Равновесие страха. Война, которая осталась холодной».
19.40 «Скрытые угрозы».
20.25 Д/с «Загадки века».
21.15 Новости дня.
21.30 «Открытый эфир».
23.05 Х/ф «Внимание! Всем постам...»
00.45 Х/ф «Взрослые дети».
02.00 Х/ф «Святство гусара».

вторник, 30 июня

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Риф Ларгов» 12+
11.30 Т/с «Штрафник» 9 с.
12.55 «Здоровье» 12+
13.45 «Экологический вестник» 12+
14.05 «Учимся побеждать»
14.25 «Дагестанский календарь» 0+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 «На виду» 12+
15.25 «Дагестан туристический» 6+
15.45 «Угол зрения» 16+
16.55 Д/с «Исчезновения»
17.25 Т/с «Штрафник» 10 с.
18.30 Мультфильм 0+

18.45 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.50 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
21.40 «Молодежный микс»
21.55 «Человек и вера» 12+
22.55 «Черным по белому»
23.20 «Память поколений. Магомед Гамзатов»
00.15 Д/ф «Мельник Саидгасан» 12+
00.55 «Черным по белому»
01.15 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
01.50 «Подробности» 12+
02.10 «Дагестанский календарь» 0+
02.15 «Молодежный микс»
02.30 «Человек и вера» 12+
02.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
03.45 «Черным по белому»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Время покажет».
15.00 Новости. (16+).
15.15 «Давай поженемся!»
16.00 «Мужское/Женское».
17.00 «Время покажет».
18.00 Вечерние новости.
18.40 «На самом деле».
19.40 «Пусть говорят».
21.00 «Время».
21.30 Т/с «Знахарь».
22.25 «Док-ток».
23.25 «Вечерний Ургант».
00.00 «Право на справедливость».
01.00 «Время покажет».
03.15 «Наедине со всеми».
04.45 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.30 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00 «Вести».
11.30 «Судьба человека с Борисом Корчевниковым».
12.40 «60 минут».
14.00 «Вести».
14.50 Т/с «Тайны следствия».
17.00 «Вести».
17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир».
18.40 «60 минут».
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Березка».
23.40 «Вечер с Владимиром Соловьевым».
02.00 Т/с «Тайны следствия».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала».
06.00 «Утро. Самое лучшее».
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след».
09.25 Т/с «Морские дьяволы».
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы».
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
13.50 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.25 «ДНК».
18.30 Т/с «Пес».
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Пес».
21.30 Т/с «Алекс Лютый».
23.40 «Сегодня».
23.50 Т/с «Шелест. Большой передел».
02.35 Т/с «Морские дьяволы».
03.40 Т/с «Под прицелом».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров».
07.05 «По делам несовершеннолетних».
09.10 «Давай разведемся!»
10.20 «Тест на отцовство».
12.25 Д/ф «Реальная мистика».
13.30 Д/ф «Понять. Простить».
14.35 Д/ф «Порча».
15.05 Мелодрама «Девушка средних лет».
19.00 Мелодрама «Мачеха».
23.00 Т/с «Исчезнувшая».
01.00 Д/ф «Порча».
01.25 Д/ф «Понять. Простить».
02.20 Д/ф «Реальная мистика».
03.10 «Тест на отцовство».
04.50 «По делам несовершеннолетних».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.15 «Доктор И.» (16+).
08.45 Х/ф «Суета сует».
10.35 Д/ф «Галина Польских. Под маской счастья».
11.30 «События».
11.50 Т/с «Она написала убийство».
13.40 «Мой герой».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи»
17.00 «Хроники московского быта».
17.50 «События».
18.15 Детектив «Три в одном».
22.00 «События».
22.35 «Осторожно, мошенники! Налетчики-водопроводчики».
23.05 Д/ф «Любовь Полищук. Гадкий утенок».
00.00 «События. 25-й час».
00.30 «Петровка, 38».
00.45 «Полезная покупка».
00.55 «Прощание. Виталий Соломин».
01.35 Д/ф «Любовь Полищук. Гадкий утенок».

ЗВЕЗДА

06.00 «Специальный репортаж».
06.20 Д/ф «Штурм неба. Выжить в пятом океане».
08.00 Новости дня.
08.25 Х/ф «В двух шагах от Рая».
10.00 Военные новости.
10.10,13.15,14.05 Т/с «Вендетта по-русски»
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.30 «Специальный репортаж».
18.50 Д/с «Равновесие страха. Война, которая осталась холодной».
19.40 «Легенды армии».
20.25 «Улика из прошлого».
21.15 Новости дня.
21.30 «Открытый эфир».
23.05 Х/ф «Большая семья».
01.10 Х/ф «Не бойся, я с тобой».
03.35 Х/ф «Близнецы».
04.55 Д/ф «Две капитуляции III рейха».

среда, 1 июля

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Вся королевская рать» 12+
11.30 Т/с «Штрафник» 10 с.
12.55 Х/ф «Пятёрка отважных» 0+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.35 «Подробности» 12+
15.00 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
15.50 «Человек и вера» 12+
16.50 Д/с «Исчезновения»
17.20 Т/с «Штрафник» 11 с.
18.20 «Арт-клуб» 0+
18.45,01.15 Передача на даргинском языке

19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 «Здоровье» 12+
21.40 «Дагестан туристический» 6+
21.55 «Городская среда»
23.20 «Аутодафе» 12+
00.00 «Память поколений. Аметхан Султан» 12+
01.50 «Городская среда»
02.15 «Дагестанский календарь» 0+
02.20 «Арт-клуб» 0+
02.40 «Здоровье» 12+
03.25 «Аутодафе» 12+
04.00 «Дагестан туристический» 6+
04.15 Передача на даргинском языке 12+
04.50 «Городская среда»
05.35 Х/ф «Последний дюйм» 0+

ПЕРВЫЙ

06.00 Новости. (16+).
06.10 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
10.20 «Байкал. Новый ковчег».
11.20 «Видели видео?»
12.00 Новости. (16+).
12.20 «Видели видео?»
14.20 Х/ф «Весна на Заречной улице».
15.00 Новости. (16+).
15.20 «Весна на Заречной улице».
16.25 Творческий вечер А. Пахмутовой.
18.00 Вечерние новости.
18.20 Творческий вечер А. Пахмутовой.
19.00 Комедия «Бриллиантовая рука».
21.00 «Время».
21.45 Т/с «Знахарь».
22.40 Х/ф «Белые ночи почтальона Алексея Тряпицына».
00.20 «Россия от края до края. Волга».
01.55 «Наедине со всеми».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00,13.00,14.00 «Вести»
11.30,13.10,14.30 Х/ф «Дневник свекрови».
14.00,16.00 «Вести».
16.10 Х/ф «Дневник свекрови».
17.00 «Вести».
17.15 Х/ф «Дневник свекрови».
18.00 «Вести».
18.10 Х/ф «Дневник свекрови».
20.00 «Вести».
21.05 «Вести». Местное время.
21.20 Т/с «Березка».
23.40 «Вечер с Владимиром Соловьевым».
02.00 Х/ф «София».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала».
06.00 «Утро. Самое лучшее».
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след».
09.25 Т/с «Морские дьяволы».
10.00 «Сегодня».
10.25 Т/с «Морские дьяволы».
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
13.50 «Место встречи».
16.00 «Сегодня».
16.25 «ДНК».
18.30 Т/с «Пес».
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Пес».
22.00 «Место встречи». Спецвыпуск.
00.15 Т/с «Шелест. Большой передел».
02.10 Т/с «Морские дьяволы».
03.40 Т/с «Под прицелом».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров».
06.55 «По делам несовершеннолетних».
09.00 «Давай разведемся!»
10.10 «Тест на отцовство».
12.15 Д/ф «Реальная мистика».
13.25 Д/ф «Понять. Простить».
14.30 Д/ф «Порча».
15.00 Мелодрама «Мачеха».
19.00 Мелодрама «Вторая жизнь».
22.55 Т/с «Исчезнувшая».
00.55 Д/ф «Порча».
01.20 Д/ф «Понять. Простить».
02.15 Д/ф «Реальная мистика».
03.05 «Тест на отцовство».
04.45 «По делам несовершеннолетних».
06.25 «6 кадров».

ТВ-ЦЕНТР

05.50 «Ералаш».
06.10 Д/ф «Любовь в советском кино».
07.00 Х/ф «Человек родился»
09.00 Х/ф «Илья Муромец».
10.30 «Юрий Никулин. Шутки в сторону!»
11.30 «События».
11.55 Комедия «Неподдающиеся».
13.30,14.55 Х/ф «Отель счастливых сердец».
14.30 «События».
17.50 «События».
18.15 Детектив «Три в одном».
22.00 «События».
22.35 «Линия защиты».
23.05 «Прощание. Алан Чумаков».
00.00 «События. 25-й час».
00.30 «Петровка, 38».
00.45 «Хроники московского быта. «Левые» концерты».
01.25 «Прощание. Алан Чумаков».
02.05 «90-е. Уроки пластики».

ЗВЕЗДА

06.00 Д/с «Сделано в СССР».
06.10 «Не факт!»
06.45 Д/ф «Андропов. Хроника тайной войны».
07.30 Х/ф «Добровольцы».
08.00,13.00 Новости дня.
08.20 Х/ф «Добровольцы».
09.50,10.05,13.15 Т/с «Охота на Вервольфа».
10.00 Военные новости.

пятница, 3 июля

РГВК
06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкъи» (на даргинском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.55 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «10 самых... Несчастные красавцы». (16+).

ЗВЕЗДА

06.05 «Специальный репортаж». (12+).
06.25 Д/с «Хроника Победы»

суббота, 4 июля

РГВК
07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро. Суббота». (12+).
09.00 «Играй, гармонь любимая!» (12+).

РОССИЯ 1

05.00 «Утро России». Суббота.
08.00 «Вести». Местное время.

НТВ

05.15 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 Комедия «Мимино». (12+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.35 Мелодрама «Воскресный папа». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05.50 Х/ф «Человек родился»
07.45 «Православная энциклопедия».

ЗВЕЗДА

07.00 Х/ф «Зайчик».
08.00 Новости дня.
08.15 Х/ф «Зайчик».

воскресенье, 5 июля

РГВК
07.00,08.30,19.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

05.35 «Россия от края до края». (12+).
06.00,10.00 Новости
06.10 «Россия от края до края». (12+).

РОССИЯ 1

04.20 Х/ф «Ясновидящая». (12+).
06.00 Х/ф «Вальс-Бостон». (12+).

НТВ

05.15 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 Х/ф «Деа». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.50 «Пять ужинов». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05.50 Х/ф «Встретимся у фонтана».
07.20 «Фактор жизни».

ЗВЕЗДА

09.00 Новости недели с Ю. Подкопаевым.
09.25 «Служу России». (12+).

КУЛЬТУРА 29 ИЮНЯ ПО 5 ИЮЛЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.30 Д/ф «Сакральные места».

СРЕДА

06.30 Максим Горький «Мать».
07.05 М/ф: «Золотая антилопа», «Бременские музыканты».

ЧЕТВЕРГ

06.30 Письма из провинции. Ревда
07.00 Легенды мирового кино.
07.30 Д/ф «Сакральные места».

ПЯТНИЦА

06.30 Письма из провинции. Чудово.
07.00 Легенды мирового кино.
07.30 Д/ф «Сакральные места».

СУББОТА

06.30 Лия Фейхтвангер «Иеффай и его дочь».
07.00 М/ф: «Слоненок».
07.35 Х/ф «Переходим к любви».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

06.30 М/ф: «Мойдодыр», «Котенок по имени Гов».
07.40 Х/ф «Не отдавай королеву».

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиотамаша
ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»

Программа гзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

(Эвел - 23-25-нумрайра)

55. Ва (рикел гъваш куьне гъаклини) куьне: "Эй, Муса! Чун вахъ гъич инанмиш жедач, та чаз Аллагъ ачухдиз аквадалди" лагъай вахт. Ва куьн цайлапанди къуна (ва квеь кьиникъ агакна), куьн килигиз-килигиз.

56. Ахпа Чна квел чан хкана куьн (цайлапанди) къейдалай къулухъ, куьне шукур авун патал!

57. Ва (гъаклини) Чна квеь цифералди хъен авунай ва Чна квеь манну (тарарал жедай ширишдиз ухшар тир, виртледин хътин дад галай шей) ва сальва (чулдин къушарин са жуьре - туртурар) авудна ракъурнай (ва лагъанай): "Неъ куьне, Чна квеь багъишнавай хуш няметрикай (пай ганвай хъсан рузидикай ва ибадат ая Аллагъдиз). (Амма абуру асивална ва шукур авунач абуру няметрин). Ва (а кардалди) абуру Чаз зулум авунач, амма зулум абуру (анжах) чпиз авуна.

58. Ва (рикел гъваш куьне гъаклини) Чна (квеь) лагъай вахт: "Гъахъ куьн и хуьруьз (Байт-уль-Макъдис шегъердиз) ва неъ (анавай хуш няметрикай) квеь клани чкадай ана булдиз ва нушдиз. Ва гъахъ куьн (а шегъердин) варарай сажда ийиз (икрам

гъамбарар са гъахъни авачиз (гъахъсуз) яна кьинай я. Ам абуру (Аллагъдиз) асивал авурвилай ва (чпин Раббиди эцигнавай) сергъатар чурайвилай я!

62. Гъакъикъатда, (чпи) иман гъайибур (муъминар Мугъаммад пайгъамбардин уьмметдикай) ва (Мугъаммад пайгъамбардилае вилик хъайи уьмметрикай) чпи чувуд дин кьиле тухвайбур (Тавратдиз табиий хъайибур), ва "насара"-яр (Иса пайгъамбардин диндиз табиий хъайибур, насраний-Насира - лугъудай хуьруьн тварцелай атанвай гаф я) ва "сабий"-яр (маса диндиз табиий тахъана, чпин тлебиатрал аламай ксар), ни (абуркай) Аллагъдихъ ва Эхиримжи Йикъахъ иман гъанатла ва диндар амал авунатла (гъарда чпин девирда хъайи пайгъамбарри гъайи дин кьиле тухвана. Ахпа Мугъаммад пайгъамбар атайдалай къулухъ вири инсанриз важибул я Исламдиз табиий хъун), абуруз чпин суваб абурун Раббидин патав жеда, ва жедач абуруз я кичевал, я пашманвал.

63. Ва (рикел гъваш куьне гъаклини) Чна квевай "кьинералди мягъкемарнавай икърар (агът)" къачур вахт ва Чна куь винел Турдагъ хкажнай (ва лагъанай): "Къачу (къабула ва

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилай ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Къуръандин аятрин баянар

ийиз, Аллагъдиз муьтлюьгъваллиз) ва лагъ: "гъиттлатун" (гаф) (Рабби, алу да чалай чи гунагъар), (ва) Чна куь хатаярни (гунагъарни) багъишда, ва хъсан крар ийизвайбуруз мадни артухарда (хийрар ва сувабар)".

59. Ва чпи зулум авурбуру (Исраилан несилрикай) (чпиз Аллагъди эмирнавай) гафар абуруз лагъайдалай гъейрибуралди табдил авуна (гафарни дегишарна ва крарни масакла авуна), ва (гъавилай) Чна (а) зулум авурбурул чавай азаб (тегъуьн) авудна, абуру фасикъвал (Аллагъдиз асивал) авуниз килигна.

60. Ва (рикел гъваш куьне гъаклини) Чна квеь гайи нямет куьн Синайда къумлухъ баябан чуьлда цихъ къанхбур яз) Мусадиди вичин халкъ патал (Чавай) яд тлалабайла, ва Чна адаз лагъанай: "Ягъа жуван асадал а къван". (Ада ам асадалди яна) ва адай (а члехи къванцяй) цликъвед чешме (булах) акъатна (Бану - Исраилдин сихилрин къадар тирвал) - гъар садаз (а сихилрикай) чпин "яд хъвадай чка", (чпин булах) чир хъана. (Ва лагъана Чна абуруз): "Неъ ва хъухъ (куьне) Аллагъдин (патай тир) ризкъидикай ва чтуру крар ийиз писвал чуклурмир (куьне) чилел".

61. Ва (рикел гъваш гъаклини) куьне: "Эй, Муса! Чавай гъич сабуризе жевач гъа са тлуьнал (чи рикл янава гъа са тлуьникай). Бес, дуьа ая жуван Раббидиз (тлалаба жуван Раббидивай) чун патал, къуй Ада чаз акъудрай чили битмишарзавайдакай; адан майвайрикай, афнийрикай, серкерикай, мержемерикай ва чичекрикай" лагъай вахт. Ада (Мусадиди) лагъана: "Бес, куьне лап хийирлу шей - усал тирдахъ дегишарзавани (квеь Аллагъди хъанавай и тлуьнар туна - усал, агъа дережадин тлуьнар тлалабзавани)?! Эвич (куьн и къумлухъдай) шегъердиз, гъакъикъатда квеь (ана) куьне тлалаб авур шей жеда". Ва (абуру авур а крариз килигна), абурал гъамшалугъ яз агъузвал ва кесибвал ракъурнава, ва абур Аллагъдин азабдик акатна (абурун гъал - Аллагъдин патай ажугъ алай гъалдихъ элкъвена). Ам (а жаза) абуру Аллагъдин аятрихъ (делилрихъ) кафирвал авурвилай ва (абуру) пай-

кьиле твах) куьне Чна квеь багъишнавай шей (Мусадиди ракъурнавай вагъй авай ктаб) клевивилелди, ва рикел гъваш куьне ана авайди (фикир-фагъум ая ана авайдал), квеь (Аллагъдихъай) кичле хъун патал.

64. Ахпа, адалай гугъуьниз куьн (мад) къулухъ элкъвена (Чи эмирдикай), ва эгер квеь Аллагъдин (патай) мергъамат (куь туба къабулун) ва регъим тахъанайтла, куьн, дугъриданни, еке зиянвал хъайибуркай жедай!

65. Ва гъакъикъатда, квеь чир хъанвай (эй чувуд дин гъайибур) квекай киш юкъуз сергъатар чурайбурун гъакъиндай (гъикл абур Чна жазаламишнатла), ва Чна абуруз лагъанай: "Хъухъ квекай негъ хъанвай маймунар (элкъуьгъ куьн усал маймуниз)".

66. Ва Чна ам (а азаб хъайи хуьр) ибрет яз (вичикай эсер жедай мисал яз) авуна адан вилик квайбурузни (патарив гъай хуьреризни) ва адалай къулухъ къевзайбурузни (гуьгъуьналлайбурузни), ва насигъат яз Аллагъдихъай кичлебуруз.

67. Ва (рикел гъваш куьне эй, Бану-Исраил) Мусадиди вичин халкъдиз лагъай вахт: "Гъакъикъатда, Аллагъди квеь кал туклун эмирзава". Абуру лагъана: "Вуна чун ягъанатрай къазвани?" Ада лагъана: "За Аллагъдивай тлалабзава зун авамрикай хъуникай хуьн (Аллагъди яргъазрай а кардикай)".

68. Абуру лагъана: "Дуьа ая (тлалаба, ялвара) вуна жуван Раббидиз чи патахъай, баян гудайвал Ада чаз, ам гъихътинди ятла". Ада лагъана: "Гъакъикъатда, Ада лугъузва хъи: "Гъакъикъатда, ам я кал - вич я яшлу тушир, я (лап жегъил) дуьгъе тушир, юкван яш авай адан арада". (Тади ая, куьне гила) кьилиз акъудиз квеь эмирнавай кар!".

69. Абуру (мад гуьжетиз) лагъана: "Дуьа ая (тлалаба, ялвара) вуна жуван Раббидиз чи патахъай, баян гудайвал Ада чаз, гъихътин рангунинди ятла ам". Ада лагъана: "Гъакъикъатда, Ада лугъузва хъи: "Гъакъикъатда, ам я кал - хъипи, вичин ранг туьнт хъипиди тир, вичини (адаз) тамашзавайбур шадарзавай".

(КъатI ама)

Исламдин эдебар ва ахлакъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъай алим

(Эвел - 6-7, 9-12, 14-16, 19-25-нумрайра)

Мана: (Аллагъдин тлалабелди! Вири гъамд хъуй Аллагъдиз, Аллагъ члехи я, Аллагъ члехи я, Аллагъ члехи я (виридалай...), Пак я Ам Вичи чаз муьтлюьгъарнавайди им, ва жедачир чавай ам муьтлюьгъариз, ва, дугъриданни, чун Адан патав элкъвена хквеьда. Я Аллагъ! Гъакъикъатда, за (чна) тлалабзава Вавай чи и сеферда хъсанвал ва (Вахъай) кичлевал, ва чна Вун рази жедай амал авун. Я Аллагъ! Къезилара Вуна чаз чи и сефер, мукъвал ая чаз адан яргъавал. Я Аллагъ! Вун я Сагъиб (Мукъвал Куьмекчи) чи сеферда, ва Арха я чи хизанриз, ва мал-деветриз. Я Аллагъ! За Вавай зун хуьн тлалабзава: сефердин четинвилерикай, ва пис мензерайрикай (вилериз пис гъалар акуникай), ва пис гъалара элкъвена хтун: малдин, хизандин ва веледрин гъакъиндай (яни хтайла пис гъалда аваз таквадайвал ая абур).

8. Сефердиз (жез хъайитла) хемис юкъуз зкуьнахъ фад экъечлун, гъадисра и кар къалурнавайвал.

9. Рекъе (чара) инсанрикай кич хъайила, и дуьа келна кланда: "Аллагъумма инна нажгалаука фи нуьгъуригъим ва нагузу бика мин шуруригъим" (мана): "Я, Аллагъ! Гъакъикъатда, чна Вун абурун хура акъвазарзава ва чна Вавай чун абурун писвилерикай хуьнин карда куьмек тлалабзава", Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъанвай жуьре.

10. Сеферда авайла гъаф дуьаяр авуна кланда, вучиз лагъайтла рекъевай касдин дуьаяр Аллагъди къабулзава. Гъадисда лагъанва, (мана): "Са шакни алачиз, пуд жуьре дуьаяр къабулзава: вичиз масада зулум авунвай мазлум касдин дуьа, рекъевай касдин дуьа ва диде-бубади вичин веледдиз авунвай дуьа" (Тирмизий).

11. Рекъе са чкадал акъваз хъайила (ял ягъиз, йиф акъудиз) и дуьа келна кланда: "Агъузуби-калиматил-Лягъи-ттамматил мин шарри ма халакъа" (мана): "За, Аллагъдин лап тамам келимайрин куьмекдалди жуь хуьзва Ада халкънавай (вири) шейэрин писвилерикай".

12. Эгер рекъевай кас йифен сифте къилляй ксуз хъайитла, ада вичин эрчи гъил экъяда (вичиз къулай тирвал), эгер ам йифен эхирдай ксуз хъайитла, ада вичин гъил (дуьз-эди) акъвазарна, къил капашдал эцигна ксуда - экуьн кплуниз геж тахъун патал дерин ахвариз тефидайвал.

13. Рекъе са хуьр, шегъер гъалтайтла, аниз гъахъдайла келдай дуьа ава: "Аллагъумма Рабба ссамавати сабгилу ва ма адзлална, ва Рабба ал-арадина сабгилу ва ма акълална, ва Рабба риягъи ва ма зарайна, ва Рабба шайатлини ва ма адзлална-асъалука хайра гъазигъиль къаряти ва хайра ма фигъа ва хайра мин агълигъа, ва агъузу Бика мин шарри гъазигъил-къаряти ва шари ма фигъа ва шарри мин агълигъа" (мана): "Я Аллагъ! Ирид цаварин ва абурун сериндик квай (вири) заттарин Рабби, ва ирид чилерин ва абурал алай (абуру хкажнавай) (вири) заттарин Рабби, ва шейтанрин ва абуру ягъалмишвиле тунвай шейэрин (виридан) Рабби, за Вавай и хуьруьн хийир, ана авай хийир ва адан эгълийрикай хийир тлалабзава. Ва за Вавай зун и хуьруьн писвилерикай, ана авай писвилерикай ва адан эгълийрин писвилерикай хуьн тлалабзава", Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъадисда къалурнавайвал.

14. Сеферда кар туклвейдалай къулухъ къваллиз хъфиз тади къачуна кланда. Гъадисда лагъанва, (мана): "Сефер азабдин са жуьре я, ада инсан тлуьникай-хъуникай, ахварикай магърумзава. Ва квекай сада сеферда вичин кар къилиз акъудайла, къуй вичин хизандин патав тади авурай" (Бухарий).

15. Элкъвена къваллиз хтайла, ада лагъана кланда: "Аллагъу акбар" (3 сефер) ва "Айбуна табуна абидуна ли Раббина гъамидуна" (мана): "Чун элкъвена хквеьза, чна туба ийизва, чна ибадатзава, чи Раббидиз гъамд гъизва".

Диндин месъайриз талуь сулар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

16. Йифен къулариз хтуникди хизанар инжиклу тежедайвал ва я бейхабардиз хтун тавун патал виликамаз абурун патав кас ракъурун (муштулух гун) хъсан я. Гъакъикъатда, чи Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) рехъ гъам тир.

17. Дишегълидиз вичихъ магърам галачиз (яни мукъва ксарикай сад: буба, ими, стха, гъуьл) сефердиз экъечдай (са йикъан рекъиз) ихтияр авач. Гъадисда лагъанва, (мана): "Ихтияр авач - вич Аллагъдихъ ва Эхиримжи Йикъахъ инанмиш тир дишегълидиз - сефердиз экъечиз са юкъуз ва йифиз фидай мензилдиз. Анжах вичихъ магърам галаз экъечна кланда".

Парталрин (либасрин) эдебар

Мусурман кас Аллагъди эмирнавай либасар алукулун герек тирдахъ инанмиш я. Къуръанда лагъанва: (7-сура, 31-аят, мана): "Эй, Адаман несилар! Зинет (михъи ва безетмишнавай) гъалда хъухъ куьн гъар са мискин, гъар са (капл) патал (михъивал ая, хъсан парталар алукул ва безетмиш хъухъ куьн гъар капл ийидайла); ва неъ ва хъухъ куьне, ва исраф (къадардилай артух, вара-зара авун) ийимир куьне, гъакъикъатда, Адаз исрафдайбур кланда!".

Гъадисда лагъанва, (мана): "Неъ, хъухъ, алукул куьне ва садакъа це исраф тавуна ва лавгъавал тавуна" (Бухарий). Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) либасрин гъакъиндай вуч ихтияр аватла ва вуч ихтияр аватла баян ганва. Гъавилай мусурман касди либасрин гъакъиндай ихътин эдебар хвена кланда:

1. (Итимриз) ипек (шелк) алукулдай ихтияр авач. Гъадисда лагъанва, (мана): "Алукулмир куьне ипек, гъакъикъатда, ни ам алукулитла и дуьньяда, ада ам Эхиратда гъич алукулдач" (Муслим). Мад са гъадисда лагъанва, (мана): "Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) вичин эрчи гъиле ипек къуна, ва чапла гъизил къизил къуна, лагъана: "Гъакъикъатда, ибур къеведни гъарам я итимриз зи уьмметдикай" (Абу-Давуд). И гъадисдай акъвазайвал, къизилар акалдай ихтиярарни авач, ам гунагъ кар я. Амма итимриз гиммишдин туплалар акалдай ихтияр ава.

2. Юквалай агъадихъ клевдай парталар (изар) каламрилай (къегъебрилай) агъуз яргъи авуна алукулдай ихтияр авач. Гъадисда лагъанва, (мана): "Каламрилай (къегъебрилай) агъуз тирди изардикай - Ца жеда". Мад са гъадисда лагъанва, (мана): "Аллагъ килигдач вичин парталар яргъи авунвайдаз - лавгъавализ" (Бухарий).

3. (Итимри) лацу парталар хъяна кланда, амай рангарни ихтияр ава. Гъадисда лагъанва, (мана): "Алука куьне лацу либасар, гъакъикъатда, ам (лацу ранг) лап михъи ва хъсан я, ва адак (лацу дак) кафандик кутур куьне мейитар" (Тирмизий). Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гагъ яру, гагъ къацу ва гагъ чулувал рангунин либасар алукина.

4. Мусурман дишегълиди вичин парталар, та къвачин кланерни клевдайвал яргъи авун лажим я ва гъаклини къил, къам, къуьнер, хуру клевна кланда. Къуръанда лагъанва: (33-сура, 59-аят, мана): "Эй, Пайгъамбар! Лагъ жуван папариз, жуван рушариз ва муьминрин дишегълийриз, къуй абуру чпихъ чпин чадурар галчукрай (жилбавар алукулрай - къилелай веьгена къил, чин, хур, къуьнерни кваз кеврай шаршафдалди). Ам - лапни мукъвал я абур (азад дишегълийяр тирди) чир хъуниз (ва лукъарикай тафаватлу хъуниз) ва (акл хъайшла) абуруз азият гудач. Ва Аллагъ - (гъаф) Багъишламишдайди, (лап) Регъимлуди я!".

5. Са къвачел алукина, мукъуь къвачел затI алачиз къекъевдай ихтиярар авач. Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъанва, (мана): "Къуй квекай садни са къвачел къвачин къаб алаз квекуьн тавурай, къуй ада къеведни къецил авурай ва я къеведлни алукулрай" (Муслим).

(КъатI ама)

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМАДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникациярин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрацйа авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420 Максалаяр редакцияди туьклуб хъйизва. Максалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъевна вахузвач. Редакциядинни максалайрин авторрин фикрар сад тахун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материала гъанвай делирдин дуьзвили ва керчек-вили патакъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекта, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6424

Ⓜ - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуру я.

Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Ахпа геж жеда

Бела АШУРБЕГОВА,
ДГУ-дин филфакдин
3-курсуни студентка

Махачкъала шегъердин бязи районар къакъан мертебайрин къвалера яшамеш жезвайбуру югъди-йифди злукъзавай иесисуз кицлерикай икрагъ хъанва. Ийкъан къарай, йифен ахвар квахъзава. Пехъи хъанвай кицери инсанрал вегъей дуьшуьшарни тимиш туш. Са гафуналди, им хци месэла яз амуькъзава.

Гьелбетда, и кардин патакъай муниципалитетдин администрациядиз арза кхъин дуьз я, гьикл лагъайта, иесисуз кицлерин патакъай жавабдарвал муниципальный органрин хиве ава. Гьукумдин идарайриз хабар гайидалай къулухъ вуч жеда? Иесисуз кицлер сифте къуна гъайванрин духтурдин патав, гуьгъуьнлайни иесияр авачир кицлер, кацер хуьдай махсус чкадиз хутахда лгъана фикр-завани куьне?

Эвел акл жезва хь, авайди

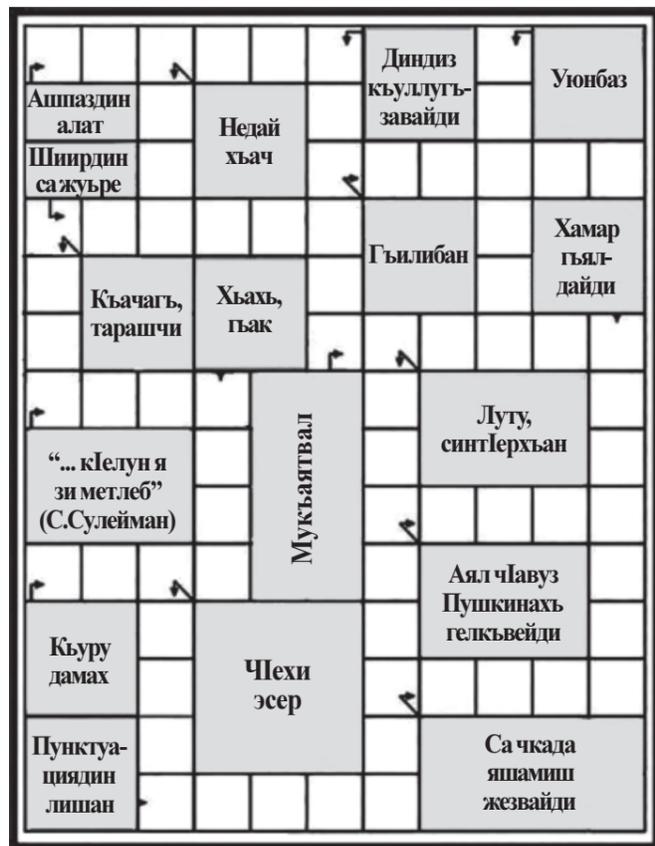
са месэла я - иесисуз кицлерин лужар. Амма и месэла айсбергдиз ухшар я, вичин асул пай океандин деринра чуьнуьх хъанвай. Вучиз кье республикадин бязи шегъерин агъалийриз куьчедиз экъечлиз кичезва? Туьквендиз фу маса къачуз ракъурай аялдал пехъи хъанвай кицлер гьалтун мумкин я. Я тахъайта, йифиз геж къвалахдилай хкведайла инсандал гьужумун.

Иесисуз кицлерин вилик пад къунин жигъетдай киле туьхузвай къвалах къайдадик кутуна къанда. Дагъустанда иеси авачир гъайванар хуьдай са центр кардик ква. Вични волонтеррин куьмеқдалди эцигнавай. Эгер рикле экуь къастар авай инсанри ихтин центр арадал гъаначирта, бес иеси авачир гъайванрин къисмет гьихътинди жедай? Зи фикрдалди, гьалар авайдалайни пис жедай.

Мукъвара заз интернетдай кицлери инсандал вегъезвай видеоролик акуна. Гена гъа арада патавай машиндаваз физвай гадайрикай куьмек хъана пехъи хъанвай гъайванрин есирда гъатайдаз. Амма и видеоролик халкъдин геьенш къатарив агакънаватлани, жавабдар гьич са къурулушдини и вакъиадиз фикр ганач. Хирер-къацлар хуьнал, Аплагъди яргъазрай, къиникъар арадал атунал вил ала жал? Ихътин дуьшуьшра гьиле-гьилди лазим тир серенжемар къабулна къанда. Ахпа геж жеда.

Сканворд

Туьклубрайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

"ЛГ"-дин 25-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: Телевизор. Малаик. Пенжек. Паркъул. Пияла. Жанавур. Мекв. Кур. Атир. Риза. Хенжел.

ТИК ЦАРАРА: Леэн. Ирак. Ракъар. Чумал. Италия. Жида. Пер. Къепе. Ачар. Нарат. Морж. Вар. Арх. Кал.

Къурагъ райондин администрациядин образованидин управленидин къуллугъчийри Рамазан Катироваз, вири хизанриз, мукъва-къилийриз играми буба
МАГЪАМАД
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз, дериндай хажалат члугуналди, башсагълугъвал гузва.

Нумрадиз шиир Дидедин тапшуругъ¹

Насруллагъ НУРИ

Заз дидеми икл лагъана,
Чан дидеми рикл лагъана.
Вач даяведиз, къакъаж гьилер,
Гитлер душман йикъ лагъана.

Ватан хуьник кутур на пай,
Це душманриз къилелай цай
А угърашрин фикр къацай,
Акъуд, зи хва, рикл лагъана.

Бубайривай ван хъана заз,
Киче виле акъада цаз.
Чун дагъвиар виклегеьбуру я.
Хва, Ватандин далуда къваз.

Душманрин чан ийиз къвечил,
Хуьз Ватандин гьар са чиб, чил.
Гъалибвал гъаз хъша, зи хва,
Ахпа къекъуьгъ, тик къуна къил.

Къилиз твах на дидед буйругъ,
Женг члугу на талгъуз йиф-югъ.
Душмандин винел къурна хъиз
юргъ,

Хуьре-къвале вирдаз сейли,
Зи дидеми твар я Лейли.
Адан гьар са тапшуругъдиз,
Зун гъазур я, лугъуз белли².

Гьар са фасикъ йикъ лагъана.

1943-йис

1 Ватандин Чехи даяведин иштиракчи, лезгийрин Советрин девирдин литературадин диб эцигайбурукай сад хъайи шаир ва муаллим Насруллагъ Нуридин архивдай. Шиир редакциядиз агакъарайди Майил Эфендиев я.
2 Белли - башуьсте.

2020-йисан къвед лагъай пай патал

Лезги газет

КХЪИХЪ!

ИНДЕКС:

6 вацранди - 51313

газетдин къимет почтарин
отделенийрай:

6 вацра - 458 манатни 76 кепек

Абонентрин яшикрай (до востребования):

6 вацра - 429 манатни 30 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай "Дагпечатдин" киоскра, сайтда (www.dagestan.press.) ва гъаклани Махачкъалада, Промшоссе куьчедин 10 "а"-нумрадин дараматда, кхъиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чпин хутахдайбуру:

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхъинин патакъай суалар пайда хъайитла, экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Ким хуьрезва

Лезги ФЕТГЪУЬЛАГЪ

Коронавирусдикай мезелияр

Дуьнья тирвал коронавирдизин тлугъвал чкъанвай муддат я. Саки вири инсанри махсус маскаяр алуькнава. Къенбера Лезгистандин дагълук хуьре яшамеш жезвай Къасумбегавай телефондай ана гьалар гьикл аватла хабар къазва:

- Инра вирибуру маскаяр алуькзавайди я. Хуьруьнвийри алуькзавани?

- Эхъ, - жаваб гана Къасумбега, - алуькзавайди я дагъвийри маскаяр, сваркаяр ийидайла.

* * *

Шарафудин вичин чандихъ игътиятлуьвилелди гелкъезва: коронавирдизин инсанар аклажарнавай йикъара адан чинилай маска садрани кими хъанач. И кар къатлай Къасумбегавай суал гун тавуна акъвазиз хъанач:

- Шарафудин, вуна маска садрани хтун хъийизмайди тушни?

Атлада са къусни энгеларнач жаваб:

- Эхъ, хтунзавайди я, анжах фу недайла.

* * *

Коронавирдизин агъавалзавай йикъара Къасумбега маскаяр къачун патал аптекадиз фин къетина. Фейивалди, ракъарал алкъурнавай малуматда вилер акъуна: "Маскаяр алачиз къенез гъахун къелелай къадагъа я!"

Эхиримжи пуд гаф къведра тикрайдалай къулухъ:

- Къевай куьн гьич акъат тавурай, мердимазарар, гьарамзадарар! Ам гъеле къачуз тахъанвайла, гьинай гъана акъалзавайди я чинал?!